निजगढ नगरपालिका क्षेत्रभित्रको बकैया खोलाबाट दिगो रुपमा ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा उत्खनन् एवं संकलन कार्यको लागी आवश्यक पर्ने

प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण(IEE) प्रतिवेदन

पेश गरिएको निकाय

निजगढ नगरपालिका
निजगढ, बारा

निजगढ नगरपालिकाको नगर कार्यपालिकाको मिति २०७८।०४।१५ गतेको निर्णयानुसार स्वीकृत भएको।

प्रस्तावक

निजगढ नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
निजगढ बारा

२०७८

संक्षिप्त शब्दावलीहरू

गा.पा.	: गाँउपालिका
जि.स.स.	: जिल्ला समन्वय समिति
न.पा.	: नगरपालिका
मि.	: मिटर
मि.मि.	: मिलिमिटर
घ.मि.	: घन मिटर
स्था.स.सं.	: स्थानीय सरकार संचालन ऐन
सा.व	: साझेदारी वन
गै.स.स.	: गैर सरकारी संस्था
जि.भू.का.	: जिल्ला भू-संरक्षण कार्यालय
क्षे.ज.प्र.नि.का.	: क्षेत्रीय जलउत्पन्न तथा प्रकोप नियन्त्रण कार्यालय
डि.व.का.	: डिभिजन वन कार्यालय
जि.अ.स	: जिल्ला अनुगमन समिति
न.अ.स.	: नगर अनुगमन समिति
घ.सा.उ.का.	: घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय
सा.व.	: सामुदायिक वन
प्रा.वा.प.	: प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण
वा.प्र.मू.	: वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन
रा.चु.त.म.सं.वि.स.	: राष्ट्रपति चुरे तराई मधेश संरक्षण विकास समिति
IEE	: Initial Environmental Examination
EIA	: Environmental Impact Assessment
GPS	: Global Positioning System

निजगढ नगरपालिका नगर कार्यपालिका कार्यालय निजगढ, बारा २०७३

रुपेश कुमार यादव
ईन्जिनियर

विषयसूचि

कार्यकारी सारांश ७

१. प्रस्तावक र प्रतिवेदन तयार गर्ने संस्थाको नाम र ठेगाना : ७

१.१ प्रस्तावकको नाम र ठेगाना : ७

१.२ प्रतिवेदन तयार गर्ने परामर्शदाताको नाम र ठेगाना : ७

२. प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षणको औचित्य : ७

३. परिचय :: ७

४. तथ्यांक संकलन र विश्लेषण विधि : ९

५. विद्यमान नीति, रणनीति, ऐन, कानून, निर्देशिका, मापदण्ड, सन्धि सम्झौता : १०

६. विद्यमान वातावरणीय अवस्था : १०

क) भौतिक वातावरण : १०

ख) जैविक वातावरण : ११

ग) सामाजिक तथा आर्थिक वातावरण : ११

७. प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्ने प्रभावहरु : ११

७.१ सकारात्मक प्रभावहरु : ११

१. प्रतिवेदन तयार गर्नेको नाम र ठेगाना १५

१.१ प्रस्तावको नाम : १५

१.२. प्रस्तावकको नाम र ठेगाना : १५

१.३ प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयार गर्ने संस्था : १५

१.४ प्रस्तावको पृष्ठभूमि : १५

१.५ प्रस्तावको सान्दर्भिकता : १६

१.६ प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षणको उद्देश्य : १७

२. प्रस्तावको सामान्य परिचय १८

२.१ प्रस्तावको प्रकार : १८

२.२ प्रस्तावका प्रमुख विशेषताहरू : १८

२.२.१ खण्ड क : बकैया पूलदेखि उतर खोलाको क्षेत्र : १८

२.२.२ खण्ड ख : बकैया पूलदेखि दक्षिण खोलाको पानी बहाव क्षेत्रको मध्यभागको पूर्वी खोला क्षेत्र १९

२.३. प्रस्तावको विवरण २०

२.३.१. प्रस्तावको उद्देश्य :.. २०
२.३.२. प्रस्ताव क्षेत्रको अवस्थिति :.. २०
२.३.३.प्रस्तावित क्षेत्रमा यातायातको पहुँच :.. २१
२.३.४. प्रस्तावको क्षेत्र निर्धारण :.. २१
२.३.५.सङ्कलन/उत्खनन् र ढुवानी विधि :.. २२
२.४. प्रस्ताव क्षेत्रमा ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवाको दिगो उत्खनन्/सङ्कलन :.............. २२
२.४.१. प्रस्ताव क्षेत्रमा हाल कायम उत्खनन्/सङ्कलन कार्य :........................ २२
२.४.२. ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवाको सङ्कलन/उत्खनन् ठेक्का पट्टाबाट हुने आयको प्रचलन : २३
२.४.३.सङ्कलन/उत्खनन् गरिने परिमाणको आंकलन :........................ २३
२.४.४ बकैया पूलदेखि उतरतर्फको खोलालाई Channelize गर्ने.................... २६
३.तथ्याँक संकलन र विश्लेषण विधि.. २७
३.१ नक्शाहरूको अध्ययन :.. २७
३.२ चेकलिष्ट र प्रश्नावली :.. २७
३.३ सम्वन्धित सन्दर्भ सामग्रीहरुको पुनरावलोकन र स्थलगत अध्ययनको तयारी :......... २७
३.४ आवश्यक जानकारि तथा तथ्यांकको संकलन तथा वर्तमान अवस्थितिको विष्लेशण :.. २८
(क) जैविक वातावरण सम्बन्धि तथ्यांक संकलन कार्य :........................ २८
(ख) भौतिक वातावरण सम्बन्धि तथ्यांक संकलन कार्य :........................ २९
(ग) सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण सम्वन्धि तथ्यांक संकलन कार्य :....... ३०
३.५ अध्ययन पश्चात् छलफल र अन्तरक्रिया :.. ३०
३.६ तथ्यांकहरुको विश्लेषण :.. ३०
३.७ प्रतिवेदनमा समावेश भएका तथ्यांक तथ विद्यमान वातावरणका अवस्थाहरु :......... ३०
३.७.१ भौतिक वातावरण :.. ३०
३.७.२ जैविक वातावरण :.. ३१
३.७.३ सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण :........................ ३१
३.८ तथ्यांकहरुको विश्लेषण, प्रभावहरुको पहिचान तथा असरहरुको मुल्याकंन :.......... ३१
३.९ प्रभाव न्यूनीकरण विधिहरुको पहिचान र डिजाइनेसन :........................ ३२
३.१० मस्यौदा प्रतिवेदन तयारी :.. ३२
३.११ प्रतिवेदनको तयारीको कममा सार्वजनिक सूचना, जनपरामर्श एवं सिफारिस-पत्रहरू संर्वेक्षण कार्य :.. ३२
३.११.२ सार्वजनिक सूचना टाँस र मुचल्का संकलन :........................ ३३

ईन्जिनियर

३.११.३ सार्वजनिक सूनुवाई : ३३
३.११.४ सिफारिस पत्रहरुको संकलन : ३३
३.१२ अन्तिम मस्यौदा प्रतिवेदन तयारी : ३३
४.विद्यमान नीति, रणनीति, ऐन, नियम, निर्देशिका, मापदण्ड, सन्धि सम्झौता ३४
४.१ संविधान : ३४
४.२ नीति तथा रणनीतिक योजनाहरु : ३४
४.३ ऐन तथा नियमहरु : ३५
४.४ निर्देशिका एवं मापदण्डहरु : ३९
५.५ अन्तराष्ट्रिय सन्धि तथा महासन्धिहरु : ४१
५.६ निर्णयहरु तथा अन्य सम्बन्धित प्रसंगहरु : ४१
५.विद्यमान वातावरणीय अवस्था ४७
५.१. भौतिक वातावरण : ४७
५.२. जैविक वातावरण : ४८
५.३. सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण : ४९
६.प्रस्ताव कार्यान्वयनका विकल्पहरू ५४
६.१ प्रस्तावको विकल्प विश्लेषण : ५४
६.२ प्रस्तावका विकल्पहरु : ५४
६.३ विभिन्न विकल्पहरुको वातावरणीय तुलनात्मक प्रभावहरुको विश्लेषण : ५५
७: प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्ने प्रभावहरु ५८
७.१ सकारात्मक प्रभावहरु : ५८
७.१.१ भौतिक वातावरण : ५८
७.१.२ जैविक वातावरण : ५८
७.१.३ सामाजिक, आर्थिक तथा साँस्कृतिक वातावरण : ५८
७.२ नकारात्मक प्रभावहरु : ५९
७.२.१ भौतिक तथा रासायनिक प्रभावहरु : ५९
६.२.२ जैविक प्रभावहरु : ६०
७.२.३ सामाजिक-आर्थिक क्षेत्रमा पर्ने प्रभाव : ६१
७.२.४ साँस्कृतिक क्षेत्रमा पर्ने प्रभाव : ६२
७.३ प्रभावहरुको वर्गिकरण : ६२

८.सकारात्मक प्रभाव बढोतरी एवं नकारात्मक प्रभाव न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू र ... ६७

वातावरणीय व्यवस्थापन योजना ६७

८.१. सकारात्मक प्रभावको बढोत्तिकरण उपायहरु : ६७

८.१.१. सामाजिक आर्थिक एवं सांस्कृतिक वातावरणमा प्रभाव : ६७

८.१.२. भौतिक वातावरण : ६८

८.१.३. जैविक वातावरण : ६८

८.२ नकारात्मक प्रभावहरु निराकरण तथा न्यूनिकरणका उपायहरु : ७०

९.वातावरणीय अनुगमन........ ७५

९.१. अनुगमन प्रगति अभिलेखिकरण : ७५

९.१.१ आधार रेखा अनुगमन : ७५

९.१.२. नियमपालन अनुगमन : ७५

९.१.३. प्रभाव अनुगमन : ७५

९.२. अनुगमन तथा वातावरणीय व्यवस्थापन योजना र समय तालिका : ७६

९.३ अनुगमन गर्ने निकायहरु........ ७९

९.४ अनुगमनको खर्चको बिवरण : ७९

१०.निष्कर्ष एवं प्रतिबद्धता........ ८१

१०.१ निष्कर्ष : ८१

१०.२ प्रतिबद्धता : ८१

सन्दर्भसामग्रीः ८२

अनुसूची-१ : कार्यसूची स्वीकृतको पत्र ८३

अनुसूचि २ : परीक्षणसूची⁄जाँचसूची एवं प्रश्नावली ८४

अनुसूची ३ : सार्वजनिक सूचना........ ८७

अनुसूची ४ : सम्बन्धित संस्थाहरुवाट प्राप्त सिफारिस पत्रहरु ९०

अनुसूची ५ : सार्वजनिक सुनुवाईको मुचुल्का, सार्वजनिक सुनुवाईको निर्णय........ ९६

अनुसूची ६ : संकलन क्षेत्र तथा छलफल गरिएका सान्दर्भिक फोटोहरु........ ९९

अनुसूची ७ : सम्बन्धित नक्साहरुको छाँयाप्रति १०१

अनुसूची ८ : अध्ययनको क्रममा सम्पर्क राखिएका व्यक्तिहरुको सूची........ १०५

रुपेश कुमार
ईन्जिनियर

कार्यकारी सारांश

१. प्रस्तावक र प्रतिवेदन तयार गर्ने संस्थाको नाम र ठेगाना :

१.१ प्रस्तावकको नाम र ठेगाना :

प्रस्तावको नाम निजगढ नगरपालिका क्षेत्रभित्र पर्ने बकैया खोलाबाट दिगो रुपमा ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवाको सङ्कलन/उत्खनन् रहेको छ ।

यस प्रस्तावको प्रस्तावक निजगढ नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय निजगढ, बारा रहेको छ । प्रस्तावकको ठेगाना निम्नानुसार रहेको छ ।

- निजगढ नगरपालिका, नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, निजगढ बारा नेपाल
- फोन : ०५३–५४०२००,
- फ्याक्स : ०५३–५४०२००,
- ईमेल :-nijgadhmun@gmail.com

१.२ प्रतिवेदन तयार गर्ने परामर्शदाताको नाम र ठेगाना :

यो प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण प्रतिवेदन तयारीको लागी सुनरस कन्सल्टेन्सी एण्ड ट्रेर्डस प्रा.लि. परामर्शदाता रहेको छ । परामर्शदाताको ठेगाना यस प्रकार छ ।

- सुनरस कन्सल्टेन्सी एण्ड ट्रेर्डस प्रा.लि. बिरगंज- १६ पर्सा ।
- फोन नं. :–०५१–४१७४५३,
- मोबाइल नं. :– ९८५१००६६४३,
- इमेल :-shambhuprasadchaurasia@gmail.com

२. प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षणको औचित्य :

नदीजन्य पदार्थहरुको संकलन/उत्खन्नले बिभिन्न निर्माण कार्यको लागी आवश्यक पर्ने कच्चा पदार्थहरु उपलब्ध गराउँदछ । निजगढ नगरपालिकाको वातावरण तथा प्राकृतिक श्रोत संरक्षण ऐन, २०७७ तथा संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण कार्यविधि, २०७७ को अनुसूची-१ खानी क्षेत्रको विषयसंग सम्बन्धित *नदीनालाको सतहबाट दैनिक १०० देखि ३०० घ.मि.सम्म वालुवा, ग्राभेल र गिर्खा माटो निकाल्ने* प्रस्ताव अनुसार नदीजन्य पदार्थको संकलन/उत्खन्न कार्य गर्दा प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण(IEE) गराउनु पर्ने हुन्छ भनी व्यवस्था रहेकोले यो प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण प्रतिवेदन तयार गर्नु परेको हो । नदीजन्य पदार्थहरु जस्तैं ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवाको उत्खन्न गर्दा वातावरण मैत्री तरिकाले उत्खन्न गर्न सोको लागी वातावरणीय प्रभावका भौतिक, जैविक, सामाजिक, आर्थिक तथा साँस्कृतिक असरहरुका न्यूनिकरण तथा अभिवृद्धिका उपायहरु सुझाव गर्न प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षणको अध्ययन कार्य आवश्यक देखिन्छ । उक्त कार्यले निजगढ नगरपालिकाको बकैया खोला क्षेत्रबाट हुने अव्यवस्थित उत्खन्न कार्यको व्यवस्थापन गर्न मदत गर्नेछ भने स्थानीय जनता र निजगढ नगरपालिकाको आय आर्जन बढाउन सहयोग गर्नेछ ।

३. परिचय : :

बकैया खोला क्षेत्रमा ढुंङ्गा, गिट्टी, वालुवा प्रशस्त मात्रामा रहेको छ । यस खोलामा हरेक बर्ष आउने बाढी तथा तटीय क्षेत्रको कटानको कारणले खोलाले धार परिर्वतन गरिरहेको छ । साथै यसको उत्खनन गरी यहाँ भएको श्रोतको उचित प्रयोग गरी स्थानीयको जिविकोपार्जनमा टेवा पुर्‍याउनुका साथै आर्थिक बिकासमा

रुपेश कुमार यादव
ईन्जिनियर

समेत सहयोग पुग्नेछ । मुख्यतया यस खोलाबाट ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवाजस्ता नदीजन्य उत्पादनहरु उत्पादित भईरहेको छ ।

निजगढ नगरपालिका क्षेत्र भएर बग्ने बकैया खोला क्षेत्रबाट ढुंगा, गिट्टी र बालुवाको दिगो सङ्कलन तथा उत्खनन कार्यका लागि निजगढ नगरपालिकाद्वारा प्रस्ताव गरिएको हो । यो प्रस्ताव निजगढ नगरपालिकाको ४ र ९ नं. वडामा प्रस्तावित गरिएको छ ।

❖ **प्रस्तावित योजनाका मुख्य विशेषताहरू :**

क) खण्ड क : बकैया पूलदेखि उतर खोलाको क्षेत्र

तालिका १ : खण्ड क को मुख्य विशेषताहरु

उत्खनन् एवं संकलनको विधि	- स्थानिय श्रमिकहरुबाट हात र सामान्य कुटो, कोदालो , गैती, बेल्चा आदि प्रयोग गरी संकलन /उत्खनन् गरी जमिनमा घाटगद्दी गर्ने ।
संकलन/उत्खनन् कार्यमा प्रयोग हुने सामग्री वा मेसिनरी	- साबेल, डोको, कोदालो, गैती, बेल्चा, ट्र्याक्टर, स्काभेटर, टिपर आदि
उत्खनन् र संकलनको अवधि	आश्विन -जेष्ठ मसान्त सम्म (९महिना)
उत्खनन् र संकलनको समय	सूर्यादय देखी सूर्यास्त सम्म मात्र
मौज्दात उत्खन्न/संकलनको परिमाण	१,६२,००० घन मिटर
जम्मा गर्न प्रयोग गरिने क्षेत्र	
▪ नदी वा खोलाहरू	बकैया
▪ खानी क्षेत्र	प्रयोगमा नभएको
▪ नगरपालिकाको नाम	निजगढ
सुरक्षित तवरले निकाल्न मिल्ने परिमाण	वार्षिक ८१,००० घन मिटर (२८,५७,६८० घनफिट) दैनिक ३०० घन मिटर
जम्मा गरिने क्षेत्रहरू	३ (तिन स्थान)
क्रसर	भएको
जम्मा गरिने ठाउँहरू	बकैया खोलाको पूर्वी तटीय क्षेत्रहरु

ख) खण्ड ख : बकैया पूलदेखि दक्षिण खोलाको पानी बहाव क्षेत्रको मध्यभागको पूर्वी खोलाक्षेत्र

तालिका २ : खण्ड ख को मुख्य विशेषताहरु

उत्खनन् एवं संकलनको विधि	स्थानिय श्रमिकहरुबाट हात र सामान्य कुटो, कोदालो , गैती, बेल्चा आदि प्रयोग गरी संकलन /उत्खनन् गरी जमिनमा घाटगद्दी गर्ने ।
संकलन/उत्खनन् कार्यमा प्रयोग हुने सामग्री वा मेसिनरी	साबेल, डोको, कोदालो, गैती, बेल्चा, ट्र्याक्टर, स्काभेटर, टिपर आदि
उत्खनन् र संकलनको अवधि	आश्विन -जेष्ठ मसान्त सम्म (९महिना)
उत्खनन् र संकलनको समय	सूर्यादय देखी सूर्यास्त सम्म मात्र
मौज्दात उत्खन्न/संकलनको परिमाण	वार्षिक १६०६९० घन मिटर
जम्मा गर्न प्रयोग गरिने क्षेत्र	
▪ नदी वा खोलाहरू	बकैया खोला
▪ खानी क्षेत्र	प्रयोगमा नभएको

रुपेश कुमार ... ईन्जिनियर

▪ नगरपालिकाको नाम	निजगढ
सुरक्षित तवरले निकाल्न मिल्ने परिमाण	बार्षिक ८०३४५ घन मिटर (२८,३४,५७२ घनफिट) दैनिक २९८ घन मिटर
जम्मा गरिने क्षेत्रहरू	४ (चार स्थान)
क्रसर	भएको
जम्मा गरिने ठाउँहरू	बकैया खोलाको पूर्वी तटीय क्षेत्रहरु

❖प्रस्तावको उदेश्यहरु :

प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षणको मुख्य उद्देश्य निजगढ नगर क्षेत्र भएर बग्ने बकैया खोलाको विभिन्न क्षेत्रबाट वातावरण मैत्री ढङ्गले ढुङ्गा, बालुवा तथा गिट्टी संकलन र उत्खनन् कार्य गरि उक्त खोलाको Morphology यथास्थानमा राखि Sediment Load बढ्न नदिई खोलाको बहाव र धारलाई निरन्तर गतिमा बग्न दिने हो । यसका साथै अन्य उदेश्यहरु निम्न लिखित रहेका छन् :-

- प्रस्तावित क्षेत्रमा उत्खनन् गर्ने कार्यले जैविक, सामाजिक, आर्थिक, भौतिक र साँस्कृतिक वातावरणमा पार्न सक्ने सकारात्मक र नकारात्मक प्रभावहरूको पहिचान गर्ने ।
- वातावरणमा पर्ने प्रतिकूल प्रभावलाई न्युनिकरण गर्ने र अनुकूल प्रभावलाई अधिकतम अनुग्रहण गर्ने उपायहरूबारे व्यवहारिक सुझाव दिने ।
- प्रस्ताव कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाउनुका लागि वातावरणीय अनुगमन योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने ।
- प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट बातावरणमा पर्न सक्ने प्रभावका सम्बन्धमा सरोकारवालहरूलाई जानकारी गराई सम्बन्धित निकायलाई उचित निर्णय लिन सघाउ पुर्याउने ।
- बर्षेनी खेर गईरहेको उत्पादित सामाग्री निर्माण कार्यमा प्रयोग गरी राजश्व परिचालनको सम्भावना पत्ता लगाउने ।
- खोलाको वहाव परिवर्तन हुन सक्ने र त्यस बाट पर्न सक्ने क्षति रोक्न, आफ्नो बहावमा बगीरहन दिन उपायहरु पत्ता लगाउने ।
- ढुङ्गा, गिट्टी , बालुवा संकलन तथा उत्खनन् गर्ने कार्यको वातावरणमैत्री दीगो संकलन विधि पहिचान गरि, परिमाण तय गरी कार्यान्वयनका लागि सिफारिस गर्ने ।
- विद्यमान तथा सम्भावित उत्खन्न क्षेत्रको अभिलेखीकरण गर्ने ।

४. तथ्याँक संकलन र विश्लेषण विधि :

निजगढ नगरपालिकाको वातावरण तथा प्राकृतिक श्रोत संरक्षण ऐन २०७७, संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण कार्यविधि २०७७ र स्वीकृत प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षणको कार्यसूची बमोजिम अध्ययन तथा तथ्याँक संकलन र विश्लेषण गरिएको थियो । प्राप्त भएका समग्र सान्दर्भिक साहित्यहरुको पूर्व अध्ययन गरिएको थियो । अध्ययन टोलीद्वारा प्रस्ताव क्षेत्रको सूचना संकलन, स्थलगत अध्ययन तथा आर्थिक-सामाजिक सर्वेक्षणको कार्य शुरु गरिएको थियो । प्रस्ताव क्षेत्रबाट २:३० घण्टा हिडाईलाई तथा गिट्टी बोक्ने बाटो र उत्खनन् क्षेत्रलाइ आधार मानी प्रभावित क्षेत्र छानिएको थियो । प्रभावित क्षेत्रको रुपमा लिईएको क्षेत्रलाई जजमेन्ट स्याम्पलिङ्ग तथा र्याण्डम स्याम्पलिङ्गद्वारा सामाजिक सर्वेक्षण गरिएको थियो । प्रस्ताव क्षेत्रको स्थलगत जानकारी लिन २० जना श्रमिकसँग प्रश्नावली सर्वेक्षण गरिएको थियो । प्रभावित क्षेत्रको स्थानीय बासिन्दासँग छलफल र प्रभावित घरधूरीमा घरधूरी सर्वेक्षण कार्य गरिएको थियो । मिति २०७८/०१/१५ गते कलैया, बाराबाट प्रकाशित हुने *साझेदारी राष्ट्रिय दैनिक*

पत्रिकामा सार्वजनिक सूचना जारी गरिएको थियो । उक्त सुचनाका प्रतिलिपिहरु बिभिन्न संघसंस्थाहरुका सूचना पाटीमा टाँस गरी मुचूल्का संकलन गरिएको थियो । उक्त सूचनाको आधारमा सरोकारवालहरुबाट राय सुझाव माग गरी राय सुझाव संकलन गरिएको थियो । प्रस्ताव क्षेत्रको समग्र सूचनाहरु संकलन पश्चात् वातावरणीय असरहरुलाई प्रत्यक्ष तथा परोक्ष वर्गीकृत गरी असरहरुको फैलावट, अवधी र परिमाणको पुर्नमूल्यांकन गरिएको थियो ।

५. विद्यमान नीति, रणनीति, ऐन, कानून, निर्देशिका, मापदण्ड, सन्धि सम्झौता :

प्रस्तुत अध्ययनमा नेपालको संविधान, २०७२ वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६ तथा वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ निजगढ नगरपालिकाको वातावरण तथा प्राकृतिक श्रोत संरक्षण ऐन, २०७७ संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण कार्यविधि, २०७७ वन ऐन, २०७६ तथा नियमावली, २०५१, भू तथा जलाधार सरक्षण ऐन, २०३९, वनस्पति संरक्षण ऐन, २०२९, जलचर संरक्षण ऐन, २०१७, जलस्रोत ऐन २०४९ तथा तथा नियमावली २०४९, श्रम ऐन, २०४८ तथा नियम, २०५०, बालश्रम ऐन २०५९, फोहर व्यवस्थापन ऐन, २०६८, खानी तथा खनिज ऐन, २०४१, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु ऐन, २०२९, राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन निर्देशिका, २०५३, वन क्षेत्रको लागि वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन निर्देशिका, २०५२, २०६० र अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि र सम्झौताहरु जस्तै, जैविक विविधता सम्वन्धित महासन्धि (२०४९), लोपोन्मुख जंगली वनस्पति तथा जीवजन्तुको अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार सम्वन्धि महासन्धि, (१९७३), परिमार्जित (१९७९) इत्यादिको अध्ययन गरियो । यसका अतिरिक्त प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणले नेपाल सरकारका अन्य ऐन, नियम, कार्यनीति, आवधिक योजना तथा तिनले निर्देशित गरेको मापदण्डको मातहतमा रहनु पर्नेछ । यी सबै सान्दर्भीक ऐन, नियमावली, नीति, नियम, निर्देशिका र अभिसन्धिहरु समेतको समिक्षा गरिएको छ । नदीजन्य पदार्थको उत्खनन् तथा संकलनका क्रममा आबश्यकता अनुसार यिनीहरुको कार्यान्वयन गरिनेछ

६. विद्यमान वातावरणीय अवस्था :

निजगढ नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्थितिलाई हेर्दा यो नगरक्षेत्र २७°७'२.३२" देखि २७°२१'५६.९१" उत्तरी अक्षांश तथा ८५°२'३९.०७" देखि ८५°१६'१५.१४" पूर्वी देशान्तरमा अवस्थित रहेको छ । यस नगरपालिकाको पूर्वमा रौतहट जिल्ला, पश्चिममा जितपुर सिमरा उपमहानगरपालिका, उत्तरमा मकवानपुर जिल्ला र दक्षिणमा कोल्वही नगरपालिका तथा जीतपुर सिमरा उपमहानगरपालिका पर्दछन् । यस नगरपालिकाको उचाई समुद्र सतह देखि लगभग ११४ मिटर देखि ५३० मिटर सम्म रहेको छ । साथै यहाँको हावापानी समशितोष्ण रहेको छ । यसको क्षेत्रफल २९१ वर्ग किलोमिटर रहेको छ ।

क) भौतिक वातावरण :

प्रस्तावित अध्ययन क्षेत्रमा केहि स्थानहरुमा कच्चीबाटो रहेको भएता पनि अन्य स्थानहरुमा भने बाटो घाटो, विद्युत, स्वास्थ्य सुविधा, र संचारका आधारभुत कुराहरु पहुँचभित्र मान्नु पर्दछ । प्रस्तावित अध्ययन क्षेत्र बारा जिल्लाको पूर्व-पश्चिम राजमार्गको बारा जिल्लाको निजगढ नगरपालिकाको बकैया पूल उतर चुरिया पहाडको मोहरी फेददेखि शुरु भई दक्षिण रौतहट जिल्लाको सिमरी क्षेत्रसम्म बगेको छ । कछडिया थारु तथा पहाडी जनजातीहरूको बाहुल्यता रहेको यो क्षेत्र तराईमा पर्छ । यो क्षेत्र तुलनात्मक रुपले धुलो र ध्वनि प्रदुषणमुक्त अवस्थामा रहेको पाईन्छ ।

यस प्रस्ताव क्षेत्रमा विशेषगरी एलुभियल प्रकारको माटो पाईन्छ भने भौगभिक रुपमा यस स्थान गंगाको समथर भूमिमा पर्दछ । त्यस्तै यस जिल्लाको औसत मासिक तापक्रम ३६ डि.से. मे को महिनामा हुने गर्दछ भने न्युनतम तापक्रम ५ डि.से. डिसेम्वर महिनामा हुने गर्दछ । यस आयोजना क्षेत्र फराकिलो

रुपेश कुमार यादव
इन्जिनियर

बाटोले बाहिरी शहरी सडक सञ्जालसँग जोडिएको छ। यस क्षेत्रको जमिनको बनोट कम भिरालो रहेकाले भूक्षय तथा पहिरो जस्ता प्रकोपबाट क्षतिको समस्याहरु भविष्यमा पर्न सक्ने देखिदैनन्। यस आयोजना क्षेत्रको वरिपरि कुनै मुख्य पानीका श्रोतहरु रहेका छैनन्।

ख) जैविक वातावरण :

यस क्षेत्रमा उष्ण तथा उपोष्ण प्रकारको हावापानीमा पाईने नदीतटीय वनस्पती पाईन्छ। तिनीहरुमा साल, खयर, सिसौ, सल्ला, जामुन आदि प्रमुख छन् भने बुट्यान तथा झाडीहरुमा वयर, हर्रो, बर्रो आदि पाईन्छ। यसै गरि चितुवा तथा बाघ मुख्य मांसहारी जनावर रहेको जानकारी पाइयो भने हरिण, मृग, खरायो पनि पाईन्छन्। यसै गरि बाँदर, खिरखिरे आदि प्राणीहरु पाइने यस क्षेत्रमा लंगुर बाँदर जस्ता स्तनधारी प्राणी पनि कहिले कही भेट्न सकिन्छ। घस्रने जातका प्राणीहरुमा सर्प र छेपारो सबैभन्दा वढी पाइने यस क्षेत्रमा भ्यागुता जस्ता उभयचरहरु पनि पाइन्छन। घरेलु तथा जंगली काग, ढुकुर, जंगली कुखुरा, सारस, सुगा, मैना, चील, बाज आदि पंक्षीहरुको वसोवास रहेको छ। जलचरहरुमा माछा प्रमुख रहेको यी खोला तथा नदिहरुमा असला, लोहोरी, काँडे, वाम, वाँगे, सिन्दुरे, कत्ले, एवं फगाटे जातका माछाहरु पाइन्छन्।

ग) सामाजिक तथा आर्थिक वातावरण :

पछिल्लो जनगणना, २०६८ अनुसार निजगढ नगरपालिकाको कूल जनसंख्या ३५,३३५ रहेको छ जसमध्ये पुरुष १७,०२६ र महिला १८,३०९ रहेको छ। निजगढ नगरपालिकाको समग्र जनसाँख्यिक अवस्थाको संक्षिप्त विवरण देहायको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका ३ : जनसाँख्यिक विवरण

क्र.सं.	कूल जनसंख्या	३५,३३५
१.	महिला	१८,३०९
२.	पुरुष	१७,०२६
३.	घरधुरी संख्या	७,१६२
४.	लैंगिक अनुपात	०.९३
५.	औषत घर परिवार आकार	६.३३
६.	जनसंख्या वृद्धिदर	४.९३
७.	जनघनत्व/वर्ग कि.मी.	१२२

७. प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्ने प्रभावहरु :

राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन निर्देशिका, २०५० को निर्देशन बमोजिम प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण अध्ययन गरिएको छ जसअनुसार वातावरणीय प्रभावको आकार, क्षेत्र र समय अवधिलाई ध्यान दिई अध्ययन गरिएको छ। वातावरणीय प्रभाव ३ वर्षसम्म रहनेलाई छोटो अवधिको प्रभाव, २० वर्षसम्म रहने प्रभावलाई मध्यम स्तरीय प्रभाव र २० बर्ष भन्दा माथि रहने प्रभावलाई लामो प्रभाव भनि वर्गिकरण गरिएको छ। प्रत्येक पहिचान भएका वातावरणीय प्रभावहरुका लागि निराकरणका उपायहरु प्रस्ताव गरिएको छ।

७.१ सकारात्मक प्रभावहरु :

मुख्यत: प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा खोलाले थुपारेको ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा जस्ता नदीजन्य पदार्थले खोलाको सतह बढाउने, खोलाले धार फेर्ने र दैवि प्रकोप निम्त्याउने जस्ता विपत्तिहरुको रोकथाम हुन्छ। संकलित नदीजन्य पदार्थलाई नगर क्षेत्रभित्रको विकास निर्माण कार्यमा प्रयोग हुनेछ। यसको अलावा नगरपालिकाको

रुपेश कुमार यादव
ईन्जिनियर

करको दायरा बढेर राजश्व श्रोतमा वृद्धि हुन गई स्थानीयतहमा आर्थिक तथा सामाजिक विकासको सेवा प्रवाह गर्न सहज हुनेछ । आयोजनाहरुको कार्यान्वयनले स्थानीयबासीलाई रोजगारीको अवसर सिर्जना गर्छ साथै दैनिक न्यूनतम ५०० श्रमदिन बराबरको श्रमशक्ति खपत हुनेछ । यसबाट स्थानीयबासीले आफ्नो दैनिक आवश्यकताका वस्तुहरुको परिपूर्ति गरी आफ्नो जिवनस्तरमा परिवर्तन ल्याउने छन् । प्राप्त ज्यालाको सहि सदुपयोग हुन सकेमा सानातिना आयमूलक कार्यक्रम सञ्चालनले सामाजिक हैसियत र व्यवहारमा पनि परिवर्तन हुनेछ ।

यसको अर्को उद्देश्य प्रदेश तथा स्थानीय तहको आन्तरिक राजस्व संकलनमा योगदान गर्नु हो । अध्ययनले बकैया खोलाको बकैया पूलदेखि उतर बकैया नदी क्षेत्रको प्रस्तावित स्थानहरुवाट बार्षिक करिब ८१,००० घन मिटर (२८५७६८० घन फिट) ढुङ्गा, गिटी, बालुवा सुरक्षित तवरले निकाल्न सकिनेछ भने बकैया पूलदेखि दक्षिण निजगढ नगरपालिका क्षेत्रभित्र पर्ने बकैया नदी क्षेत्रको प्रस्तावित स्थानहरुबाट बार्षिक करिब ८०३४५ घन मिटर(२८३४५७२ घनफिट) ढुङ्गा, गिटी, बालुवा सुरक्षित तवरले निकाल्न सकिनेछ । यस कार्यबाट निजगढ नगरपालिकाले वार्षिक करिब रु.२,२७,६९,००६ सम्म राजस्व प्राप्त गर्न सक्ने देखिन्छ । यसरी प्राप्त हुने राजस्व नदि कटान रोकथाम, सडक संजालको स्थापना, शिक्षा, स्वास्थ्य, पर्या-पर्यटन, वन, जडिबुटी जस्ता विकास कार्यमा खर्च हुने हुँदा नगरबासीको जीवनस्तर अभिवृद्धिमा टेवा पुग्नेछ ।

यो आयोजनाको संचालनबाट स्थानीय क्षेत्र र समाजमा बुँदागत रुपमा निम्नानुसारका सकारात्मक प्रभावहरु पर्न सक्ने देखिन्छ ।

- बाटो वा सडक संजालमा बृद्धि ।
- किनार कटान तथा बाढि न्यूनिकरण ।
- नदीजन्य निमार्ण सामाग्रीको उत्पादनमा बृद्धि ।
- रोजगारको अवसर ।
- न.पा. को आयस्रोतमा बृद्धि ।
- वनको संरक्षण ।

७.२ नकारात्मक प्रभावहरु :

ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा संकलन/उत्खनन् कार्यमा संलग्न कामदारहरुलाई चोटपटक लाग्ने तथा धुलो धुवाँको कारणले स्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर पर्न सक्छ । कामदारद्धारा प्रस्तावित क्षेत्रमा फोहोर हुनसक्ने जसले वातावरणमा प्रतिकूल असर पर्नसक्छ । यस प्रस्तावमा तोकिएको परिमाण भन्दा बढी र अव्यवस्थित रुपमा ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा संकलन/उत्खनन गर्नाले खोलाले आफ्नो प्राकृतिक बहाव परिवर्तन गरी नदी किनार कटान र बाढीजस्ता प्रकोप निम्त्याउन सक्नेछ । यस बाहेक प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा अन्य कुनै प्रत्यक्ष नकारात्मक प्रभाव पर्ने देखिदैन । अप्रत्यक्ष रुपमा भने ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा आदि निकाल्दा कामदारको घुइँचोका कारण जलचरहरूमा केही असर पर्ने देखिन्छ भने नजिकै रहेका वन क्षेत्रहरुबाट काठ, दाउरा चोरी निकासी सम्भावना देखिन्छ । गाडीहरु खोलामा धुदा रसायनहरुको र पेट्रोलियम पदार्थको चुहावटले पानीमा प्रदुषण गराउन सक्छ ।

यो आयोजनाको संचालनबाट स्थानीय क्षेत्र र समाजमा बुँदागत रुपमा निम्नानुसारका नकारात्मक प्रभावहरु पर्न सक्ने देखिन्छ ।

क) भौतिक वातावरण :

- बाढी एवम् अन्य जल उत्पन्न प्रकोपको समस्या ।
- खोलाको बहावमा समस्या ।

- धुलो एवँ ध्वनी प्रदुषण ।
- जथाभावि फोहोरमैला एवम् खेरजाने सामाग्रीहरुले पानी दुषित हुन सक्ने ।
- मालबाहक सवारी साधनबाट धुलो आउने ।

ख) जैविक वातावरण :

- माछा एवम् अन्य जलचरको प्राकृतिक विचरणमा पर्ने प्रभाव ।
- माछाको उपलब्धतामा पर्ने प्रभाव ।

ग) सामाजिक आर्थिक तथा साँस्कृतिक वातावरण :

- पेशागत स्वास्थ्य सुरक्षा ।
- बाल मजदुरी ।
- कामदारबिच झै-झगडा ।

८. सकारात्मक प्रभाव बढोतरी एवं नकारात्मक प्रभाव न्यूनिराकरण गर्ने उपायहरु :

यो आयोजनाले भौतिक, जैविक र सामाजिक आर्थिक तथा साँस्कृतिक वातावरणमा पार्ने नकरात्मक असरहरुलाई न्यूनिकरण गर्न तथा सकारात्मक प्रभावहरुलाई वढोत्तरीका निम्ती निम्न उपायहरु अपनाउनु पर्ने छ ।

- प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट प्रभावित जनतालाई निमार्ण कार्यमा सम्बन्धित रोजगारी तथा सिपमूलक तालिममा प्राथमिकता दिईनेछ ।
- प्रस्ताव कार्यन्वयनको क्रममा प्रस्तावित संकलन क्षेत्रमा देखिएका भू-अस्थिरतालाई नियमित रुपमा मर्मत संभार गरिनेछ ।
- उत्खन्न कार्य दिनमा र पानी नपरेको बेला मात्र गरिनेछ ।
- उत्खन्न गर्ने भनी तोकिएका क्षेत्रछेउमा उत्खन्न क्षमता र निर्देशन लेखी सूचना पाटीहरु र होर्डिङ बोर्डहरु राखी प्रभाव न्यूनीकरणका र दिगो उत्खन्नका फाईदाका बारेमा कामदारहरुलाई जानकारी गराईनेछ ।
- कामदारहरुलाई सुरक्षात्मक साधनहरु जस्तै मास्क, हेलमेट, बुट आदिको व्यवस्था गरिनेछ ।
- विद्युतिय धराप, बिस्फोटन पदार्थ तथा विषादि प्रयोग गरी माछा मार्ने कार्यमा बन्देछ लागाईनेछ ।
- खोलामा बाहन धुने तथा पेट्रोलियम पदार्थहरु मिल्काउने कार्यलाई नियन्त्रण गरिन्छ ।
- बाहन धुने कार्य नदी बाहिर मात्रै गरिनेछ ।
- ऐन र नियमावली लागु गरी कामदारबाट हुन सक्ने वन पैदावार तथा जंगली जनावरहरुको अबैध व्यापारलाई नियन्त्रण गरिनेछ ।
- ट्रक, टयाक्टरको क्षमता भन्दा बढी लोड गरी परिबहन गर्ने कार्यलाई नियन्त्रण गरिनेछ ।
- सडक तथा सार्वजनिक स्थलमा ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा थुपार्ने प्रवृति नियन्त्रण गरिनेछ ।
- नदीबाट बग्ने पानीको भित्रबाट ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा निकाल्दा हुने समस्याबारे होर्डिङ्ग बोर्डहरु राखिनेछ ।

विद्यमान नदी-मार्गलाई सुरक्षित र सन्तुलन राख्नका लागि खोलाको भित्री किनारमा कम्तिमा १० मि. छोडेर मात्र ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा संकलन/उत्खनन गर्ने कार्यलेयस प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा नदी कटानी, भू-क्षय जस्ता दैविक प्रकोपहरु निम्तिने सम्भावना ज्यादै न्यून हुनेछ । ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा संकलन/उत्खनन कार्य गर्दा धुलो उत्सर्जन हुन्छ । त्यसैगरी ढुवानी साधनहरुको आवागमनले पनि पर्याप्त

रुपेश कुमार यादव
ईन्जिनियर

धुलो उत्पन्न हुन्छ । यसको न्यूनीकरणको लागि ढुवानी साधनमा सामग्री लोड गरिसकेपछि त्रिपालले ढाक्ने व्यवस्था मिलाईने छ ।

९. प्रभाव न्यूनिकरणका लागि गरिने कार्यक्रम, बजेट र वातावरणीय व्यवस्थापन योजना :

वातावरणीय प्रभावहरुमध्ये सकारात्मक प्रभावहरुलाई बढोतरी गर्न तथा नकारात्मक प्रभावहरुलाई न्यूनिकरण गर्नका लागि अवलम्वन गरिएका क्रियाकलापको कार्यान्वयन पक्ष महत्वपूर्ण हुनेछ । वातावरणीय प्रभावहरुमध्ये सकारात्मक प्रभावहरुलाई बढोतरी गर्न तथा नकारात्मक प्रभावहरुलाई न्यूनिकरण गर्नका लागी आयोजना अवधिको लागि रु. ९,६०,००० बजेट खर्च हुने अनुमान गरिएको छ भने नियमित वार्षिक अनुगमन गर्न र प्रतिवेदन तयारीको लागि रु.१,२४,००० बजेट खर्च हुने अनुमान गरिएको छ । अनुगमन गर्न विषय विशेषज्ञहरुलाई संलग्न गराउनु पर्ने छ ।

९.१ वातावरणीय व्यवस्थापन योजना :

प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा यसबाट हुन सक्ने सकारात्मक प्रभावलाई अधिकतम गर्न तथा नकारात्मक प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्न त्यस्ता उपायहरुको पहिचान गरी तिनीहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि आवश्यक मानविय श्रोत र बजेट समेतको व्यवस्था गर्न सिफारीस गरिएको छ । यसका लागी निजगढ नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालयले अनुगमन व्यवस्थापन योजना बनाई आधार-रेखा, नियमपालन, प्रभाव अनुगनम प्रक्रियालाई सशक्त गरिए मात्र उत्खनन् कार्य दिगो र वातावरणमैत्री हुन सक्नेछ ।

वातावरणीय व्यवस्थापन योजना अन्तरगत मुख्यगरी प्रभाव न्यूनिकरण तथा अभिवृद्धि कार्यकम, वातावरणीय प्रभावको अनुगमन तथा परीक्षण (अडिटिङ) का कार्यहरु पर्दछन् । आयोजनाको संचालनको समयमा तीन प्रकारका अनुगमनहरु कार्यान्वयन गर्न प्रस्ताव गरिएको छ । आयोजना निर्माणको अवस्थामा गर्नु पर्ने माथि उल्लेखित प्रत्येक अनुगमनकोलागि सूचकको निर्धारण, सूचक मापन तरिका, कार्य तालिका तथा अनुगमन गर्ने निकायहरु मूल प्रतिवेदनमा समावेश गरिएको छ । प्रभाव न्युनिकरण तथा अभिवृद्धि कायक्रम, आधारभूत अनुगमन, आयोजना संचालनको समयमा हुने अनुगमन र आन्तरिक परिक्षणका उपायमा लाग्ने अनुमानित रकम प्रतिवेदनमा उल्लेख गरीएको छ ।

१०. निष्कर्ष एवं प्रतिबद्धता :

यस प्रस्तावित प्रस्तावले भौतिक, जैविक तथा सामाजिक वातावरणमा न्यून प्रतिकूल प्रभाव पर्ने देखिन्छ । आयोजनाको आकार अनुसार यसबाट पर्ने प्रभावहरु न्यून प्रकृतिका छन् र आयोजनाका मुख्य वातावरणीय प्रभावहरुलाई प्रभावको स्तर हेरी निकै हदसम्म न्यूनिकरण गर्न सकिने देखिन्छ । प्रस्तावित आयोजना प्राविधिक, वातावरणीय र आर्थिक दृष्टिकोणले पनि सक्षम रहेको पाइएको छ । तसर्थ, यस आयोजनाको शिघ्र कार्यान्वयनद्धारा हासिल गर्न सकिने उपलब्धिले बहुआयामिक विकास, विपद नियन्त्रण साथै यस क्षेत्रको आर्थिक समृद्धिमा सकारात्मक योगदान पुर्याउन सक्ने कुरामा पुर्णरुपमा विश्वस्त हुन सकिन्छ । निजगढ नगरपालिकाको वातावरण तथा प्राकृतिक श्रोत संरक्षण ऐन २०७७, संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण कार्यविधि २०७७ को कडाईका साथ पालना गरी यो प्रारम्भिक वातावरणीय प्रतिवेदन तयार गरिएको छ । प्रस्तुत प्रारम्भिक वातावरणीय प्रतिवेदनले वर्तमान भौतिक, जैविक र आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक वातावरणमा सकरात्मक र नकरात्मक प्रभाव पार्ने कुरा औल्याएको छ । नकारात्मक प्रभावहरु प्राय अल्पकालीन स्तरका पाइएका छन् र न्यूनिकरणका उपायहरुबाट सजिलै कम गर्न सकिने देखिन्छ । त्यसैले वातावरणीय व्यवस्थापन योजनालाई राम्रोसँग कार्यान्वयन गर्दै प्रस्तुत आयोजना कार्यान्वयन गर्न उपयुक्त देखिएको छ ।

१. प्रतिवेदन तयार गर्नेको नाम र ठेगाना

१.१ प्रस्तावको नाम :

प्रस्तावको नाम निजगढ नगरपालिकाको कार्य क्षेत्रभित्र पर्ने बकैया नदी क्षेत्रबाट दिगो रुपमा ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवाको सङ्कलन/उत्खनन् रहेको छ ।

१.२. प्रस्तावकको नाम र ठेगाना :

यस प्रस्तावको प्रस्तावक निजगढ नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय निजगढ, बारा रहेको छ । प्रस्तावकको ठेगाना निम्नानुसार रहेको छ ।

निजगढ नगरपालिका, नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, निजगढ बारा नेपाल

- फोन : ०५३–५४०२००,
- फ्याक्स : ०५३–५४०२००,
- ईमेल :-nijgadhmun@gmail.com

१.३ प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयार गर्ने संस्था :

यस अध्ययनको निम्ति प्रस्तावक निजगढ नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय निजगढ, बाराको प्रस्तावनामा प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षणको अध्ययनको लागी सुनरस कन्सल्टेन्सी एण्ड ट्रेडर्स प्रा.लि. परामर्शदाता रहेको छ । परामर्शदाताले विस्तृत अध्ययन गरी यो प्रतिवेदन तयार गरेको छ । परामर्शदाताको ठेगाना यस प्रकार छ ।

सुनरस कन्सल्टेन्सी एण्ड ट्रेडर्स प्रा.लि. बिरगंज- १६ पर्सा ।

- फोन नं. :–०५१–४१७४५३,
- मोबाइल नं. :– ९८५१००६६४३,
- इमेल :-shambhuprasadchaurasia@gmail.com

तालिका ४ : अध्ययन टोली

सि.न.	नाम	विशेषता
१.	शम्भु प्रसाद चौरसिया	वातावरण विज्ञ, टोली प्रमुख
२.	बिमल बोहोरा	भु-गर्भशास्त्री
३.	योगेन्द्र यादव	जिवशास्त्री
५.	रामजी प्रसाद चौरसिया	ईन्जिनियर
६.	उर्मिला देवी	सहजकर्ता

१.४ प्रस्तावको पृष्ठभूमि :

निजगढ नगरपालिका बारा जिल्लामा अवस्थित २०७१ सालमा नयाँ निर्माण भएको नगरपालिको हो । यस नगरपालिकाको पूर्वमा रौतहट र मकवानपुर जिल्ला, पश्चिममा जितपुर सिमरा उपमहानगरपालिका, उत्तरमा मकवानपुर जिल्ला र दक्षिणमा कोल्वही नगरपालिका तथा जीतपुर सिमरा उपमहानगरपालिका पर्दछन् । यो नगरपालिकामा ३ वटा गाविसहरु निजगढ, रतनपुरी, भरतगंज सिंगौलहरु समावेश भएको छ । यहाँको मुख्य वस्तीहरु पनि छुट्टा छुट्टै रुपमा अवस्थित छ । कूल ७१६२ घरधुरी रहेको यस नगरपालिकाको जनसंख्या ३५,५३५ रहेको छ । विभिन्न मिश्रित ४३ जातजातीको बसोबास रहेको यो नगरपालिकाको नगरपालिका निर्माण हुनुभन्दा पहिला ३ गाविसहरुले आ-आफ्नो तरिकाबाट विकास

निर्माणको कार्य गर्दै आईरहेकोमा नगरपालिका निर्माणपछि नगरको विकासका आर्थिक, सामाजिक तथा राजनैतिक गतिविधि केही फरक परिवेशबाट अगाडी बढिरहेका छन् ।

बारा जिल्लाको बकैया खोलामा प्रचुर मात्रामा ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा र ग्राभेलको संचिती रहेको छ । यस्ता नदीजन्य पदार्थहरु विकास निर्माणका लागी प्रमुख आधार पनि हुन । बारा जिल्लामा विकासको गतिसंगै निर्माण सामाग्रीहरुको खपत समेत तिब्र रुपमा बढिरहेको छ । नदीजन्य पदार्थको दिगो उपयोगले बन जन र सम्पतीको संरक्षण हुने र बिकासमा पनि टेवा पुग्ने हुँदा निजगढ नगरपालिका बाराले नदी क्षेत्रमा संचीत रहेको नदीजन्य पदार्थलाइ दिगो रुपमा प्रयोगमा ल्याउने मनसाय राखेको छ । तसर्थ निजगढ नगरपालिकाको वातावरण तथा प्राकृतिक श्रोत संरक्षण ऐन २०७७, संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण कार्यविधि २०७७ बमोजिम ढुंगा, गिट्टी, बालुवा संकलन, उत्खनन् र निकासीको अनुमती दिनुपूर्व उल्लेखित प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्न प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयार पारी स्वीकृती लिनुपर्ने प्रावधान रहेको र यसभन्दा अगाडी भएको बकैया खोलाको हकमा प्रारम्भिक वातावरणिय परिक्षण प्रस्तावको अबधि २०७८ असाढ महिनामा समाप्त हुने भएकोले अब उप्रान्त ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा जस्ता नदीजन्य पदार्थ संकलन/उत्खनन् गर्न नसकिने भएकोले संकलन तथा उत्खनन् कार्य गर्नको लागी यो प्रतिवेदन तयार गर्न प्रस्ताव क्षेत्रको क्षेत्रगत न्यूनीकरण र अभिबृद्धिका उपायहरु समेटेर गरिएको छ ।

१.५ प्रस्तावको सान्दर्भिकता :

नेपालका नदी बगर क्षेत्रमा प्रशस्त मात्रामा ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा लगायतका निर्माण सामग्री उपलब्ध रहेको छ । बकैया खोलाले प्रत्येक वर्ष बर्षा याममा धेरै मात्रामा नदीजन्य पदार्थ ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा खोलाको माथिल्लो भागबाट बगाई ल्याई तल्लो समथर भागमा थुपार्ने गर्दछ । यसरी पानीले बगाई ल्याएको ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवाले खोलाको प्राकृतिक बहावलाई परिवर्तन गर्ने क्षमता राख्दछ र प्रकोपहरु जस्तै बाढी, खोला कटानी आदिको कारण बन्न सक्छ । अतः त्यस्ता नदीजन्य पदार्थ निकाल्नु पर्ने जरुरी देखिन्छ । सँगसँगै ती नदीजन्य पदार्थ विभिन्न निर्माण कार्यका लागि निर्माण सामाग्रीको रुपमा प्रयोग हुने हुनाले र हुलाकी राजमार्ग निमार्ण कार्य, ग्रामीण सडक निर्माण, तराई–काठमाण्डौ द्रुतमार्ग निमार्ण, निजगढ अन्तराष्ट्रिय विमानस्थल निर्माणका साथै नेपालको प्रवेशद्वार, आर्थिक एवं व्यापारिक नगरी विरगंज र बाराको सदरमुकाम कलैयामा प्रशस्त भौतिक पूर्वाधार निर्माणका साथै विरगंज–पथलैया कोरिडोरमा प्रशस्त उद्योग स्थापनाको क्रममा ती नदीजन्य पदार्थको अत्यधिक खपत हुने गरेको देखिन्छ । ती नदीजन्य पदार्थको दीर्घकालीन सदुपयोग गर्न सके नगरपालिकाको राजश्व संकलनमा टेवा पुग्दछ जसले गर्दा त्यस क्षेत्रका मानिसको जीवन स्तरमा सुधार ल्याउनुको साथै प्रदेश, देशको आर्थिक विकासमा समेत मद्दत गर्दछ ।

निजगढ नगरपालिकाले वातावरण तथा प्राकृतिक श्रोत संरक्षण ऐन, २०७७ र संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण कार्यविधि, २०७७ लागु गरेको परिपेक्ष्यमा सोही कार्यविधिको अनुसूचि-१ खानी क्षेत्र अन्तर्गत *"नदीनालाको सतहबाट दैनिक १०० देखि ३०० घन मीटरसम्म बालुवा, ग्राभेल र गिर्खा माटो निकाल्न"* प्रस्ताव कार्यन्वयन गर्नको लागी प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण (IEE) तयार गरी स्वीकृति लिनु पर्ने कानूनी व्यवस्था भएकोले निजगढ नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय निजगढ बाराले आ.व. २०७८/७९ देखि २०७९/८० सम्म २ वर्षको लागी यो प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण(IEE) प्रतिवेदन तयार गर्नु परेकोछ ।

निजगढ नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय निजगढ, बारा

रुपेश कुमार
ईन्जिनियर

१.६ प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षणको उद्देश्य :

प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षणको मुख्य उद्देश्य निजगढ नगरपालिकाको वार्ड नं. ४ र ९ क्षेत्र भएर बग्ने बकैया खोलाको विभिन्न क्षेत्रबाट वातावरणमैत्री ढङ्गले ढुङ्गा, बालुवा तथा गिट्टी संकलन र उत्खनन् कार्य गरि उक्त खोलाको Morphology यथास्थानमा राखि Sediment Load बढ्न नदिई खोलाको बहाव र धारलाई निरन्तर गतिमा बग्न दिने हो । यसका साथै अन्य उदेश्यहरु निम्नलिखित रहेका छन् :-

- विद्यमान तथा सम्भावित उत्खन्न क्षेत्रको अभिलेखीकरण गर्ने ।
- प्रस्तावित क्षेत्रमा उत्खनन् गर्ने कार्यले जैविक, सामाजिक, आर्थिक, भौतिक र साँस्कृतिक वातावरणमा पार्न सक्ने सकारात्मक र नकारात्मक प्रभावहरूको पहिचान गर्ने ।
- वातावरणमा पर्ने प्रतिकूल प्रभावलाई न्युनिकरण गर्ने र अनुकूल प्रभावलाई अधिकतम अनुग्रहण गर्ने उपायहरूबारे व्यवहारिक सुझाव दिने ।
- प्रस्ताव कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाउनका लागि वातावरणीय अनुगमन योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने ।
- प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट वातावरणमा पर्न सक्ने प्रभावका सम्बन्धमा सरोकारवालहरूलाई जानकारी गराई सम्बन्धित निकायलाई उचित निर्णय लिन सघाउ पुर्याउने ।
- बर्षेनी खेर गईरहेको उत्पादित सामाग्री निर्माण कार्यमा प्रयोग गरी राजश्व परिचालनको सम्भावना पत्ता लगाउने ।
- खोलाको वहाव परिवर्तन हुन सक्ने र त्यस बाट पर्न सक्ने क्षति रोक्न, आफ्नो वहावमा बगीरहन दिन उपायहरु पत्ता लगाउने ।
- ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा संकलन तथा उत्खनन् गर्ने कार्यको वातावरणमैत्री दीगो संकलन विधि पहिचान गरि, परिमाण तय गरी कार्यान्वयनका लागि सिफारिस गर्ने ।

२. प्रस्तावको सामान्य परिचय

२.१ प्रस्तावको प्रकार :

यो प्रस्ताव निजगढ नगरपालिका क्षेत्रभित्रको बकैया खोला क्षेत्रबाट ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवाको दिगो एवं वातावरणमैत्री ढंगबाट सङ्कलन/उत्खनन् कार्य रहेको छ ।

२.२ प्रस्तावका प्रमुख विशेषताहरू :

प्रस्तावका मुख्य बिशेषताहरु तलको तालीकामा दिइएका छन् ।

२.२.१ खण्ड क : बकैया पूलदेखि उतर खोलाको क्षेत्र :

तालिका ५

१.	**प्रस्तावको नामः** निजगढ नगरपालिका क्षेत्रको बकैयाबाट दिगो रुपमा ढुङ्गा गिट्टी तथा बालुवाको सङ्कलन/उत्खनन्	
२.	**प्रस्तावको अवस्थिति (स्थान)**	
	प्रदेश नं.	२
	जिल्ला	बारा
	नगरपालिका	निजगढ नगरपालिका
३.	**भौगोलिक/हावापानी प्रकृति एवं विवरण**	
	खोलाको नाम र प्रकार	बकैया खोला
	भू बनोट	तराई क्षेत्र
	माटो	बलौटे, दोमट
	उचाई (समुद्रसतहदेखि)	१३५ देखी १५५ मीटरसम्म
	हावापानी	उपोष्ण, समशितोष्ण
	प्रभावित क्षेत्रको भू-उपयोग	खेतीपाती र बस्ती
४.	**संकलन तथा उत्खनन् कार्य, स्थल र प्रकृया**	
	संकलन/उत्खनन् क्षेत्र	खोला तथा बगर
	स्थान (Location) देखि	उतरी बिन्दु 45R318657mE/3011639mN देखि
	स्थान (Location) सम्म	दक्षिण बिन्दु 45R318500mE/3008400mN सम्म
	प्रस्तावित क्षेत्रमा जाने पहुँचमार्ग (Access road)	पूर्व पश्चिम राजमार्ग सडक खण्डको बारा जिल्लाको बकैया पूलदेखि उतर जाने बिभिन्न ठाउँहरुबाट जाने कच्ची तथा गोरेटो बाटोहरु
	सङ्कलन/उत्खनन् विधि (Collection/Extraction Method)	स्थानिय श्रमिकहरुबाट हात र सामान्य कुटो, कोदालो , गैंती, बेल्चा ,आदि प्रयोग गरी संकलन /उत्खनन् गरी उपयुक्त ठाउँमा घाटगद्दी गर्ने ।
	सङ्कलन/उत्खनन् कार्यमा प्रयोग हुने सामग्री वा मसिनरी	सावेल, डोको, बेल्चा,कोदालो,गैची,टयाक्टर, स्काभेटर, ट्रिपर आदि
	दैनिक/वार्षिक सङ्कलन/उत्खनन्को परिमाण	वार्षिक ८१,००० घन मिटर (२८,५७,६८० घन फिट) दैनिक ३०० घन मिटर (१०,५८४ घन फिट)
	सङ्कलन /उत्खनन् गरिने अवधि Collection/Extraction Period:	अश्विन महिनादेखि जेष्ठ महिनासम्म(करिव २७० दिन) सूर्योदय देखि सूर्यास्तसम्म ।

	सङ्कलन/उत्खनन् स्थलको सङ्ख्या Number of Collection/Extraction Sites	३(तिन)
	सङ्कलन/उत्खनन् गरिने सामग्रीहरू:(Materials to be Extracted)	ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा
	प्रस्तावतअर्न्तगतका कार्यहरू (Proposal Component Activities)	संकलन, उत्खनन्, घाटगद्दी र ढुवानी
	प्रभावित स्थानीय तहहरु (Affected RM/ Settlements)	निजगढ नगरपालिकाका वार्ड नं.-४
५.	प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण प्रतिवेदनको वैधानिकता (Validity of the IEE Report)	यो IEE प्रतिवेदन स्वीकृत भएको मितिदेखि २ बर्षको लागि वैधानिक रहनेछ।

२.२.२ खण्ड ख : बकैया पूलदेखि दक्षिण खोलाको पानी बहाव क्षेत्रको मध्यभागको पूर्वी खोला क्षेत्र

तालिका ६

१.	**प्रस्तावको नाम:** निजगढ नगरपालिका क्षेत्रको बकैया खोलाबाट ढुङ्गा सङ्कलन/उत्खनन्	
२.	**प्रस्तावको अवस्थिति (स्थान)**	
	प्रदेश नं.	२
	जिल्ला	बारा
	नगरपालिका	निजगढ नगरपालिका
३.	**भौगोलिक/हावापानी प्रकृति एवं विवरण**	
	खोलाको नाम र प्रकार	बकैया
	भू बनोट(Terrain)	तराई क्षेत्र
	माटो	बलौटे, दोमट
	उचाई (समुद्र सतह माथिको)	१२० देखी १३० मीटरसम्म
	हावापानी	उपोष्ण, समशितोष्ण
	भू-उपयोग	खेतीपाती र बस्ती
४.	**संकलन तथा उत्खनन् कार्य, स्थल र प्रकृया**	
	संकलन/उत्खनन् क्षेत्र (Collection/ Extraction Area)	खोला
	स्थान (Location) देखि	उतरी बिन्दु 45R318905mE/3006612mN देखि
	स्थान (Location) सम्म	दक्षिण बिन्दु 45R321477mE/3003092mN सम्म
	प्रस्तावित क्षेत्रमा जाने पहुँच मार्ग (Access road)	पूर्व पश्चिम राजमार्ग सडक खण्डको बारा जिल्लाको बकैया पूलको पूर्वबाट दक्षिण जाने बिभिन्न ठाउँहरुबाट जाने कच्ची तथा गोरेटो बाटोहरु
	सङ्कलन/उत्खनन् विधि (Collection/Extraction Method)	स्थानिय श्रमिकहरुबाट हात र सामान्य कुटो, कोदालो , गैंती, बेल्चा ,आदि प्रयोग गरी संकलन /उत्खनन् गरी उपयुक्त ठाउँमा घाटगद्दी गर्ने।

	सङ्कलन/उत्खनन् कार्यमा प्रयोग हुने सामग्री वा मसिनरी	सावेल, डोको, बेल्चा, कोदालो, गैची, टयाक्टर, स्काभेटर, ट्रिपर आदि
	दैनिक/वार्षिक सङ्कलन/उत्खनन्को परिमाण	वार्षिक ८०,३४५ घन मिटर (२८,३४,५७२ घन फिट) दैनिक २९८ घन मिटर (१०,४९८ घन फिट)
	सङ्कलन /उत्खनन् गरिने अवधि Collection/Extraction Period:	अश्विन महिनादेखि जेष्ठ महिनासम्म(करिव २७० दिन) सूर्योदयदेखि सूर्यास्तसम्म ।
	सङ्कलन/उत्खनन् स्थलको सङ्ख्या	४ (चार)
	सङ्कलन/उत्खनन् गरिने सामग्रीहरू(Materials to be Extracted)	ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा
	प्रस्तावत अन्र्तगतका कार्यहरू (Proposal Component Activities)	संकलन/उत्खनन्, घाटगद्दी र ढुवानी
	प्रभावित स्थानीय तहहरु (Affected RM/ Settlements)	निजगढ नगरपालिकाको वार्ड नं. ९
५.	प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण प्रतिवेदनको वैधानिकता (Validity of the IEE Report)	यो IEE प्रतिवेदन स्वीकृत भएको मितिदेखि २ बर्षको लागि बैधानिक रहनेछ ।

२.३. प्रस्तावको विवरण :

२.३.१. प्रस्तावको उद्देश्य :

ढुंङ्गा, गिट्टी, बालुवा संकलन तथा उत्खनन् गर्ने कार्यको प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण अध्ययन(IEE) कार्यको मुख्य उद्देश्य निजगढ नगरपालिको वार्ड नं. ४ र ९ भएर बग्ने बकैया खोलामा भएको ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवाको दिगो एवं वातावरणमैत्री संकलन/उत्खनन गर्नका लागि यो प्रतिवेदन एउटा आधारशिलाको रुपमा खडा भएको छ । प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट उत्पन्न हुन सक्ने प्रकोपको न्यूनीकरण गर्ने, रोजगारीको अवसरको श्रृजना गरी राष्ट्रको आर्थिक तथा सामाजिक विकास गर्ने, स्थानीय श्रोतको सदुपयोग गरी विकास निर्माण कार्यहरुलाई वृद्धि गर्ने उद्देश्यहरु रहनुका साथै अन्य उद्देश्यहरु अध्याय एकको १.६ मा उल्लेख गरिएको छ ।

२.३.२. प्रस्ताव क्षेत्रको अवस्थिति :

प्रस्तावित क्षेत्रको अवस्थिति यसै नक्सामा देखाइएको छ । विस्तृत अवस्थितिहरु स्थलगत फोटोहरुमा पनि दिइएका छन् । यस प्रस्ताव अन्तर्गत बकैया नदी खोलाहरुबाट ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा संकलन तथा उत्खनन् गर्ने कार्यको लागि प्रस्ताव क्षेत्रको अक्षांस, देशान्तर र प्रस्ताव कार्यान्वयन क्षेत्रसम्म पुग्ने पहुंचमार्ग र संकलित क्षेत्रहरु तालीका नं. ८ र ९ मा नै देखाइएका छन् ।

प्रस्ताव गरिएको क्षेत्र बकैया नदी बारा जिल्लाको निजगढ नगरपालिकाको मध्य भागमा अवस्थित छ । यस खोलाको पूर्वमा निजगढ नगरपालिकाको वार्ड नं.४ र ९ क्षेत्र पर्दछ भने पश्चिममा निजगढ नगरपालिकाको वार्ड नं. १०, ११ र कोल्हवी नगरपालिका पर्दछ । उतरमा मकवानपुर जिल्ला र दक्षिणमा रौतहट जिल्लाको सिमाना रहेको छ । यस नगरपालिका अन्तर्गतको बकैया खोलाको बकैया पूलको उतरी भागको उतरी GPS Co-ordinate 45R318657/3011639 देखि दक्षिणी GPS Co-ordinate

45R318500/3008400 सम्म बकैया पुलको उतर ३ वटा Plot र बकैया पुलको दक्षिणमा उतरी GPS Co-ordinate 45R318905/3006612 देखि दक्षिण बिन्दु GPS Co-ordinate 45R321477/3003092 सम्मको बिचमा गरी जम्मा ४ वटा प्लट गरी कूल जम्मा ७ वटा प्लटबाट नदीजन्य पदार्थ ढुङ्गा, गिटी बालुवा संकलन एवम् उत्खन्‌ गर्ने प्रस्ताव गरिएको छ । बकैया नदीबाट उत्खनन/संकलन्‌ गरिने ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा क्षेत्रको Plot हरुको GPS Co-ordinate, संकलन/उत्खननको परिमाणको विवरण बुँदा नं.२.४.३ को टेबल र नक्सा अनुसूची ७ मा दिए बमोजिम रहेको छ ।

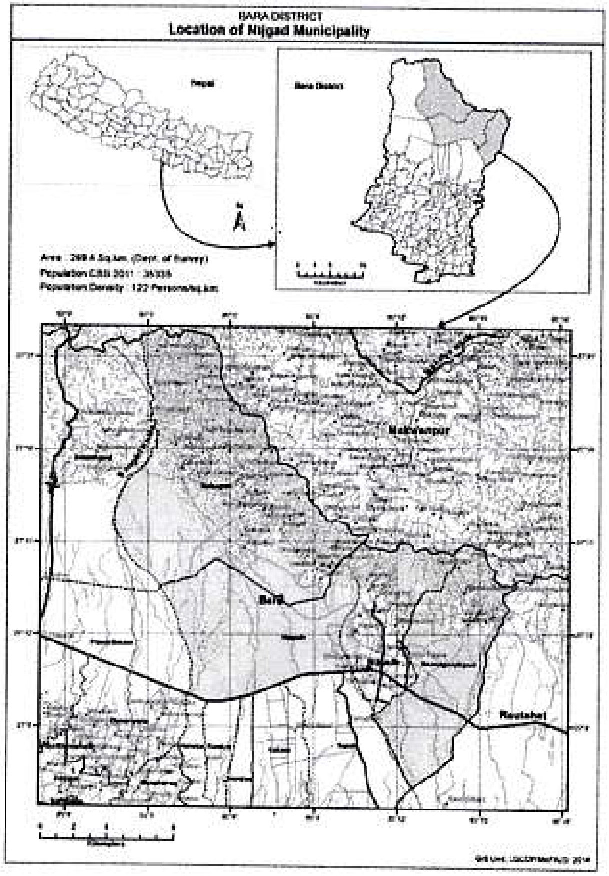

२.३.३.प्रस्तावित क्षेत्रमा यातायातको पहुँच :

प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने क्षेत्र बकैया नदी बारा जिल्लाको पूर्व पश्चिम राजमार्ग सडक खण्डको बारा जिल्लाको बकैया पूलबाट उतर र दक्षिण जाने सडक खण्डको विभिन्न ठाउँहरुबाट बकैया खोलामा जाने बिभिन्न पहुँच मार्गहरु (Access Road) बाट प्रस्तावित खोलामा गई ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा संकलन गर्न सक्ने अवस्था रहेको छ

२.३.४. प्रस्तावको क्षेत्र निर्धारण :

यस प्रस्तावको प्रभावित क्षेत्रमा निजगढ नगरपालिकाको वार्ड नं ४ र ९ रहेका छन् ।

- **उच्च प्रभाव क्षेत्र :** यो क्षेत्रमा ढुङ्गा, गिट्टी तथा वालुवा संकलन तथा उत्खनन गरिने स्थलहरु पर्दछ । संकलन तथा उत्खनन गरिने स्थलबाट २०० मी.सम्म पर्ने वरपरका क्षेत्र तथा सडकलाई उच्च प्रभाव क्षेत्रमा राखिइएको छ ।

- **न्यून प्रभाव क्षेत्र :** सामाजिक तथा आर्थिक दृष्टिकोणबाट न्यून प्रभाव क्षेत्रको निर्धारण गरिएको छ। प्रस्तावित क्षेत्रको वरपरका ५ कि. मि. वा १.५ घण्टाको हिड्ने दुरी(बसोबासको आधारमा निर्धारण गरिने) सम्मको क्षेत्रभित्रलाई न्यून प्रभाव क्षेत्रमा राखिएको छ ।

२.३.५.सङ्कलन/उत्खनन् र ढुवानी विधि :

बकैया खोलाको ७(सात) वटा क्षेत्रबाट ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवाको उत्खनन् तथा संकलन गरिनेछ । खोला तथा नदीहरूवाट ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवाको उत्खनन् तथा संकलन गर्दा खोलाको तोकिएको किनार अथवा खोला भित्रबाट मात्र गरिनेछ । यसरी उत्खनन् गर्नका लागी IEE ले प्रस्ताव गरेको क्षेत्रबाट उत्खनन् कार्य गरिने छ । खाल्डाहरू खनेर बालुवा, गिट्टी तथा ढुङ्गा संकलन गर्ने कार्यलाई निरूत्साहित गरिनेछ । स्थानिय श्रमिकहरुबाट हात र सामान्य कुटो, कोदालो, गैती, बेल्चा, हतौडा प्रयोग गरी संकलन गर्ने र ढुवानीका लागी ट्याकटर, टिपर प्रयोग गर्न सकिने छ । श्रममुलक विधिबाट संकलन एवं उत्खनन् हुन नसकिने अवस्थामा निजगढ नगरपालिकाको प्रत्यक्ष रेखदेख एवं निगरानीमा बाढीले बगाई थुपारेको ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा, ग्राभेल संकलन एवं उत्खनन गर्न स्काभेटर प्रयोग गर्न सकिने छ । तर यसरी स्काभेटर प्रयोग गर्दा एउटा Plot को लागी बढीमा एउटा मात्रै स्काभेटर प्रयोग गर्न सकिनेछ ।

२.४. प्रस्ताव क्षेत्रमा ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवाको दिगो उत्खनन्/सङ्कलन :

खोलाको किनारबाटै खाल्डो वनाएर उत्खनन् कार्यलाई तत्काल रोक लगाउने र खोलाको बिच भागबाट साना साना खाल्डो जसको गहिराई खोलाको पानीको सतह भन्दा तल नबनाई खन्ने, नदी भित्रबाट ढुङ्गा झिकिनेछ ।

- खोलाको किनाराबाट १० मिटरसम्म कुनै पनि श्रोत संकलन नगर्ने ।
- खोलाको किनारबाट १० मिटर भित्रको क्षेत्रमा पनि पानी भैरहेको वा वगिरहेको क्षेत्रवाट नदीजन्य पदार्थ ननिकाल्ने र त्यसपछिको कम्तीमा ५ मिटर छाडी संकलन गर्ने ।
- खोलाको धारनै परिवर्तन हुने गरी श्रोत संकलन नगर्ने ।
- खोलाको पानीको सतहभन्दा गहिरो हुने गरी नदी किनारवाट श्रोत उत्खनन् नगर्ने ।
- पूल जस्तो भौतिक संरचनाको हकमा पूलभन्दा उतरी क्षेत्रतिर ५०० मी. र दक्षिण क्षेत्रतिर १ कि.मी सम्मको भागमा संकलन/उत्खनन् नगर्ने ।

२.४.१. प्रस्ताव क्षेत्रमा हाल कायम उत्खनन्/सङ्कलन कार्य :

तालिका ७

कार्यहरू (Activities)	हालको प्रचलन र विधि (ExistingPractices/Methods)	प्रस्ताव गरिएको प्रचलन र विधि (ProposedPractices/Methods)
सङ्कलन/उत्खनन् क्षेत्रहरू Collection/Extraction sites	प्रस्तावित क्षेत्रहरुमा संकलन उत्खनन् भईरहेको	प्रस्तावित क्षेत्रहरुमा सिमाङ्कन गरी निश्चित मापदण्ड अनुसार संकलन उत्खनन् गर्ने
सङ्कलन/उत्खनन् विधि/प्रविधि Collection/Extraction Methods	अवैज्ञानिक रुपमा आफुलाई पायक पर्ने किसिमले भईरहेको	वैज्ञानिक तरिकाले बिधि र प्रक्रिया पुरा गरी कार्य संचालन गर्ने

तालिका ८ : खण्ड क बकैया पूलदेखि उतर बकैया खोलाको क्षेत्रबाट संकलन गरिने ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवाको परिमाण

संकलन / उत्खनन् क्षेत्र	प्लटको अवस्थिति विवरण	प्लटसम्म पुग्ने पहुँच मार्ग	लम्वाई(मिटर)	औसत चौडाई (मिटर)	औषत गहिराई (मिटर)	अनुमानित मौज्दात परिमाण (क्यू.मि.)	वास्तविक संकलन गर्न सकिने परिमाण, ५०% मात्र लिने (क्यू.मि.)	वार्षिक संकलन योग्य मौज्दात (घन फि.मा)	प्राप्त गर्न सक्ने रकम (रू) ४ प्रति घन फिट का दरले
Plot01	उत्तरी GPS Location 45R318177/3009013 देखि दक्षिणी GPS Location 45R318500/3008400 सम्म	बकैया पूलको पूर्वी र पशिचमी भागबाट उतर जाने बाटोको विभिन्न ठाउँहरुबाट प्लटमा जाने बाटोहरु	६००	६०	१	३६०००	१८०००	६३५०४०	२५४०१६०
Plot02	उत्तरी GPS Location 45R318305/3010466 देखि दक्षिणी GPS Location 45R318131/3009125 सम्म	बकैया पूलको पूर्वी र पशिचमी भागबाट उतर जाने बाटोको विभिन्न ठाउँहरुबाट प्लटमा जाने बाटोहरु (कछडिया गाउँबाट खोला जाने बाटो)	११००	६०	१	६६०००	३३०००	११६४२४०	४६५६९६०
Plot03	उत्तरी GPS Location 45R318657/3011639 देखि दक्षिणी GPS Location 45R318346/3010518 सम्म	बकैया पूलको पूर्वी र पशिचमी भागबाट उतर जाने बाटोको विभिन्न ठाउँहरुबाट प्लटमा जाने बाटोहरु (लाल जाने बाटो)	१०००	६०	१	६००००	३००००	१०५८४००	४२३३६००
जम्मा						१६२०००	८१०००	२८५७६८०	११४३०७२०

वार्षिक संकलन परिमाण : ८१,००० घन मिटर (२८,५७,६८०घन फिट)

लपेश कुमार यादव
इंन्जिनियर

तालिका ९ : खण्ड ख बकैया पूलदेखि दक्षिण बकैया खोलाको पानी बहाव क्षेत्रको मध्यभागको पूर्वी खोलाक्षेत्रबाट संकलन गरिने ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवाको परिमाण

संकलन / उत्खनन् क्षेत्र	प्लटको अवस्थिति विवरण	प्लटसम्म पुग्ने पहुँच मार्ग	लम्बाई(मिटर)	औसत चौडाई (मिटर)	औषत गहिराई (मिटर)	अनुमानित मौज्दात परिमाण (क्यू.मि.)	वास्तविक संकलन गर्न सकिने परिमाण, ५०% मात्र लिने (क्यू.मि.)	वार्षिक संकलन योग्य मौज्दात (घन फि.मा)	प्राप्त गर्न सक्ने रकम (रू) प्रति घन फिट का दरले
Plot01	उत्तरी GPS Location 45R318905/3006612 देखि दक्षिणी GPS Location 45R319736/3005486 सम्म	बकैया पूलको पूर्वी भागबाट दक्षिण जाने बाटोको विभिन्न ठाउँहरुबाट प्लटमा जाने बाटोहरु	१०००	३५	१	३५०००	१७५००	६१७४००	२४६९६००
Plot02	उत्तरी GPS Location 45R319874/3005322देखि दक्षिणी GPS Location 45R320088/3004816 सम्म	बकैया पूलको पूर्वी भागबाट दक्षिण जाने बाटोको विभिन्न ठाउँहरुबाट प्लटमा जाने बाटोहरु	५५६	५०	१	२७८००	१३९००	४९०३९२	१९६१५६८
Plot03	उत्तरी GPS Location 45R320124/3004742 देखि दक्षिणी GPS Location 45R320666/3004121 सम्म	बकैया पूलको पूर्वी भागबाट दक्षिण जाने बाटोको विभिन्न ठाउँहरुबाट प्लटमा जाने बाटोहरु	८२७	७०	१	५७८९०	२८९४५	१०२११८०	४०८४७१८
Plot04	उत्तरी GPS Location 45R320802/3003978देखि दक्षिणी GPS Location 45R321477/3003092सम्म	बकैया पूलको पूर्वी भागबाट दक्षिण जाने बाटोको विभिन्न ठाउँहरुबाट प्लटमा जाने बाटोहरु	८००	५०	१	४००००	२००००	७०५६००	२८२२४००
		जम्मा				१६०६९०	८०३४५	२८३४५७२	११३३८२८६

बार्षिक संकलन परिमाण : ८०,३४५ घन मिटर (२८,३४,५७२ घन फिट)

नोट : खोलाको गहिराई निर्धारण गर्ने हकमा

❖ उत्खनन्/संकलन गरिने गहिराई (Depth) निश्चित गर्ने क्रममा खोलाको निरिक्षण गर्दा २०७८ साल जेष्ठ ८ गतेदेखि १६ सम्म र अषाढ महिनामा परेको अविरल बर्षाले गर्दा खोलामा बाढी आएको र उक्त बाढीले पाँगो, लेदो माटो र रुख बिरुवाको पात पतिंगरले खोला सतहको माथिल्लो भाग (Top Layer) ढाकेको देखियो । यसरी जम्मा भएको पाँगो, लेदो माटो र रुख बिरुवाको पात पतिंगर हटाई त्यसपछिको सतहदेखि १ मीटरसम्म गहिराई गरी नदीजन्य

पदार्थ ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा उत्खनन्/संकलन गरिनेछ । तर खोलाको बहाव परिवर्तन नहुने गरी र सिंचाई प्रणाली लगायतका संरचनालाई समेत असर नपर्ने गरी उत्खनन्/संकलन कार्य गरिनेछ ।

❖ वन क्षेत्रको रुखबिरुवा आदि कुनै किसिमले हानी नोक्सानी गर्न पाइने छैन । वन जंगलको काठ दाउराको चोरी निकासी तथा वनजन्तुको चोरी शिकारी गर्न समेत पाईने छैन । गरे गराएमा प्रचलित कानून बमोजिम कार्वाही हुने छ ।

२.४.४ बकैया पूलदेखि उतरतर्फको खोलालाई Channelize गर्ने

बकैया खोलाको पूलदेखि उतरतर्फको भाग निजगढ नगरपालिका वार्ड नं. ४ को *खिला भन्ने स्थानदेखि माथी मोहरी डयाम नजिक दक्षिणी GPS Co-ordinate 45R318652mE/3012629mN देखि उत्तरी GPS Co-ordinate 45R318652mE/3012629mN सम्मको बिचको क्षेत्रमा थुप्रिएको अग्लो ढिस्कोलाई काटी खोलालाई Channelize गरिनेछ ।* बकैया खोलाले आफ्नो प्राकृतिक बहाव परिवर्तन गरी खोलाको पानीको बहाव बिचबाट नभई दाँया/बाँया बग्ने गरेको कारणले गर्दा खोलाको दाँयाबाँया भागको किनार कट्टान भईरहेको देखियो । यसको परिणाम स्वरुप खोलाको पूर्वतर्फको किनारमा तारबार सहित गरिएको बृक्षारोपन क्षेत्रको कट्टान तथा कछडिया गाउँमा बाढीको समस्या उत्पन्न हुन सक्ने । यसको तत्काल रोकथामको लागी निजगढ नगरपालिका र राष्ट्रपति चुरे तराई मधेश संरक्षण विकास समितिको कार्यालय भरतपुर चितवनको सहकार्यमा यसै आ.व.२०७७/०७८ देखि तटबन्ध निर्माण तथा तारजालीमा ढुङ्गा भर्ने कार्य भईरहेको । यस सहकार्य अन्तर्गत निजगढ नगरपालिकाले तटवन्ध निर्माण गरिदिने र रा.चु.त.म.सं.वि.स.को कार्यालय भरतपुर चितवनले उक्त तटवन्धमा ढुङ्गा भरी तटबन्ध निर्माण गर्ने । खोला नापजाँच गर्ने क्रममा निजगढ नगरपालिकाका प्राविधिकको उपस्थितीमा वातावरणीय अध्ययन टोलीका सदस्यहरु उक्त स्थानको स्थलगत निरिक्षण गरी समस्या समाधानका उपायहरु पहिल्याउँदा तारजाली सहितको तटबन्ध निर्माण कार्य तत्कालको लागी समाधानको उपाय ठिकै हो तर दिर्घकालीन समस्या समाधानको उपाय खोलाको बिच भागमा थुप्रिएको नदीजन्य पदार्थ ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवाको ढिस्कोलाई स्काभेटरजस्तो मेसिनरी औजार प्रयोग गरी करिब ३० मीटर चौडाईको Channel बनाई दिने नै हो । यसले गर्दा बकैया खोला पुन: आफ्नो पुरानो धारमा बिच भागबाट बग्नेछ । यस कार्यबाट तटीय किनार कट्टान र बाढी प्रकोप न्यूनीकरण हुनेछ ।

खोलाको पश्चिमी कट्टान भाग

बिचको अग्लो उठेको भाग

पूर्वी कट्टान भाग

३.तथ्याँक संकलन र विश्लेषण विधि

निजगढ नगरपालिकाको वातावरण तथा प्राकृतिक श्रोत संरक्षण ऐन, २०७७ तथा संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण कार्यविधि, २०७७ मा व्यवस्था भएका प्रकृयाहरूको अनुसरण गरी प्रस्तावको वातावरणीय अध्ययन गरिएको छ । निजगढ नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय निजगढ बाराको प.सं.२०७७/०७८ च.नं.२००५ मिति २०७८/०१/१४ गतेको पत्रानुसार कार्यसूची (TOR) स्वीकृत भए पश्चात प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण प्रतिवेदन तयार गर्नका लागी प्रस्तावक निजगढ नगरपालिका नगरकार्यपालिकाको कार्यालय निजगढबाट मिति २०७८ बैशाख १५ गतेका दिन *साझेदारी राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा* ७ दिने सार्वजनिक सूचना प्रकाशित गरी प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट स्थानिय वातावरणमा पर्न सक्ने सबै किसिमका प्रभावहरूका बारेमा सम्बन्धित सरोकारवालाहरूबाट लिखित राय सुझाव दिन माग गरिएको थियो । उक्त सुचनाको आधारमा प्राप्त राय सुझावहरू तथा नदी क्षेत्रको स्थलगत निरिक्षण भ्रमण गरी उक्त भ्रमणबाट प्राप्त जानकारी र स्वीकृत कार्यसूचीको आधारमा यो प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण प्रतिवेदन तयार गरिएको छ ।

प्रतिवेदन तयार गर्नाका लागि आवश्यक प्रथम तथा द्वितिय क्रमका तथ्याङ्कहरू (Primary and Secondary data) क्रमश: स्थलगत अध्ययन र सन्दर्भ सामाग्रीहरूको पुनरावलोकनबाट प्राप्त गरिएको थियो । प्रतिवेदन तयार पार्न आवश्यक प्राथमिक क्रममा भौतिक र जैविक वातावरण सम्बन्धि तथ्याङ्कहरू, प्रस्ताव क्षेत्रको स्थलगत अवलोकन, सर्वेक्षण तथा सामाजिक, आर्थिक वातावरण सम्वन्धि विवरण, सहभागितामुलक ग्रामीण लेखाजोखा (प्रमुख सुचनादाता अन्तरवार्ता, लक्षित समूह छलफल) र श्रोतको श्रोत सर्वेक्षणद्वारा एवं दोस्रो क्रमको जानकारीहरू, विभिन्न किसिमका प्रकाशनहरू, कार्यालयका अभिलेखहरू, नक्शाहरू, कार्ययोजना तथा वैज्ञानिक अनुसन्धान लेखहरुबाट उपलब्ध भएको थियो ।

३.१ नक्शाहरूको अध्ययन :

प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने क्षेत्रको भौगोलिक अवस्था, अवस्थितिका साथै वन तथा वातावरणको जानकारी हासिल गर्नका लागी प्रस्तावित क्षेत्रलाई Google Earth मा चित्रमान गरिएको छ । जि.स.स.बाट प्राप्त जिल्लाको नक्शा, नापी विभागबाट प्रकाशित टोपो नक्शा(Toposheet), साथै अन्य उपलब्ध नक्शाहरूको अध्ययन गरी संभावित प्रभावित क्षेत्रहरूको पहिचान समेत गरिएको थियो ।

३.२ चेकलिष्ट र प्रश्नावली :

सुचनाहरूको पुष्ट्याइं लिन र थप जानकारी हासिल गर्नका लागि कार्यसूची तथा निजगढ नगरपालिकाको वातावरण तथा प्राकृतिक श्रोत संरक्षण ऐन, २०७७ तथा संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण कार्यविधि २०७७, जिल्लास्तरबाट नदीजन्य पदार्थ संकलन र उत्खनन् कार्यका लागी गरिने प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षणको कार्यसूची तथा प्रतिवेदन स्वीकृति सम्बन्धी मार्गदर्शन, २०७३, निजगढ नगरपालिकाको अधिकार, आगामी योजना, रणनिती तथा अन्य प्रावधानको जानकारीका लागी स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ मा उल्लेखित सम्पूर्ण बुंदाहरू समाविष्ट हुने गरी आवश्यकता अनुसार चेकलिष्ट र प्रश्नावलीहरू तयार गरिएको थियो ।

३.३ सम्बन्धित सन्दर्भ सामग्रीहरुको पुनरावलोकन र स्थलगत अध्ययनको तयारी :

तालिका १० : अध्ययन विधि

विधि	विवरण
द्वितीय श्रोतको संकलन तथा	प्रतिवेदन तयार गर्न चाहिने प्रथम तथा दोस्रो क्रमको तथ्याङ्क क्रमश: स्थलगतको अध्ययन र सन्दर्भ समाग्रीहरुको पुनरावलोकनबाट प्राप्त गरिएको छ ।

रुपेश कुमार यादव
ईन्जिनियर

विधि	विवरण
पुनरावलोकन	प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयार पार्दा प्रमुख रुपमा नेपाल सरकारको नीति, ऐन, नियम तथा निर्देशिका र निजगढ नगरपालिकाको वातावरण तथा प्राकृतिक श्रोत संरक्षण ऐन, २०७७ तथा संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण कार्यविधि, २०७७ बमोजिम संकलन गरिएका सान्दर्भिक सहयोग सामग्रीहरुलाई ध्यान दिई विभिन्न दस्तावेजहरुको पुनरावलोकन गरीएको छ । मौसम र वर्षा सम्बन्धि तथ्याकंहरु द्वितिय स्रोतबाट संकलन गरिएको छ ।
नक्साहरुको अध्ययन र टोपो नक्सामा भौगोलिक अवस्थितिको चित्रण	प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने क्षेत्रको भौगोलिक अवस्था, अवस्थितिका साथै वन तथा वातावरणको जानकारी हासिल गर्नका लागि नापी विभागद्धारा प्रकाशित गरिएको नक्साको आधारमा अध्ययन गरी नदीनाला, वन, भौतिक संरचनाहरु र त्यहासम्म पुग्ने बाटाहरुको पहिचान गर्ने र त्यस स्थान नजिकका संवेदनशिल क्षेत्र पत्ता लगाउने तथा उक्त कार्यबाट प्रभाव पर्न सक्ने क्षेत्रहरु को जानकारी नक्साबाट लिईएको छ । साथै, जलाधार क्षेत्र, भुगोल, माटो, पानी, भू: उपयोग आदिको नक्साहरु तयार गरि विद्यमान अवस्थाको ब्याख्या गरिएको छ ।
प्रस्ताव सम्बन्धित चेकलिष्ट र प्रश्नावलीको तयारी	यस चरणमा अध्ययनमा उपलब्ध सन्दर्भ सामग्रीहरुको पुनरावलोकन, नक्साहरुको अध्ययन र व्याख्या विश्लेषण तथा प्रश्नावली एवं चेकलिष्टहरुको तयारी र ती सामग्रीहरुको अन्तिम रुप दिने कार्य गरिएको छ । सूचनाहरुको पुष्ट्याई लिन र थप जानकारी हासिल गर्नका लागि कार्यसूचि तथा निजगढ नगरपालिकाको वातावरण तथा प्राकृतिक श्रोत संरक्षण ऐन, २०७७ तथा संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण कार्यविधि, २०७७, मा भएका सम्पूर्ण बुदाँहरु समाविष्ट हुने गरी आवश्यकतानुसार चेकलिष्ट र प्रश्नावलीहरु विकास गरि गरिएको छ ।

३.४ आवश्यक जानकारि तथा तथ्यांकको संकलन तथा वर्तमान अवस्थितिको विष्लेशण :

प्रस्तावका क्षेत्र निर्धारण गरिसकेपछि परामर्शदाताका विज्ञहरुको टोलीले प्रस्ताव क्षेत्रमा निरीक्षण र अध्ययन गरी आधारभूत तथ्यांकहरु संकलन गरिएको छ ।

प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने क्षेत्रहरुमा स्थलगत भ्रमण गरी जैविक, भौतिक, आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक वातावरण र प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट आउन सक्ने असरहरु सम्वन्धि आवश्यक जानकारी चेकलिष्ट, प्रश्नावली, प्रमुख सूचनादाता अन्तर्वार्ता, लक्षित समूह छलफलबाट लिइएको छ र सोही बमोजिम प्रस्ताव क्षेत्रको पुनरावलोकन, अध्ययन र तथ्यांक समेत संकलन पनि गरिएको छ ।

(क) जैविक वातावरण सम्बन्धि तथ्यांक संकलन कार्य :

प्रस्ताव क्षेत्र वरपरको वनको किसिम, अवस्था, प्रजाती आदि बारेमा जानकारी समेटिनुका साथै स्थानिय बासिन्दाहरूको सूचनाको आधारमा टिपोट गरिएको थियो । माछावारे जानकारी लिन खोलाको आसपासमा भेटिएको मानिसहरू साथै माछा मारिरहेका स्थानिय व्यक्तिहरूबाट जानकारी संकलन गरिनुका साथै सोको नाम र प्रकृति समेतको अध्ययन गरिएको थियो । प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने वन क्षेत्रहरूमा पाईने र आवत जावत गर्ने खासगरी स्तनधारी चरा र घस्रने प्रजातीका वन्यजन्तुहरूको वारेमा थप जानकारी लिन स्थानिय मानिसहरूसँग सोधपुछ गरिएको थियो । उपरोक्त जैविक वातावरणबारे जानकारी लिने प्रस्ताव

रुपेश कुमार यादव
ईन्जिनियर

कार्यान्वयन हुने सम्बन्धित स्थानहरूमा स्थलगत भ्रमण गरी विवरण तथा तथ्याङ्कहरू संकलन गर्ने कार्य गरिएको थियो ।

तालिका ११ : जैविक वातावरण सम्वन्धि तथ्यांक संकलन विधि

विषय	विवरण
वनस्पति सम्बन्धि तथ्यांक संकलन	प्रस्ताव क्षेत्रमा प्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्र तथा प्रभावित क्षेत्रको वन र वनस्पतिहरुको अध्ययन, अवलोकन र सर्वेक्षणद्वारा गरिएको छ । प्रमुख सूचनादाता अन्तर्वार्ताद्वारा प्रस्ताव क्षेत्रमा प्रस्तावको कार्यान्वयनबाट हुनसक्ने असरहरु र आवश्यक न्युनीकरणका उपायहरुकोबारे जानकारी दिईएको छ भने चेकलिस्ट र प्रश्नावलीद्वारा जैविक वातावरणको विस्तृत जानकारी दिईएको छ । स्थानीय बासिन्दाहरुसित पनि प्रस्तावले वनस्पतीमा पर्नसक्ने असरहरु र वनस्पतिको उपयोग र उपलब्धता सम्बन्धि छलफल गरिएको छ ।
वन्यजन्तु सम्बन्धि तथ्यांक संकलन	प्रस्ताव क्षेत्रको वन्यजन्तुहरुको अध्ययन वन्यजन्तुको पञ्जा/पाईला अवलोकन र प्रमुख सूचनादाता अन्तर्वार्ताद्वारा प्रस्ताव क्षेत्रमा प्रस्तावको कार्यान्वयनबाट वन्यजन्तुहरुमा पर्न सक्ने असरहरु र आवश्यक न्युनीकरणका उपायहरुको बारे जानकारी लिइएको छ भने चेकलिस्ट र प्रश्नावलीद्वारा जैविक वातावरणको विस्तृत जानकारी लिइनेछ । स्थानीय बासिन्दाहरुसित पनि प्रस्तावले वन्यजन्तुमा पर्न सक्ने असरहरु र वनस्पतिको उपयोग र उपलब्धता सम्बन्धि छलफल गरिएको छ ।
जलचर सम्बन्धि तथ्यांक संकलन	प्रस्ताव क्षेत्रको जलचरहरुको अध्ययन अवलोकन गरिएको छ । प्रमुख सूचनादाता अन्तर्वार्ताद्वारा प्रस्ताव क्षेत्रमा प्रस्तावको कार्यान्वयनबाट जलचरहरुमा पर्न सक्ने असरहरु र आवश्यक न्युनीकरणका उपायहरुको बारे जानकारी लिइएको छ भने चेकलिस्ट र प्रश्नावलीद्वारा जलचर उपलब्धता क्षेत्रको विस्तृत जानकारी लिइएको छ । स्थानीय बासिन्दाहरुसित पनि प्रस्तावले जलचरहरुको पर्न सक्ने असरहरु, माछाहरुको अवस्था सम्बन्धि छलफल गरिएको छ ।

(ख) भौतिक वातावरण सम्बन्धि तथ्यांक संकलन कार्य :

यस प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने बकैया खोलाको उत्खनन् क्षेत्रहरुको पहिचान गरी संभावित स्थलहरूको सर्वेक्षण गरिएको थियो । यसरी स्थलगत भ्रमण गर्ने क्रममा स्थानिय सरोकारवालाहरूसँग त्यस क्षेत्रको माटो, बालुवा, चट्टान, जलाधार क्षेत्र, भू-क्षय हुने क्षेत्र, खोलामा बग्ने पानीको अवस्था र प्रस्ताव कार्यान्वयनाट प्रत्यक्ष पर्न सक्ने भौतिक असरहरूका बारेमा समूहगत रुपमा छलफल गरी प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा पर्न सक्ने प्रभाव आदिका बारेमा जानकारी संकलन गर्ने कार्य समेत गरिएको थियो । यसरी भौतिक वातावरण सम्बन्धि तथ्याङ्क संकलन गर्ने कार्य समेत गरिएको थियो ।

तालिका १२ : भौतिक वातावरण सम्वनधी तथ्यांक संकलन विधि

विषय	विवरण
भौगर्भिक अध्ययन	यो प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने क्षेत्रहरुमध्ये मुख्य खोलाहरुको क्षेत्रहरुको नक्सा अध्ययन, गुगल अर्थ तस्वीरहरुको अध्ययन, भौगर्भिक नक्साहरुको अध्ययन गरी उक्त स्थानहरुको सर्भेक्षण गरिएको छ । यसरी अध्ययन गर्न भ्रमण गर्ने काममा स्थानीय जनताहरुसंग त्यस क्षेत्रको माटो, चट्टानको उपलब्धता बारे अध्ययन गरी स्थलगत जानकारी लिइएको छ । त्यसैगरी भू–क्षय हुन सक्ने क्षेत्र, रोडको भौगोलिक अवस्था र संभावित असरहरुबारे स्थानीय जनताहरुसंग छलफल तथा

रुपेश कुमार यादव
ईन्जिनियर

विषय	विवरण
	स्थलगत अध्ययन गरिएको छ ।
मौसम र हावापानी सम्वन्धि अध्ययन	मौसम र हावापानी सम्वन्धि अध्ययन द्वितीय स्रोतहरुबाट गरिएको छ ।
हाइड्रोलोजिकल अध्ययन	जलाधार क्षेत्र, खोलानालामा पानीको अवस्था र जलको बहाव, खोलाको धार परिर्वतन, प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट खोलाको धार व्यवस्थापनको संभाव्यता र प्रस्तावित उत्पनदनले भौतिक वातावारणमा प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रुपमा पर्न सक्ने असरहरुका बारेमा समूहगत रुपमा छलफल गरी प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा पर्न सक्ने प्रभाव आदि बारेमा जानकारी संकलन गरिएको छ ।

(ग) सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण सम्वन्धि तथ्यांक संकलन कार्य :

यसको लागी खासगरी स्थलगत रुपमा प्रस्ताव कार्यान्वयन क्षेत्र वरिपरीको केही घरधुरी सर्भेक्षण र ग्रामीण लेखाजोखा विधिको प्रयोग गरी आर्थिक, सामाजिक तथा साँस्कृतिक वातावरण सम्वन्धि विवरणहरू संकलन गरिएको थियो । यसको लागि खासगरी स्थलगतरुपमा प्रस्ताव कार्यान्वयन क्षेत्र वरिपरिको केही घरहरुको घरधूरी सर्भेक्षण र ग्रामीण लेखाजोखा विधिको प्रयोग गरी आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक वातावरण सम्वन्धि विवरण लिइएको छ । प्रस्ताव क्षेत्रको सामाजिक अध्ययनका लागि स्थलगत अवलोकन र चेकलिस्ट र प्रश्नावली द्वारा गरिएको छ । विस्तृत जानकारीका लागि जिल्लास्थित कार्यालयहरु, नगरपालिका, सामुदायिक समूहहरुसित अर्न्तकृया गरिएको छ । तलको नमुना संकलन विधि प्रयोग गरि गरिएको छ ।

तालिका १३ : नमुना संकलन विधि

नमुना संकलन विधि	विवरण
जजमेन्ट स्याम्पलिङ विधि	क्षेत्र निर्धारणका लागि जजमेन्ट स्याम्पलिङ मेथडको प्रयोग गरिनेछ ।
रयान्डम स्याम्पलिङ विधि	सामाजिक सर्वेक्षणका लागि जजमेन्ट स्याम्पलिङ मेथडको प्रयोग गरिनेछ।

३.५ अध्ययन पश्चात् छलफल र अन्तरक्रिया :

प्रस्ताव क्षेत्रको समग्र अवस्थाको अध्ययन पश्चात् प्रस्ताव कार्यान्वयनले पर्न सक्ने सकारात्मक र नकारात्मक असरहरु र तिनका न्युनीकरणका उपायहरु सम्वन्धि मुद्दा कार्यन्वयन गर्न सकिने, नसकिने विषय उपर सम्वन्धित सरोकारवाला निकायका कर्मचारीहरुसँग बसी छलफल गरिएको छ ।

३.६ तथ्यांकहरुको विश्लेषण :

प्रस्तावित क्षेत्रको विशेष अध्ययन गर्दा गरिएको विश्लेषणबाट आएका प्रथम र दोस्रो क्रममा भएका तथ्यांक तथा जानकारीलाई संक्षिप्तिकरण गरी आवश्यकता अनुसार तालीकामा राख्ने तथा प्रतिवेदनको उपयुक्त भागमा समावेश गरी त्यसको समेत गणना गरि राष्ट्रिय, अर्न्तराष्ट्रीय मापदण्ड र अन्य अध्ययन सितको तुलना गर्दै प्रतिशतको अनुमान र औषत मान र साथै विज्ञहरुको सुझावको आधारमा विश्लेशण गरिएको छ ।

३.७ प्रतिवेदनमा समावेश भएका तथ्यांक तथ विद्यमान वातावरणका अवस्थाहरु :

३.७.१ भौतिक वातावरण :

- भूस्थिति
- माटोको प्रकार एवं भूगर्व

इन्जिनियर

- जलाधार क्षेत्र
- जलवायु, हावापानी र जलवायु परिवर्तन
- हावा र पानीको गुणस्तर एवं ध्वनिको मात्रा
- भू उपयोग

३.७.२ जैविक वातावरण_:

- वन तथा वनस्पति
- प्रस्ताव प्रभावित क्षेत्रमा पाइने वन्यजन्तु, जलचर तथा माछा
- प्रस्ताव प्रभावित क्षेत्रमा पाइने दुर्लभ, लोपोन्मुख एवं संरक्षित प्रजातिहरु

३.७.३ सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण_:

- प्रस्ताव क्षेत्रको प्रभावित नगरपालिका तथा वडाको जनसंख्या
- जातजाति
- शिक्षा एवं साक्षरता
- पेशा, धर्म
- उर्जा, बिजुली एवं सञ्चार
- खानेपानी एवं स्वास्थ्यको सुविधा
- यातायात र पहुचमार्ग
- धार्मिक, सांस्कृतिक एवं ऐतिहासिक स्थलहरु
- अन्य सामुदायिक संरचना स्थलहरु

३.८ तथ्यांकहरुको विश्लेषण, प्रभावहरुको पहिचान तथा असरहरुको मुल्याकंन :

पहिचान गरिएका संभाव्य अनुकूल र प्रतिकूल असरहरुको स्थानीय वातावरणमा भविष्यमा हुनसक्ने परिवर्तनहरुको अनुमान निम्न विधि अपनाइएको छ।

राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन निर्देशिका, २०५० बमोजिम प्रभावलाई प्रकृति (Nature), मात्रा(Magnitude), सिमा(Extent), र अवधी(Duration) मा वर्गीकरण गरिए बमोजिम प्रकृतिलाई प्रत्यक्ष(Direct) र अप्रत्यक्ष(Indirect) मात्रालाई उच्च, मध्यम र निम्न सीमालाई स्थानीय, स्थान विशेष र क्षेत्रीय र अवधिलाई दीर्घकालीन, मध्यम र अल्पकालीन गरी ३ भागमा विभाजन गरी विश्लेषण गरिएको छ। यसमा गरिने मापन तल दिइएको छ।

तालिका १४ : तथ्याकं मापनको तरीका

मात्रा	मापन	सिमा	मापन	अवधि	स्कोर
उच्च	६०	क्षेत्रीय	६०	दीर्घकालिन	२०
मध्यम	२०	स्थानिय	२०	मध्यम	१०
निम्न	१०	क्षेत्र विषेश	१०	अल्पकालिन	०५

स्रोत: राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन निर्देशिका, २०५०

महत्वका असरहरु(Significant Impacts) हरुको निर्क्यौल गर्न तल दिइएका Cumulative Scores को प्रयोग गरिने छ। प्रभावहरुको औचित्यको निर्धारण प्रभावहरुले पार्न सक्ने क्षेत्र, प्रभावको प्रकृती, आसपास रहेका संरचना तथा मानविय संसाधनको आधारमा गरिएको छ। औचित्य मापन गर्दा मान, भौगोलिक

मापन तथा अवधिको कुल मानको आधारमा प्रभावको औचित्यता निर्धारण गर्नका लागि तल दिईएको तालिकाको प्रयोग गरिएको छ ।

तालिका १५ : औचित्यता मापनको तरीका

जम्मा स्कोरको मापन	औचित्यता
७४ भन्दा माथी	धेरै औचित्यवान् अथवा धेरै महत्वपूर्ण
४५ देखि ७४ सम्म	औचित्यवान् अथवा महत्वपूर्ण
४५ भन्दा तल	औचित्यहीन अथवा महत्वहिन

यी प्रभावहरुको औचित्यताको निंक्योल प्रभावहरुको मात्रा, सिमा तथा अवधीबाट आएका कुल स्कोरलाई अध्ययन गरि गरिनेछ । प्रस्तावका क्षेत्र तथा प्रकृती हेरी प्रभावहरुको औचित्यता निर्धारण गरिएको छ । प्रस्तावले पर्ने असरहरुका लागि मान, फैलावट र अवधि छुट्ट्याउन तलका विधिहरुको प्रयोग गरिएको छ

- **मान** : यो Scale or Severity of Change को आधारमा मध्यम, उच्च र निम्न राखिएको छ ।
- **भौगोलिक मापन:** यदि कार्यको असर प्रस्ताव क्षेत्रमै छ भने यसलाइ क्षेत्र विशेष नाम दिइएको छ, यदिकार्यको असर प्रस्ताव क्षेत्रको नजिकै सम्म, स्थानीय रुपमा सिमित भए स्थानीय र क्षेत्रगत रुपमै असर पर्ने भए क्षेत्रीय नाम दिइएको छ ।
- **अवधि** : यसको मापन निम्न स्तर (३ बर्षभन्दा कम), मध्य स्तर (३ देखी २० बर्ष) र उच्च स्तर (२० वर्षदेखि माथी) को आधारमा गरिएको छ ।

३.९ प्रभाव न्यूनीकरण विधिहरुको पहिचान र डिजाइनेसन :

प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट उपरोक्त क्षेत्रहरुमा पर्ने प्रतिकूल प्रभावहरुको रोकथाम तथा न्यूनीकरणका उपयुक्त उपायहरुको विवरण तयार गरि मेट्रिक्समा राखिएको छ । साथै उक्त उपायहरुको कार्यान्वयनको प्रभावकारीता सुनिश्चित गर्नका लागि वातावरणीय व्यवस्थापन योजना र सरल वातावरणीय अनुगमन योजना तयार परिएको छ ।

३.१० मस्यौदा प्रतिवेदन तयारी :

निजगढ नगरपालिकाको संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन र प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण कार्यविधि, २०७७ को अनुसूची-७ को ढाँचा र संघीय मामिला तथा स्थानिय विकास मन्त्रालय, वातावरण व्यवस्था शाखाले तयार पारेको जिल्ला स्तरबाट नदीजन्य पदार्थ संकलन र उत्खनन् कार्यको लागि गरिने प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण कार्यसूचि तथा प्रतिवेदन स्वीकृत सम्बन्धि मार्गदर्शन, २०७३ र स्वीकृत भएको कार्यसुची अनुरुप स्थलगत सर्वेक्षणबाट संकलन गरिएका पहिलो र दोस्रो किसिमका विवरणको आधारमा प्रतिवेदन तयार गरिएको छ ।

३.११ प्रतिवेदनको तयारीको कममा सार्वजनिक सूचना, जनपरामर्श एवं सिफारिस-पत्रहरू संर्वेक्षण कार्य :

३.११.१ सार्वजनिक सूचनाको प्रकाशन :

प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण अध्ययन प्रक्रियालाई पारदर्शी वनाउन र प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट उक्त क्षेत्र वरिपरीका समुदायमा पर्न सक्ने सकारात्मक असरहरुको बढावा र नकारात्मक असरहरुको न्यूनीकरणका लागि उक्त क्षेत्रको समुदायबाटै राय सुझाव संकलन गरी सुशासनको प्रत्याभूति गराउन र सम्वन्धित समुदायबाट सही सूचना र अधिकतम सूचना लिन प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट सम्वन्धित सरोकारवाला व्यक्ति, निकाय वा संस्थालाई सो प्रस्ताव कार्यन्वयनबाट वातावरणमा पर्न सक्ने प्रभावको सम्वन्धमा सात दिनभित्र लिखित सुझाव उपलब्ध गराउन निजगढ नगरपालिकाको संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन र प्रारम्भिक

वातावरणीय परिक्षण कार्यविधि, २०७७ को अनुसूची-८ बमोजिमको ढाँचामा कलैया बाराबाट प्रकाशित हुने *साझेदारी राष्ट्रिय दैनिक* पत्रिकामा मिति २०७८/०१/१५ गते सार्वजनिक सूचना जारी गरिएको थियो

३.११.२ सार्वजनिक सूचना टांस र मुचल्का संकलन :

प्रकाशित सूचनाका प्रतिलिपिहरु विभिन्न संघ संस्थाहरुका सूचनापाटीमा टाँस गरी मुचूल्का संकलन गरिएको छ ।

३.११.३ सार्वजनिक सूनुवाई :

यस प्रस्ताव क्षेत्रमा प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट वातावरणमा पर्न सक्ने प्रभावहरुलाई लेखाजोखा गर्न तथा यसको निराकरण गर्नका लागि स्थानीयहरुसँग राय सुझावहरु यसै सार्वजनिक सूनुवाईबाट गरिएको छ । यस कार्यक्रमको लागि पूर्व सूचना प्रकाशित गरिएको थियो । साथै यस कार्यक्रमको माईन्युटिङ्ग सहित श्रव्य दृष्य संकलन गरिएको छ ।

३.११.४ सिफारिस पत्रहरुको संकलन :

प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट प्रभावित हुने वडा कार्यालय, सरोकारवाला निकायहरुबाट सिफारिस लिन आवश्यक हुने हुंदा सम्बन्धित निकायहरुबाट उक्त सिफारिसहरुको संकलन कार्य गरिएको छ ।

३.१२ अन्तिम मस्यौदा प्रतिवेदन तयारी :

निजगढ नगरपालिकाको संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन र प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण कार्यविधि, २०७७ को अनुसूची-७ को ढाँचा, जिल्लास्तरबाट नदीजन्य पदार्थ संकलन र उत्खनन् कार्यका लागी गरिने प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षणको कार्यसूची तथा प्रतिवेदन स्वीकृति सम्बन्धी मार्गदर्शन, २०७३ र स्वीकृत कार्यसुची, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा उत्खनन्, विक्री तथा व्यवस्थापना सम्बन्धी मापदण्ड, २०७७ अनुरुप स्थलगत सर्वेक्षणबाट संकलन गरिएका र अन्य पहिलो र दोस्रो किसिमका तथ्याँकको आधारमा प्रतिवेदन तयारी गरि उक्त प्रतिवेदनको पछाडी संकलित मुचल्काहरु र सिफारिस पत्रहरु टाँस गरी अन्तिम मस्यौदा प्रतिवेदन निजगढ नगरपालिका, नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, निजगढ समक्ष पेश गरिएको छ । प्रस्तुतिकरण गरिएको दस्तावेजलाई पुनरावलोकन समितिको लिखित र मौखिक सुझावहरु समेट्दै अन्तिम रुप दिइएको छ ।

४.विद्यमान नीति, रणनीति, ऐन, नियम, निर्देशिका, मापदण्ड, सन्धि सम्झौता

प्राकृतिक श्रोतहरू जस्तै खोला, नदिहरूबाट ढुङ्गा, बालुवा र गिट्टी उत्खनन् तथा संकलन कार्यको प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण प्रतिवेदन तयार गर्नका लागी निर्दिष्ट कार्यविधि तथा प्रचलित ऐन, कानुन तथा नियमका बारेमा विस्तृत जानकारी रहनु अति आवश्यक छ। प्रतिवेदन तयार गर्दा निम्न बमोजिमका ऐन, नियम, नीति, निर्देशिका तथा कानुनको हदमा रहि तयार गरिएको र यी ऐन, नियम, नीति, निर्देशिका तथा कानुनको छोटो विवेचना यस प्रकार रहेको छ।

४.१ संविधान :

❖ **नेपालको संविधान**

नेपालको संविधानले धारा ३० मार्फत प्रत्येक व्यक्तिलाई स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने हकलाई मौलिक हकको रुपमा स्थापित गरेको छ। त्यस्तै धारा ५१ को उपधारा ६ मा राज्यका नीतिहरु अन्तर्गत प्राकृतिक श्रोतको संरक्षण, सम्बर्द्धन र उपयोगको सम्बन्धमा बिभिन्न नीतिहरु अवलम्बन गरिएको छ। उपधारा ६ (१) अनुसार राष्ट्रिय हित अनुकूल तथा अन्तरपुस्ता समन्वयको मान्यतालाई आत्मसात् गर्दै देशमा उपलब्ध प्राकृतिक स्रोत साधनको संरक्षण, सम्बर्द्धन र वातावरण अनुकूल दिगो रूपमा उपयोग गर्ने र स्थानीय समुदायलाई प्राथमिकता र अग्राधिकार दिँदै प्राप्त प्रतिफलहरूको न्यायोचित वितरण गर्ने नीति राज्यले अवलम्बन गर्नेछ। उपधारा ६(४) अनुसार राज्यले जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण र खोलाको व्यवस्थापन गर्दै दिगो र भरपर्दो सिंचाइको विकास गर्ने नीति लिएको छ। उपधारा ६ (५) अनुसार जनसाधारणमा वातावरणीय स्वच्छता सम्बन्धि चेतना बढाई औद्योगिक एवं भौतिक विकासबाट वातावरणमा पर्न सक्ने जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्दै वन, वन्यजन्तु, पक्षी, वनस्पति तथा जैविक विविधताको संरक्षण, सम्बर्द्धन र दिगो उपयोगलाई राज्यले प्राथामिकता दिनेछ। प्रकृति, वातावरण वा जैविक विविधतामाथि नकारात्मक असर परेको वा पर्न सक्ने अवस्थामा नकारात्मक वातावरणीय प्रभाव निर्मूल वा न्यून गर्न उपयुक्त उपायहरू अवलम्बन गर्ने नीति राज्यले लिएको छ।

४.२ नीति तथा रणनीतिक योजनाहरु :

❖ **पन्ध्रौं पञ्चवर्षिय योजना ९२०७६/७७-२०८०/२०८१) :**

पन्ध्रौं पञ्चवर्षिय योजना (२०७६/७७-२०८०/२०८१) को मुख्य उद्देश्य 'समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली'को लक्ष्य प्राप्ति रहेको छ र यसैका लागि उक्त योजनामा विभिन्न नीति, रणनीति तथा क्रियाकलापहरु समावेश गरिएका छन्। उक्त योजनामा रोजगारीका अवसर सृजना गर्ने, रोजगारीका लागि समान तथा स्वस्थ प्रतिस्पर्धाको वातावरण सृजना गर्ने, सामाजिक सुरक्षाको सुनिश्चितता कायम राख्ने जस्ता कार्यका लागि योजना प्रस्तुत गरिएको छ। यी कार्यको माध्यमबाट उपलब्ध श्रोत साधनको उपयोग गरी देशलाई आर्थिक तथा सामाजिक समृद्धितर्फ लाग्ने यस योजनाको उद्देश्य रहेको छ।

❖ **नेपाल जैविक विविधता सम्बन्धि रणनीति तथा कार्ययोजना (२०१४- २०२०) :**

नेपाल जैविक विविधता सम्बन्धि रणनीति तथा कार्ययोजनाले नेपालमा रहेका विभिन्न विषयगत क्षेत्रमा पर्ने जैविक विविधताको संरक्षण तथा प्रवर्द्धन गर्नका लागि विभिन्न किसिमका नीति, रणनीति तथा कार्ययोजनाहरु प्रस्तुत गरेको छ। यस दस्तावेजका अनुसार नेपालमा उष्ण देखि लेकाली क्षेत्रसम्म जम्मा ११८ प्रकारका पर्यावरणीय अवस्था पाइन्छन् र यी क्षेत्रहरुमा भिन्नाभिन्नै जैविक विविधता पाइने गरिन्छ। र यस्तै विषयगत क्षेत्रेमध्ये एक सिमसार क्षेत्र रहेको छ। सिमसार क्षेत्रको जैविक विविधता संरक्षण गर्नका लागि प्रमुख खतराहरु मध्येको एक खोलानालाबाट व्यापिक रुपमा ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा उत्खनन् रहेको बताइएको छ। नेपाल जैविक विविधता सम्बन्धि रणनीति तथा कार्ययोजना द्वारा वातावरण प्रभाव

रुपश्री कुमार
ईन्जिनियर

मुल्याङ्कन तथा प्रारम्भिक वातावरण परिक्षणको प्रतिवेदनमा भएका प्रभाव न्युनिकरणका उपायहरुको कार्यान्वयन तथा नियमपालन अनुगमन गर्नुपर्ने प्रावधानलाई समेटेको छ ।

❖ राष्ट्रिय वातावरण नीति, २०७६ :

राष्ट्रिय वातावरण निती, २०७६ वातावरण र विकासका गतिविधिबीच सन्तुलन कायम राख्दै स्थानीय, प्रादेशिक तथा केन्द्रिय सरकार एवं यसै क्षेत्रमा कार्य गर्ने विभिन्न गैर सरकारी तथा निजी संस्थाहरुबीच सहकार्य तथा समन्वय स्थापना गराउनका लागि कार्यान्वयनमा ल्याइएको थियो । यस नीतिको मुख्य उद्देश्य प्रदुषण नियन्त्रण, फोहरमैला व्यवस्थापन तथा हरियाली प्रवर्द्धन गरि व्यक्तिको स्वच्छ तथा सफा वातावरणमा बाच्न पाउने हकको सुनिश्चितता प्रदान गर्ने रहेको छ । यस नीतिमा विभिन्न पाँचवटा विषयमा नीति, रणनीति तथा क्रियाकलापहरुको बारेमा उल्लेख गरिएको छ ।

- प्रदुषण नियन्त्रण
- वातावरणीय न्याय
- जनसहभागिता
- दिगो विकास
- सुशासन, अनुसन्धान तथा क्षमता अभिवृद्धि

❖ राष्ट्रिय वन नीति, २०७५ :

वन विकास गुरु योजनाको २१ वर्षे अवधिको समाप्ति पश्चात वन नीति, २०७१ जारी गरियो जसमा दिगो वन व्यवस्थापन, वातावरणीय सेवाबाट प्राप्त लाभको न्यायोचित वितरण, जलाधार क्षेत्रको एकीकृत व्यवस्थापन, समुदायद्वारा व्यवस्थित वन, हरित रोजगारीको श्रृजना, जलवायु परिवर्तन र सुशासन गरी ७ वटा प्रमुख नीतिगत क्षेत्र र तिनका रणनीति र कार्यनीति समेत पहिचान गरियो । वन नीति, २०७१ लागु भएको चार वर्ष पूरा भएको सन्दर्भमा नेपालको संविधान जारी भए पश्चात राज्यको निर्देशक सिद्धान्त र नीतिमा वनका नयाँ विषयहरु समावेश भएको, मुलुक संघीय संरचनामा रुपान्तरण भएको र संघको अधिकारको सूचीमा राष्ट्रिय वन नीति समेत परेको हुँदा नयाँ राष्ट्रिय वन नीति तर्जूमा गरिएको हो ।

❖ राष्ट्रिय भू-उपयोग नीति, २०६९ :

राष्ट्रिय भू-उपयोग नीति, २०६९ ले भूमि, वातावरण र विकासबिच सन्तुलन कायम राख्दै जैविक विविधताको संरक्षण तथा सम्बर्द्धन गर्नुपर्ने (परिच्छेद ७.४.३), वन क्षेत्रको लागि निर्धारण गरिएको जग्गालाई अन्य प्रयोजनमा ल्याउन नपाइने (परिच्छेद ८.९.९) चुरे तथा भावर क्षेत्रको संरक्षण गर्नुपर्ने (परिच्छेद ८.४.८), तथा नदीनालको प्राकृतिक वहाव, सीमा र मापदण्डलाई असर पर्ने गरी भूमिको प्रयोग गर्न नपाइने व्यवस्था जस्ता कुराहरूमा जोड दिएको छ ।

४.३ ऐन तथा नियमहरु :

❖ स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ :

स्थानिय स्रोत साधन र सिपको अधिकतम प्रयोग हुनेगरी जनताको जीवनस्तर उकास्न, आर्थिक बिकास तथा गरीवी निवरणमा टेवा पुर्याउन, दिगो बिकास र वातावरण संरक्षणलाई ध्यानमा राख्दै स्थानिय तह ले आफ्नो स्रोत र साधनको उपयोग गर्न र शुल्क तथा दस्तुर संकलन गर्न पाउने प्राबधान स्थानिय सरकार संचालन ऐन, २०७४ ले स्थानिय तहलाई दिएको छ । स्थानिय तहका काम, कर्तव्य र आधिकार संबिधानको अनसुची ८ मा उल्लेख भए बमोजिम उपदफा (१) को सर्वमान्यतामा प्रतिकुल असर नपर्ने गरी देहाय बमोजिम हुनेछन् ।

(१) ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा, माटो, काठ, दाउरा, जराजुरी, स्लेट, खरीढुङ्गा आदी प्रकृतिक एवं खानिजन्य बस्तुको बिक्री तथा निकासी शुल्क तथा दस्तुर संकलन गर्न पाउने ।

(२) स्थानीय स्तरका बिकास आयोजना तथा परीयोजना सम्वन्धि नीति, कानुन, मापदन्डको कार्यान्वयन, अनुगमन, मूल्याङ्कन र नियमन गर्ने गराउने ।

(३) आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, वातावरणीय, प्रविधि र पुर्वाधारजन्य बिकास आयोजना तथा परियोजनाहरुको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, मूल्याङ्कन गर्ने गराउने ।

(४) जलाधार, वन्यजन्तु, खानि तथा पानीका स्रोत को अध्ययन, अनुसन्धान तथा प्रभाव मूल्याङ्कन गर्ने गराउने ।

(५) ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा, माटो, काठ, दाउरा, जराजुरी, स्लेट, खरीढुङ्गा आदी प्राकृतिक तथा खानिजन्य बस्तुको सर्वेक्षण, उत्खनन् तथा उपयोगको दर्ता, अनुमति, नविकरण र खारेजी र व्यवस्थापन गर्न पाउने ।

❖ वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६ :

वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६ को दफा ३ मा प्रस्तावकले तोकिए बमोजिमका प्रस्तावहरुको संक्षिप्त वातावरणयि अध्ययन प्रतिवेदन वा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण वा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने एवं कसैले पनि सम्बन्धित निकाय वा मन्त्रालयबाट तोकिए बमोजिमको प्रस्ताव स्वीकृत नगराई कार्यान्वयन गर्न/गराउन नहुने व्यवस्था गरेको छ ।

❖ वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ :

वातावरण संरक्षण नियमावलिको नियम ३ बमोजिमको अनुसुचि २, खण्ड ग (खानि क्षेत्र) को उपनियम ७ अनुसार १०० घनमिटर भन्दा बढी ३०० घन मिटरसम्म बालुवा, ग्राभेल, गिर्खा माटो निकाल्ने कार्य गर्ने उल्लेखित प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्न प्रारम्भिक वातावरण परीक्षण प्रतिवेदन तयार गर्न यसै नियमावलिको नियम ९ बमोजिम स्वीकृती लिनुपर्ने प्रावधान रहेकोले यस प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयार गनुपर्ने भएकाले यस प्रतिवेदन तयार गरिएको हो ।

❖ निजगढ नगरपालिकाको वातावरण तथा प्राकृतिक श्रोत संरक्षण ऐन, २०७७ :

यो कार्यविधि प्रचलित संघिय कानूनले नगरपालिकाको अधिकार क्षेत्रभित्र पर्ने भनी तोकिएको विषयसँग सम्बन्धित विकास निर्माण कार्य वा आयोजना कार्यान्वयन गर्ने सरकारी अर्धसरकारी, गैर सरकारी, समुदायमा आधिरित संस्था र व्यक्ति वा कम्पनीको हकमा यस ऐन भित्र लागु भएको छ । यस ऐन संघीय वातावरण तथा प्राकृतिक श्रोत संरक्षण ऐन, २०७६ को दफा ३ (२) को व्यवस्था बमोजिम तयार भएको छ । यस अनुसार निजगढ नगरपालिकाभित्र प्रस्तावित भएका आयोजनाका लागि सक्षिंप्त वातवरणीय अध्ययन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण(IEE) प्रतिवेदन स्वीकृति गर्ने निकाय निजगढ नगरपालिका नै रहेको यसै ऐनले स्थापित गरेको छ ।

❖ वन ऐन, २०७६ :

नेपालको वन ऐनले वन सम्पदाको संरक्षण एवं सर्म्वधन मानिसहरुको जिवीकोपार्जन सहज गर्नका लागि जरुरी रहेको कुरा उल्लेख गरेको छ । यस ऐनको दफा ४४ वातावरणीय सेवाको व्यवस्था गरेको छ । सरकारी जंगल भित्र कुनै किसिमका कार्यहरु गर्न रोक लगाएको छ । यसै ऐनको दफा ४९ ले राष्ट्रिय वन भित्र वन फदानी, आगलागी, चरिचरण, वनजन्य सम्पदाहरुको अनैतीक बेचबिखन, वनको सिमाना मिच्ने जस्ता काम गर्न सक्त रोक लगाईएको छ र दफा ५० मा दण्ड सजायको व्यवस्था गरिएको छ ।

❖ भू तथा जलाधार संरक्षण ऐन, २०३९ तथा नियमावली, २०४२ :

रुपेश कुमार यादव
ईन्जिनियर

भू तथा जलाधार संरक्षण ऐन, २०३९ तथा भू तथा जलाधार संरक्षण नियमावली, २०४२ मा जलाधार क्षेत्रहरुमा भू-क्षय तथा बाढी पहिरोको प्रकोपलाई न्यूनिकरण गर्न विभिन्न प्रावधानहरु समावेश गरिएको छ

❖ जलस्रोत ऐन, २०४९ :

यस ऐनले देशका सम्पूर्ण जल स्रोतहरुको सहि उपयोग र व्यवस्थापन गर्नु पर्ने कुरा उल्लेख गरेको छ। नेपालका कुनै पनि जल स्रोतलाई र त्यसका वरपरको वातावरणलाई नकारात्मक असर नपारी उक्त स्रोतको उपयोग गर्न यस ऐनले प्रोत्साहन दिएको छ ।

यस ऐनको दफा ८ को उपदफा १ अनुसार देशको कुनै पनि जलस्रोतमा अध्ययन एवं उपयोग गर्नका लागि सम्बन्धित निकायमा निवेदन राखी मात्र काम अगाडि बढाउन पाईन्छ । यस ऐनको दफा १८ को उपदफा २ अनुसार जलस्रोतको प्रयोग गर्दा यसै ऐनमा दिए अनुसारको गुणस्तर कायम गरिनु पर्ने र दफा १९ को उपदफा २ ले औद्योगिक प्रतिस्ठानहरुबाट नदीनालामा फोहर गर्न रोक लगाइएको छ । ऐनको दफा २२ मा भने दण्ड सजाएको व्यवस्था गरिएका छन् ।

❖ फोहरमैला व्यवस्थापन ऐन, २०६८ :

फोहोरमैलालाई श्रोतमा न्यूनीकरण, पुनः प्रयोग, प्रशोधन वा बिसर्जन गरी फोहोरमैलाको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्न तथा फोहोरमैलाबाट जनस्वास्थ्य तथा वातावरणमा पर्न सक्ने प्रतिकूल प्रभावलाई कम गरी स्वच्छ तथा स्वस्थ वातावरण कायम गर्नका लागि फोहरमैला व्यवस्थापन ऐन, २०६८ को व्यवस्था गरिएको छ । यस ऐन को दफा ५ अनुसार कुनै व्यक्ति, संस्था वा निकायले कुनै काम कारोबार गर्दा उत्पन्न हुने फोहोरमैला यथाशक्य कम गर्नु पर्नेछ । यस ऐन अनुसार आफ्नो क्षेत्रेभित्र बिसर्जन हुन सक्ने फोहोरमैलाको बिसर्जन वा पुनः प्रयोगको व्यवस्था मिलाई बाँकी फोहोरमैला मात्र निष्काशन गरी फोहोरमैलाको परिमाणलाई घटाउन प्रत्येक व्यक्ति, संस्था वा निकायको कर्तव्य हुनेछ ।

❖ श्रम ऐन, २०७४ :

यो नियमले मजदुरहरुका हक हितका कुराहरु उल्लेख गरिएको छ । दफा २ को उपदफा ६ अनुसार महिला तथा पुरुष मजदुरको पारिश्रमिक बराबर हुनुपर्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ । ऐनमा श्रमिकले दीनमा ८ घण्टा र हप्ताको ४८ घण्टा मात्र काम गर्न पाउने व्यवस्थाको प्रावधान रहेको छ ।

❖ बालश्रम ऐन, २०५६ :

यस ऐनले बाल श्रम रोक्ने सम्बन्धमा बोलेको छ । दफा ३ मा १४ वर्ष नपुगेका बालबालिकाहरुलाई कुनै किसिमका कामहरुमा लगाउन नपाईने भनिएको छ भने दफा ४ ले १४ वर्ष पुगेका बाल बालिकहरुलाई काम गराउन यनिहरुको इच्चा हुन आवस्यक रहेको कुरा उल्लेख गरिएको छ । दफा ९ का अनुसा बालबालिकाहरुलाई बिहान ६ देखि बेलुकी ६ सम्म मात्र काम गराउन पाईन्छ र दफा १० ले बालबालिकाहरुलाई परिश्रमीक दिदा जात तथा धर्मको कुराले भेदभाव गर्न नहुने भनिएको छ ।

❖ जलचर संरक्षण ऐन, २०१७ :

शान्ति र व्यवस्था एवं सर्वसाधारण जनताको सुविधा र आर्थिक हित कायम राख्न जलचरहरुको संरक्षण र त्यसै सम्बन्धि अन्य कुराहरुको व्यवस्था गर्नु अत्यन्त जरुरी भएकाले २०१७ सालमा यो ऐन बनेको हो । यस ऐनको दफा ३ मा जलचर समात्ने तथा मार्ने तरिकामा प्रतिबन्ध लागाइएको प्रावधानहरु राखिएको छ । त्यसैगरि, दफा ५,क मा सुरक्षित विष बाहेक अन्य विष प्रयोग गर्न नपाइने उल्लोख गरिएको छ र सुरक्षित विष भन्नाले प्राविधिक अधिकारीले सिफारीस गरेको विष भनिएको छ । यस ऐनको दफा ८ मा दण्ड सजायको व्यवस्था उल्लेख गरिएको छ ।

❖ खानी तथा खनिज पदार्थ ऐन, २०४२ :

खनिज पदार्थ भन्नाले जमीनको सतह वा भू-गर्भभित्र पाइने पेट्रोलियम र ग्याँसपदार्थ बाहेक कुनै निश्चित भौतिक गुण तथा तत्वको रासायनिक समिश्रणयुक्त अप्राङ्गारिक(Inorganic) पदार्थ सम्झनु पर्छ भने उल्लेख भएको । नेपालभित्र निजी वा सरकारी स्वमत्विमा रहेको जुनसुकै जमीनको सतह वा भूगर्भभित्र रहेको वा पाइएको सम्पूर्ण खनिज पदार्थ नेपाल सरकारको सम्पत्ति हुनेछ ।विभागले राष्ट्रिय सुरक्षा, सार्वजनिक हित वा ऐतिहासिक महत्वको दृष्टिकोणबाट कुनै क्षेत्रलाई खनिज कार्यको लागि निषेधित क्षेत्र घोषित गर्न वा कुनै क्षेत्रको सम्बन्धमा विशेष शर्तहरु तोकी खनिज कार्य गर्ने अनुमति दिन सक्नेछ । सर्वसाधारणले निजी प्रयोगको निमित्त उपयोग गरी आएको प्रचलनमा प्रतिकूल असर नपर्ने गरी नेपाल सरकारले निर्माण कार्यको प्रयोगमा आउने साधारण माटो, ढुंगा र बालुवा जस्ता खनिज पदार्थका सम्बन्धमा तोकिए बमोजिम छुट्टै व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

अनुमति प्राप्त संस्थाले खानी संचालन गर्नु पर्दा वातावरणलाई न्युन्तम असर हुने गरि कार्य संचालन गर्ने र असर भएमा न्युनिकरणका उपायहरु अपनाउनु पर्ने कुरा यस ऐनमा उल्लेख छ । यदि वातावरणमा प्रतिकुल प्रभाव पर्न गएमा खानी विभागले त्यस संस्था वा व्यक्तिलाई निर्देशन दिई कारवाही गर्न सक्ने छ

❖ सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ तथा नियमावली, २०६४ :

सार्वजनिक खरिद सम्बन्धी कार्यविधि, प्रकिया तथा निर्णयलाई अफ बढी खुला, पारदर्शी, वस्तुनिष्ठ र विश्वसनीय बनाउन, सार्वजनिक खरिद प्रकियामा प्रतिस्पर्धा, स्वच्छता, ईमान्दारीता, जवाफदेहीता र विश्वसनीयता प्रवर्द्धन गरी मितव्ययी तथा विवेकपूर्ण ढङ्गबाट सार्वजनिक खर्चको अधिकतम प्रतिफल हासिल गर्न र सार्वजनिक निकायले निर्माण कार्य गर्दा गराउँदा, मालसामान, परामर्श सेवा तथा अन्य सेवा खरिद गर्दा त्यस्तो खरिदको व्यवस्थापन क्षमता अभिवृद्धी गरी उत्पादक, विक्रेता, आपूर्तिकर्ता, निर्माण व्यवसायी वा सेवा प्रदायकलाई बिना भेदभाव सार्वजनिक खरिद प्रक्रियामा सहभागी हुने समान अवसर सुनिश्चित गरी सुशासनको प्रत्याभूति गर्ने सम्बन्धमा कानूनी व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकोले, प्रतिनिधिसभाको घोषणा, २०६३ जारी भएको पहिलो वर्षमा प्रतिनिधिसभाले यो ऐन तथा २०६४ मा नियमावली बनाएको छ ।

❖ रा.चू.त.म.स.वि.स.को कार्यविधि २०७२, गुरूयोजना २०७४ :

रा.चु.त.म.स.वि.स. को कायविधि २०७२ तथा गुरुयोजनाले चुरे क्षेत्रमा भएका अव्यवस्थित कृर्षी, वनको उत्पादन चरिचरण तथा नदी क्षेत्र तथा खोलामा हुने आदि उत्खनन् आदि रोकथाम तथा व्यवस्थापनका लागि यस कार्यविधि तथा गुरुयोजनाको विकास भएको हो । यस गुरुयोजनाले चुरे क्षेत्रको भु-क्षयलाई रोकथाम गरि वातावरणलाई प्रतिकुल प्रभाव हुनलाई रोकथाम गर्दछ । चुरे क्षेत्रबाट ढुङ्गा, गिट्टी र वालुवा उत्खनन् गर्दा मितव्ययी प्रतिफल पाइन्छ । उत्खनन् दिगो हुने कुरा यस गुरुयोजना अन्र्तगत वातावरण प्रभाव मुल्याङ्कन तथा प्रारम्भिक वातावरण परिक्षणले राष्ट्रिपती चुरेलाई प्रतिवद्धता जनाउनु पर्दछ तथा यसका नियमहरु पालन गर्नु पर्दछ ।

❖ Nepal Water Supply Corporation Act, 2045 B.S.:

यो ऐनले सम्पूर्ण जनताहरुको शुद्ध पिउने पानीको अधिकारका बारे बोल्छ । यस ऐनको दफा १८ (१८.१.२) ले पिउने पानीको मुहान फोहर गर्न नहुने कुरा उल्लेख गरेको छ भने यसै दफा (१८.१.११) ले पिउने पानीको पाइप लाइनलाई हानी गर्ने गरी कुनै निर्माण कार्य गर्न रोक लगाएको छ ।

४.४ निर्देशिका एवं मापदण्डहरु :

❖ निजगढ नगरपालिकाको संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन तथा प्राम्भिक वातावरणीय परीक्षण कार्यविधी, २०७७ :

यो कार्यविधि प्रचलित संघिय कानूनले नगरपालिकाको अधिकार क्षेत्रभित्र पर्ने भनी तोकिएको विषयसँग सम्बन्धित विकास निर्माण कार्य वा आयोजना कार्यान्वयन गर्ने सरकारी अर्धसरकारी, गैर सरकारी, समुदायमा आधिरित संस्था र व्यक्ति वा कम्पनीको हकमा लागु भएको छ। यो कार्यविधि संघीय वातावरण तथा प्राकृतिक श्रोत संरक्षण ऐन, २०७६ को दफा ३ (२) को व्यवस्था बमोजिम र निजगढ नगरपालकाको वातावरण तथा प्राकृतिक श्रोत संरक्षण ऐन २०७७ को दफा ६६ अनुसार यो कार्यविधि तयार भएको छ। यस कार्यविधिको परिच्छेद २ को बुँदा नं. ४ मा कार्यसूची तयारी स्वीकृत गर्नुपर्ने प्रावधान राखेको छ भने यसै कार्यविधिको बुँदा नं. ६ मा वातावरीय अध्ययन प्रतिवेदन तयारी र बुँदा नं ७ मा अध्ययन प्रतिवेदन स्वीकृति सम्बन्धी व्यवस्था रहेको छ । यस अनुसार निजगढ नगरपालिकाभित्र प्रस्तावित भएका आयोजनाका लागि सक्षिंप्त वातवरणीय अध्ययन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण प्रतिवेदन स्वीकृत गर्ने निकाय निजगढ नगरपालिका नै रहेको यसै कार्यविधिले स्थापित गरेको छ।

❖ राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्गन निर्देशिका, २०५० :

नेपाल सरकारले आठौं योजनाको नीति कार्यान्वयनमा सहयोग पुगोस भन्नको लागि वातावरण संरक्षण ऐन र वातावरण संरक्षण नियमावली ल्याउनु अगाडी नै एक राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन निर्देशिका २०५० लागु गरिसकेको छ । यो निर्देशिकाले अध्ययनको क्रममा जनसहभागिता जुटाउन आवश्यक सुचनाहरुको संकलन गर्ने, विवादका विषयहरुको गम्भिरता पूर्वक मुल्यांकन गर्ने र वातावरणीय अध्ययनको लागि ती विषयहरुको प्राथमिकता कम निर्धारण गर्ने कुराहरुलाई प्रष्ट रुपमा जोड दिएकोछ।

विकास निर्माण कार्यमा वातावरणीय पक्षलाई समेट्न सरकारले राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन निर्देशिका, २०५० विकसित गरी लागु गरेको छ । यस निर्देशिका प्रस्तावकलाई विशेष गरि उत्खनन्, खाडल खन्ने, समान जम्मा तथा थुर्पाने तथा ढुङ्गा क्रसिङ आदि कार्य गर्दा उत्पन्नहुने वातावरणीय प्रभावहरुको व्यवस्थापन समाधानका उपायहरु खोज्न दिशा निर्देशन गर्दछ।

❖ वन सम्बन्धि निर्देशिकाहरू :

वन क्षेत्रको लागि प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षणको कार्यसूची तथा प्रतिवेदन दिग्दर्शन, २०६१, वन पैदावार संकलन र विक्री वितरण निर्देशिका, २०५७ वन पैदावार लिलाम बिक्रीकार्यविधि निर्देशिका, २०६० लागु गरेको छ । साथै सामुदायिक वन विकास कार्यक्रमको मार्गदर्शन, २०५८(संसोधन सहित)रसामुदायिक वन श्रोत सर्भेक्षण मार्गदर्शन, २०६१ मा सरकारद्वारा व्यवस्थित वन सामुदायिक बनको रूपमा वन उपभोक्ता समूहलाई हस्तान्तरण गर्दा अपनाउनु पर्ने प्रकृयाका बारेमा उल्लेख गरिएको छ।

❖ जिल्ला स्तरबाट नदीजन्य पदार्थ संकलन र उत्खनन् कार्यको लागि गरिने प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण कार्यसूचि तथा प्रतिवेदन स्वीकृत सम्बन्धि मार्गदर्शन, २०७३ :

प्रारम्भिक वातरिणीय परीक्षण प्रततिवेदन स्वीकृत गर्ने प्रकृया र प्रतिवेदनमा हुन पर्ने न्यूनतम् विषयहरु सम्बन्धी जानकारी गराउन तथा सबै जिल्ला समन्वय समितिहरुबाट स्वीकृत हुने प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनमा एकरुपता कायम गर्न यो मार्गदर्शन उपयोगी छ । यस मार्गदशर्नमा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण बारेमा जानकारी,आवश्यक पर्ने अध्ययन समूह , सो प्रतिवेदन स्वीकृत गर्ने चरणहरु, स्वीकृत गर्दा ध्यान दिनु पर्ने न्यूनतम विषयहरु, सो सम्बन्धी प्रचलित कानूनी व्यवस्था, अदालतबाट

भएको फैसला, मन्त्रालयबाट भएका निर्देशन, परिपत्र, मेशिन प्रयोगको कार्ययोजना आदि विषयहरु समेटिएका छन् ।

❖ **National Ambient Air Quality Standard, 2069 :**

२०६९/०४/२९ मा नेपाल राजपत्रको दफा ६२ ले विभिन्न आयोजनाको निर्माण तथा संचालनका लागि भिन्नाभिन्नै मापदण्डहरुको सीमा तोकिएको छ ।

तालिका १६ : हावाको गुणस्तरीय मापदण्ड

मापदण्ड	एकाइ	समय सीमा	उत्सर्जन सीमा
TSP	µg/m3	वार्षिक	(
		२४ घण्टा	२३०
PM_{10}	µg/m3	वार्षिक	
		२४ घण्टा	१२०
Sulfur dioxide	µg/m3	वार्षिक	५०
		२४ घण्टा	७०
Nitrogen dioxide	µg/m3	वार्षिक	४०
		२४ घण्टा	८०
Carbon Monoxide	µg/m3	८ घण्टा	१०,०००
Lead	µg/m3	वार्षिक	०.५
Benzene	µg/m3	वार्षिक	५
$PM_{2.5}$	µg/m3	२४ घण्टा	४०
Ozone	µg/m3	८ घण्टा	१५७

❖ **National Drinking Water Quality Standard, 2062 :**

यस खानेपानी गुणस्तर मापदण्ड, २०६२ ले पिउने पानीको गुणस्तरको मापदण्ड तोकेको छ । यस मापदण्डले पिउने पानीको pH ६.५ देखि ८.५ सम्म तोकिएको छ । पानीको टर्बिडिटी ५ NTU हुनुपर्ने छ भने पिउने प्रयोजनको पानीमा इकोलि ब्याक्टेरिया हुन नहुने तेकिएको छ । पिउने पानीमा एमोनियाको मात्रा १.५ मिलिग्राम प्रति लिटर, नाइट्रेटको मात्रा ५० मिलिग्राम प्रति लिटर भन्दा बढी हुन नहुने मापदण्ड रहेको छ ।

❖ **National Noise Quality Standards, 2069 :**

नेपाल सरकारले विभिन्न क्षेत्रका लागि रात र दिउसेको समयका लागि ध्वनि सम्बनिध मापदण्ड तोकिदिएको छ । कुनै पनि आयोजनाले यस मापदण्डको पालना गरि कार्य संचालन गर्नुपर्नेछ ।

तालिका १७ : ध्वनिको गुणस्तरीय मापदण्ड

क्षेत्र	ध्वनिको सिमितता (डी बी)	
	दिन	रात
औद्योगिक	७५	७०
व्यापारिक	६५	५५
ग्रामीण आवासीय	४५	४०
शहरी आवासीय	५५	५०
मिश्रित आवासिय	६३	५५

इन्जिनियर

शान्ति क्षेत्र	५०	४०

उपकरण	अधिकतम सीमा (डेसिबेल)
पानी तान्ने पम्प	६५
ढिजेल जेनेरेटर	९०
मनोरञ्जन	७०

❖ **ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा उत्खनन्, बिक्री तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी मापदण्ड, २०७७ :**

विकास निर्माण कार्यमा ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा लगायतका नदीजन्य तथा खानीजन्य पर्दाथको अभाव हुन नदिई सहज आपूर्ति गर्न, यस्ता निर्माण सामाग्रीको अनियन्त्रित दोहनलाई निरुत्साहित गरि दीगो उपयोग गर्न तथा प्रस्ताव क्षेत्रबाट प्राप्त हुने राजस्व संकलनलाई व्यवस्थित गर्न यो मापदण्ड बनाईएको छ । यस मापदण्डले उत्खनन् वा संकलनको लागि क्षेत्र निर्धारण, नदीजन्य पर्दाथको संकलन, उत्खनन् र बिक्री, खानीजन्य पदार्थ उत्खनन् सम्बन्धी व्यवस्था, वन तथा चुरे क्षेत्रसम्बन्धी व्यवस्था, उत्खनन् वा संकलनको परीमाण नियन्त्रण, नदीजन्य पदार्थको ओसार पसार, अनुगमन सम्बन्धी व्यवस्था आदिलाई स्थापित गरेको छ ।

५.५ अन्तराष्ट्रिय सन्धि तथा महासन्धिहरु :

❖ **जैविक विविधता महासन्धि (१९९२) :**

प्रस्तावित परियोजना सम्बन्धि क्षेत्र संयुक्त राष्ट्रिय संघ अर्न्तगतका राष्ट्रिय निकुन्ज, आरक्ष तथा संरक्षण क्षेत्र भित्र पर्ने परियोजनाहरुलाई यस महासंन्धिले बिशेषरुपमा प्रभाव पार्दछ । यसका साथै यो महासंन्धिले जैविक विविधता संरक्षण सम्बन्धि काम संरक्षण क्षेत्र बाहिर पनि पर्दछ । यस महासंन्धिले संरक्षण क्षेत्र भित्र वा बाहिर तथा वन्यजन्तु तथा वनस्पतिहरुको सक्षम रुपामा संरक्षण गर्ने प्रतिवद्धता गर्दछ ।

❖ **सङ्टापन्न वन्यजन्तु तथा वनस्पतिको अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार नियन्त्रण महासन्धि (१९८३) :**

नियम ३ मा कसैले पनि दुर्लभ वा लोपोन्मुख वन्यजन्तु वा वनस्पति वा सो को नमुना खरिद बिक्री गर्न, आफूसँग राख्न, प्रयोग गर्न, रोप्न, हुर्काउन, नियन्त्रित प्रजनन् गर्न, ओसारपसार गर्न वा निकासी वा पैठारी गर्न वा गराउन हुँदैन भन्ने कुरा उल्लेख भएको छ । कुनै पनि परियोजनाहरुबाट यहाका सङ्टापन्न वन्यजन्तु तथा वनस्पतिमा नकारात्मक असर पर्न मिल्दैन ।

५.६ निर्णयहरु तथा अन्य सम्बन्धित प्रसंगहरु :

❖ **बालुवा, तथा मिस्कट संकलन सम्बन्धमा सर्वोच्च अदालतको निर्णय :**

सर्वोच्च अदालतको आदेश र रोडा, ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा नियमन सम्बन्धी प्रतिवेदन अनुसार ढुङ्गा, बालुवा आदि प्राकृतिक श्रोत भएको र प्राकृतिक श्रोत Public Trust Doctrine अनुसार कुनै व्यक्तिको स्वामित्वमा हुन नसक्ने तथा प्राकृति श्रोत सबै नेपालीको साझा लाभ र सार्वजनिक हित हुने काममा मात्र प्रयोग हुनुपर्ने उल्लेख छ । साथै प्राकृतिक श्रोत संकलन उत्खनन तथा प्रयोग आदि गर्न विद्यमान प्रचलित कानून अनुसार वातावरणमा कुनै प्रकारको प्रतिकुल प्रभाव नपर्ने गरी मात्र गर्नु पर्ने समेत उल्लेख छ । कानूनी व्यवस्था अनुसार कुनै योजना, आयोजना वा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने सम्बन्धमा प्रस्ताव तयार गर्नुपर्ने हुन्छ ।

कच्चा पदार्थ संकलन सम्बन्धमा जिल्लास्थित प्राकृतिक श्रोत र साधनको दोहन संकलन तथा उत्खनन् गर्ने स्थान पहिचान गरी सो स्थानबाट वार्षिक रुपमा के कति मात्रामा कच्चा पदार्थ दोहन संकलन वा उत्खनन्

गर्न सकिन्छ सम्बन्धित जि.वि.स.ले सोको किटान गरी प्रचलित कानूनको अधीनमा रही प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण वा वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन गरेर मात्र ठेक्कापट्टा वा अमानतनामा संचालन गर्ने व्यवस्था तत्काल मिलाउने र यसरी आवश्यकता अनुसार वातावरणीय अध्ययन नगरी कुनै ठेक्कापट्टा वा अमानतनामा प्राकृतिक श्रोतको र साधनको दोहन संकलन वा उत्खनन् गरेको पाइएमा सम्वन्धित निकायका जिम्मेवार पदाधिकारीलाई निजको सेवा शर्त सम्बन्धी कानून बमोजिम कानून अनुसार विभागीय कारवाही गर्ने वा गर्ने सम्बन्धित निकायमा सिफारिस गर्ने भनी खुलाएको छ।
ढुवानीको हकमा ट्रकमा रोडा, ढुङ्गा तथा अन्य संकलित श्रोत ओभरलोड गरी चलाउने कार्यलाई रोक्न प्रहरी परिचालन गर्नु पर्नेमा समेत जोड दिएको छ। चुरे क्षेत्रको हकमा चुरे क्षेत्रको खोलामा भएका ठुला ढुङ्गाको संकलन गर्न दिँदा त्यसले थामेर राख्ने बाढीको प्रकोप झन बढ्ने भएकोले एस्काभेटरको प्रयोगबाट खोलाको सतह गहिर्‍याइदिने, नदी छेउ कटान गरिदिने र ठुला ढुङ्गा संकलन गर्दा पहिल्यै कमजोर स्थान झन कमजोर हुने भएकोले एस्काभेटरको प्रयोग निषेध गर्नुपर्ने समेत प्रतिवेदनमा उल्लेख छ।

❖ **नेपाल सरकारको निर्णय: मिति २०६६/१२/१७ :**

ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवाको उत्खनन्, प्रशोधन, ढुवानी र विक्री वितरण, निकासी एवं ठेक्का पट्टाको अव्यवस्थित पद्धतिलाई सुधार गरी नकारात्मक असर रोक्न र यो पद्धतिलाई व्यवस्थित गर्न नेपाल सरकार(म.प) को मिति २०६६/१२/१७ गतेको बैठकमा देहाय बमोजिम निणर्य गरेको छ।

१.स्थानीय स्वायत्त ऐन, २०५५ र नियमावली, २०५६ अनुसार जिल्ला समन्वय समितिले र वन ऐन, २०४९ र नियमावली, २०५१, अनुसार जिल्ला वन कार्यालयहरुले ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवाको ठेक्का लगाउदा ठेकेदारसंग भएका सम्झौता उल्लेखित शर्तहरुको अनिवार्य पालना गराउने। शर्त उल्घन गर्ने ठेकेदारको ठेक्का रद्द गर्ने र नयाँ ठेक्का बन्दोबस्त गर्ने।

२.(क)ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा र वन पैदावर समेत ढुवानी गराउँदा सडक भारवहन क्षमताको मापदण्ढ तोकी सो भन्दा बढी भार वहन गर्न गराउन पाउने छैन। तोकिएको मापदण्ढ तथा शर्त उल्लंघन गरेमा देहाय बमोजिम कारवाही गरिनेछ :

- प्रचलित कानुन बमोजिम जरिवाना, सामान र ढुवानीको साधन जफत गर्ने।
- रुट पर्मिट रद्द गर्ने।
- ठेक्का पट्टा रद्द गर्ने।

(ख) भंसार परिसरमा ढुवानी साधनहरुको तौल गर्ने मेशिनहरु राखी नियमित रुपमा तौलिने व्यवस्था गर्ने र मूख्य सडकहरुमा पनि सडक विभागले मेशिन राखी ढुवानी साधन तौलिने व्यवस्था गर्ने ।

ग) ढुवानी तथा यातायात व्यवस्थापन मापदण्ढ पुनरावलोकन गरी एकीकृत मापदण्ढ तयार गर्न र ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवाको ढुवानी कार्यविधि तयार गर्न श्रम तथा यातायत व्यवस्था मन्त्रालयको संयोजकत्वमा गृह , निमार्ण तथा भौतिक योजना, वन तथा भू संरक्षण र वातावरण मन्त्रालय एवं ट्राफिक प्रहरीको प्रतिनिधित्व रहेको एक समिति गठन गर्ने र सो समितिले ३० दिन भित्र एकीकृत मापदण्ड तयार गर्ने।

३. ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवाको उत्खनन् र संकलनमा हेभी मेशिनरी (स्क्याभेटर लगायत) उपकरणहरु प्रयोग गर्न निषेध गर्ने। स्वीकृत स्थान भन्दा वाहिर ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा उत्खनन् गर्ने र विक्रि वितरण गर्ने कार्य बन्द गर्ने। चुरे पहाड भत्काएर वा निषेधित क्षेत्रका उत्खनन् भएको हकमा ठेक्का भएपनि रद्द गर्ने ।

४. जिल्ला समन्वय समितिहरु लगायत जिल्ला स्तरीय निकायहरुले लगाएका ठेक्का तथा ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा उत्खनन् र संकलन गिट्टी तयारी , विक्रि , निकासी आदि गर्दा गराउँदा प्रचलित कानून अनुरुप

मापदण्ड र शर्त पूरा भए नभएको सम्बन्धित निकायले पुनरावलोकन गरी कानून विपरितका ठेक्का पट्टाका शर्तहरु देखिएमा त्यस्ता ठेक्का पट्टाका शर्तहरु परिमार्जन गर्ने ।

५. ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा उत्खनन् तथा प्रशोधनका लागी निषेधित क्षेत्रका बारेमा स्थानिय सूचना प्रवाहका माध्यमहरु पत्रपत्रिका , टेलिभिजन र रेडियोबाट सम्बन्धित जिल्ला समन्वय समितिहरु र जिल्ला वन कार्यालयहरुले प्रचारप्रसार गर्ने ।

६.नदी,वन तथा खानी क्षेत्रबाट ढुङ्गा,गिट्टी, बालुवा उत्खनन् गरी ढुवानी गर्दा गराउँदातत्काललाई(प्रकरण दुईको खण्ड (ग) बमोजिमको मापदण्ड तयार नभएसम्म) देहयका शर्तहरु पालना गरी ढुवानी गराउने व्यवस्था गर्ने :

क) पानीले भिजको र पानी चुहिने बालुवा बोकीढुवानीका साधन सडकमा गुडाउन पाईने छैन ।

ख) ढुवानीका साधन वहन गर्न पाउने तौलभन्दा बढी राखी ढुवनीको साधान सडकमा गुडाउन र नछोपी खुल्ला रुपले ढुवानी गर्न पाउने छैन ।

ग) सडक विभाग र सम्बन्धित निकायले ताकेको सडक सीमा र मापदण्ड भित्रको क्षेत्रमा ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा लगायत कुनै पनि सामाग्री संकलन गर्न वा संचय गरी राख्न पाईने छैन । ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा आदि बोकेको साधन उक्त क्षेत्रमा पार्किङ्ग गर्न पाइनेछैन ।

घ)ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा उत्खनन् र संकलन गर्दा सडक , पुल-पुलेसा , वन , खोला नालाको प्राकृतिक किनारा र धारलाई बंग्याउन तथा कुनै व्यक्ति वा संस्थाको जग्गालाई बाधा नोक्सानी गर्न पाईनेछैन ।

ङ)वस्ती र वन क्षेत्रमा प्रेशर हर्न बजाउन र हावाहुरी चलेको बेलामा ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा आदि संकलन एवं ढुवानी गर्न र आवागमनमा बाधा पार्न पाइने छैन ।

च) माथिका शर्तहरु पालना नगरेमा सम्बन्धित निकायले ठेक्का रद्द गरी नयाँ ठेक्का बन्दोबस्त गर्नेछ । यसरी ठेक्का रद्द गर्दा कुनै योजना तथा परियोजना संचालनमा बाधा पर्ने देखिएमा सोको लागी वैकल्पिक व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

७.उत्खनन् संकलन, संचय तथा संचालन कार्यविधि उलंघन गर्न गराउने व्यक्ति तथा पदाधिकारीहरुलाई विद्यमान कानून अनुरुप सम्बन्धित निकायले कारवाही गर्नेछ । सम्बन्धित निकायले कारवाही गरे नगरेको क्षेत्रीय प्रशासकले नियमित अनुगमन गरी सम्बन्धित निकायबाट कारवाही गराउने व्यवस्था गर्नेछ ।

८.चुरे, भावर, तराई, मधेश, भित्री मधेश, उपत्यका र राजमार्ग छेउछाउका क्षेत्रहरुबाट ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवाको उत्खनन् तथा निकासीबाट वातावरण तथा पूर्वाधार संरचनामा परेको प्रतिकूल असर एवं नदी उकास तथा उत्खनन् नगर्दा पर्न जाने क्षति समेतका सम्बन्धमा वातावरण मन्त्रालयको संयोजकत्वमा स्थानिय विकास, वन तथा भू संरक्षण, सिचाई, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय र खानी तथा भू गर्भ विभाग एवं सडक विभाग समेतका विज्ञहरु सम्मलित केन्द्रिय विशेषज्ञ समिति गठन गरी अध्ययन गर्ने । यस्तो टोलीलाई जिल्लास्तरमा प्रमुख जिल्ला अधिकारीले सहयोग गरी सम्वद्ध कार्यालयहरुलाई परिचालन गर्नेछन् । विशेषज्ञ टोलीले समस्याग्रस्त क्षेत्रमा प्रथमिकता दिई जिल्लागत अध्ययन गरी प्रतिवेदन दिँदै जाने र ३ महिना भित्र कार्य सम्पन्न गरीसक्नु पर्नेछ । विशेषज्ञ टोलीले आफ्नो कार्यविधि आफै बनाउने छ ।

❖ मन्त्रिपरिषद्, आर्थिक तथा पूर्वाधार समितिको निर्णय-२०७०/०२/२१ :

मन्त्रिपरिषद्, आर्थिक तथा पूर्वाधार समितिको २०७०/०२/२१ गतेको बैठकबाट गठित उपसमितिबाट ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा समेतको व्यवस्थापनको सन्दर्भमा महत्वपूर्ण निर्णय भएको छ । सो तय भएको निर्णयहरुबाट अन्य कुराको अतिरिक्त खास गरि देहायका कुराहरु उल्लेख गरिएका छन् ।

१. वन क्षेत्रको ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा संकलन, ओसारपसार र विक्री वितरणमा विद्यमान वन ऐन, २०४९ र प्रचलित स्थानिय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५ मा देखिएको क्षेत्राधिकारको विवाद व्यवस्थापन गरी नेपाल सरकारको निणर्य अनुसार एकद्धार प्रणाली अन्तर्गत ठेक्का बन्दोबस्त गर्ने सम्बन्धमा निम्न अनुसार गर्ने ।

क.राष्ट्रिय वनको हाकमा जिल्ला अनुगमन समितिले वन क्षेत्र अनुगमन गरी आवश्यकता र औचित्य खुलाई अनुरोध गरेमा प्रचलित वन ऐन बमोजिम बार्षिक रुपमा संकलन गर्ने क्षेत्र, परिमाण समयावधि र उपयुक्त प्रविधि खुलाई जिल्ला वन कार्यालयले IEE/EIA स्वीकृत गराउनु पर्ने छ ।

ख.स्वीकृत IEE/EIA प्रतिवेदनमा उल्लेख भए बमोजिमको ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा संकलन र विक्री कार्यका लागि जिल्ला वन कार्यालयलको सिफारिसमा जिल्ला समन्वय समितिले ठेक्का बन्दोबस्त गर्ने छ ।

ग.वन क्षेत्रको ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा उत्खनन् संकलन गर्दा स्वीकृत IEE/EIA प्रक्रिया भन्दा अन्यथा गरे गराइएको पाईएमा वन सम्बन्धि कसुरको सम्बन्धित जिल्ला वन कार्यालयले प्रचलित कानुन बमोजिम कारवाही गर्ने । ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवाको ठेक्का पट्टा सम्बन्धि कसुर भएमा कारवाहीको लागि जि.स.स. लाई अनुरोध गर्ने र त्यस्तो अनुरोधमा जि.स.स. ले कारवाही गर्ने ।

घ.वन क्षेत्र बाहिरको ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा उत्खनन् संकलन तथा विक्रिको हकमा प्रचलित कानुन बमोजिम जि.स.स. ले गर्ने गराउने ।

२.ढुवानी गर्दा तोकिएको भन्दा बढी परिमाण बोकी वा न्यून विल काटी बढी सामान उठाएको पाइएमा कानुन बमोजिम कारवाही गर्ने ।

❖ वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रीज्यूको अध्यक्षतामा बसेको बैठकको निर्णय-२०७०/११/२० :

वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रीज्यूको अध्यक्षतामा २०७०/११/२० गते बसेको ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवाको उत्खनन् तथा नियमन सम्बन्धी बैठकमा महत्वपुर्ण निर्णय भएको छ । सो तय भएको निर्णयहरुबाट अन्य कुराको अतिरिक्त खास गरी देहायका कुराहरु उल्लेख गरिएका छन् ।

१. निकुञ्ज र आरक्षको मध्यवर्ती क्षेत्रबाट ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवाको विदेश निकासी बन्द गर्ने ।

२. जैविक विविधताको संरक्षण, जैविक मार्गहरुको व्यवस्थापन तथा जलाधारको संरक्षणबाट तल्लो तटिय क्षेत्रमा पानीको उपलब्धता सुनिश्चित गर्न चुरेका अति संवेदनशील क्षेत्रको पहिचान गरी संरक्षित क्षेत्र/संरक्षित वनको रुपमा विकास गर्ने कार्य वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयले आरम्भ गर्ने ।

३. चुरे क्षेत्रमा व्यापक रुपमा भईराखेको मानवीय अतिक्रमण र गैरकानूनी बसोबासले समेत समस्यालाई जटिल बनाएको सन्दर्भमा यसरी अनाधिकृत रुपमा बसोबास गर्नेलाई स्थान्तरण प्रक्रिया आरम्भ गरी स्थानीय जनताको जीविकोपार्जनका लागि नयाँ अवसरहरुको सिर्जना गर्ने ।

४. केहि क्रसर उद्योगहरुले मापदण्ड पुरा नगरेका, केही अवैध रुपमा संचालनमा रहेको अवस्था र वातावरणीय, मानवीय संवेदनशीलता र सुरक्षालाई दृष्टिगत गरी २०७१ आषाढ मसान्तसम्मका लागि क्रसर उद्योगको दर्ता बन्द गर्न उद्योग मन्त्रालयले कारवाही अघि बढाउने ।

❖ मन्त्रिपरिषद्, आर्थिक तथा पूर्वाधार समितिको निर्णय-२०७०/१२/२० :

१. ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा तथा नदीजन्य पदार्थ संकलन/उत्खनन तथा ढुवानी प्रयोजनको लागि वातावरण संरक्षण ऐन, २०५३ तथा नियमावली २०५४ बमोजिम के गर्नुपर्ने हो, सो को एकिन गरी को प्रस्तावको कार्यसूचि तयार गरी यस मन्त्रालय/विज्ञान, प्रविधि तथा वातावरण मन्त्रालयबाट स्वीकृत गराएर मात्र गर्ने, वातावरणीय अध्ययन कार्यको लागि अध्ययन कार्यदलमा Geologist, Biologist,

environmentalist, Socio-economist लाई विज्ञको रुपमा अनिवार्य रुपमा समावेश गर्ने र स्थलगत रुपमा नै उपस्थित हुने व्यवस्था मिलाउने ।

२. वातावरणीय अध्ययन गर्दा बातावरण संरक्षण ऐन, २०५३ तथा नियमावली २०५४ को अतिरिक्त ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा तथा नदीजन्य पदार्थ संकलन/उत्खनन प्रयोजनको लागि IEE/EIA प्रतिवेदनमा स्वीकृत भएको अवस्थामा बाहेक डोजर, स्काभेटर जस्ता भारी मेशीन, उपकरण प्रयोग गर्न गराउन पूर्णत: निषेध गर्ने ।

३. स्वीकृत प्रतिवेदन बमोजिमको वातावरण व्यवस्थापन योजना (EMP) कार्यान्वयनको लागि प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिए बमोजिम बार्षिक योजना तथा कार्यक्रम समावेश गरी कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।

४. ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा तथा नदीजन्य पदार्थ संकलन/उत्खनन तथा ढुवानी स्वीकृत IEE/EIA प्रतिवेदन बमोजिम भए नभएको सम्बन्धमा नियमित रुपमा अनुगमन, मूल्यांकन गर्ने गराउने र चौमासिक रुपमा त्यसको प्रतिवेदन मन्त्रालयमा पठाउने, प्रमुख जिल्ला अधिकारीको अध्क्षतामा गठित जिल्लास्तरीय अनुगमन तथा समन्वय समितिबाट गरिएको अनुगमन प्रतिवेदन कार्यान्वयन गर्ने गराउने र यसको जानकारी मन्त्रालयलाई समेत गराउने ।

५. संकलन/उत्खनन गरिने प्रत्येक स्थानमा संकलन/उत्खनन् गरिने क्षेत्र, परिमाण, विधि र समय सहितको होर्डिङ्ग बोर्ड राख्ने, जि.स.स.ले IEE प्रतिवेदनको सम्बन्धमा जनचेतना जगाउने र होर्डिङ्ग बोर्ड राख्ने, स्वीकृत IEE प्रतिवेदनको एक/एक प्रति संबन्धित प्रभावित गा.वि.स. र नगरपालिका पठाउने ।

६. उत्खनन्/संकलनको अवधि आश्विन-जेठसम्म र समय सूर्योदय देखि सूर्यास्त सम्म मात्र हुने, दैनिक उत्खनन्/संकलनको परिमाण २५० घ.मी मात्र हुने ।

७. खोलाको पानी बगीरहेको सतहभन्दा गहिरो हुनेगरी संकलन/उत्खनन् गर्न नहुने, संकलन र ढुवानीको लागि खोलाको मार्गलाई नै पहुँच मार्गको रुपमा प्रयोग नगरी छुट्टै पहुँच मार्गको व्यवस्था गर्ने गराउने ।

८. वातावरण संरक्षण प्रयोजनका लागि स्वीकृत भएका सबै योजना तथा कार्यक्रमहरु वातावरण संरक्षण विशेष कोष अन्तर्गत राखी सोही बमोजिम कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।

❖ मन्त्रिपरिषद्, वातावरण ब्यबस्थापन शाखा -२०७४/०९/०४ :

मन्त्रिपरिषद्, वातावरण ब्यबस्थापन शाखाको २०७४/०९/०४ गतेको बैठकबाट गठित समितिबाट ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा समेतको प्रारम्भिक बातावरणीय परिक्षण कार्यसुची स्वीकृत सन्दर्भमा महत्वपुर्ण निर्णय भएको छ ।

वातावरण संरक्षण ऐन, २०५३ तथा नियमावली २०५४ बमोजिम नदिजन्य पदार्थको संकलन उत्खन्नन सम्बन्धी प्रारम्भिक बातावरणिय परिक्षणको कार्यसुची तथा प्रतिवेदन स्वीकृत गर्ने अधिकार वातावरण संरक्षण नियमावली, २०५४ को नियम ५२(२) बमोजिम जिल्ला समानवय समिति लाई अधिकार प्रत्ययोजन गर्ने महत्वपुर्ण निर्णय तपसिल बमोजिम भएको छ ।

१) वातावरण संरक्षण ऐन, २०५३ तथा नियमावली २०५४ बमोजिम नदिजन्य पदार्थको सन्कलन उत्खन्नन सम्बन्धी प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षणको कार्यसुची तथा प्रतिवेदन स्वीकृत गर्ने अधिकार २०७५ असार मसान्तसम्मका लागि सम्बन्धित जिल्ला समन्वय समिति लाई प्रत्यायोजन गर्ने ।

२) प्रत्यायोजित अधिकार बमोजिम स्वीकृत भएका प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षणको प्रतिवेदन कार्यन्वयन अवस्थाको अनुगमन मन्त्रालयको ब्यबस्थापन शाखाले गर्न सक्ने,

३) बुंदा नं. १ अनुसार प्रत्यायोजित अधिकार बमोजिम प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षणको कार्यसुची तथा प्रतिवेदन जिल्ला समन्वय समिति ले वातावरण संरक्षण ऐन, २०५३ र वातावरण संरक्षण नियमावली, २०५४ को अधिनमा रही स्वीकृत गर्दा शर्तहरु समेतको पालना गर्ने ।

अन्तमा, निजगढ नगरपालिका, निजगढ बाराले माथी देहायका नीति, नियम तथा कानूनको परिधिभित्र रहेर उत्खनन् तथा संकलन कार्य गर्न प्रतिवद्ध छ ।

निजगढ नगरपालिका नगर कार्यपालिका कार्यालय निजगढ, बारा

इन्जिनियर

५.विद्यमान वातावरणीय अवस्था

५.१. भौतिक वातावरण :

❖ भूस्थिति :

निजगढ नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्थितिलाई हेर्दा यो नगरक्षेत्र २७°७'२.३२" देखि २७°२१'५६.९१"उत्तरी अक्षांश तथा ८५°२'३९.०७" देखि ८५°१६'१५.१४" पूर्वी देशान्तरमा अवस्थित रहेको छ । यस नगरपालिकाको पूर्वमा रौतहट जिल्ला, पश्चिममा जितपुर सिमरा उपमहानगरपालिका, उत्तरमा मकवानपुर जिल्ला र दक्षिणमा कोल्वही नगरपालिका तथा जीतपुर सिमरा उपमहानगरपालिका पर्दछन् । यस नगरपालिकाको उचाई समुद्र सतह देखि लगभग ११४ मिटर देखि ५३० मिटर सम्म रहेको छ । साथै यहाँको हावापानी समशितोष्ण रहेको छ । यसको क्षेत्रफल २९१ वर्ग किलोमिटर रहेको छ ।

तालिका १७ : भौगोलिक स्थितीको विवरण

क्र.सं.	विवरण	स्थिती
१.	जिल्लाको सिमाना	पूर्व :- रौतहट जिल्ला
		पश्चिमः- जितपुर सिमरा उपमहानगरपालिका
		उतर :- मकवानपुर जिल्ला
		दक्षिण :- कोल्हवी न.पा. र जितपुर सिमरा उपमहा न.पा.
२.	कुल क्षेत्रफल	२९१ वर्ग कि.मी.
३.	आक्षाँश(Latitude)	२७°७'२.३२" देखि २७°२१'५६.९१" उत्तरी अक्षांश
४.	देशान्तर(Longitude)	८५°२'३९.०७" देखि ८५°१६'१५.१४" पूर्वी देशान्तर
५.	समुद्रीसतह(Mean Sea Level)	११४ देखि ५३० मिटर
६.	हावापानी	उष्ण र समशितोष्ण
७.	औषत तापक्रम	न्यून्तम १८° र अधिकतम ३१.३°
८.	बार्षिक औषत बर्षा	१७६०.६mm
९.	घरधुरी संख्या	७१६२
१०.	जनसंख्या	३५,५३५
११.	साक्षरता प्रतिशत	६५.९५%

श्रोतः- आवधिक निजगढ नगर विकास योजना २०७३

❖ भूगर्भ :

यस जिल्लाको भौगोलिक बनावटलाई दृष्टिगत गर्ने हो भने दक्षिणतर्फ समतल उब्जाउ भू-भाग पर्दछ भने उतरतर्फ चुरे पहाड पर्दछ । चुरे श्रृङखला Coarsely Cedded ढुङ्गा र ग्रेगनबाट बनेकोले चुरे अत्यन्त संबेदनशिल निरन्तर पहिरो गईरहने पर्वत माला हो ।

❖ नदी, नाला र तालतलैयाहरु :

प्रस्तावित क्षेत्रको नदी, नालाहरुको उदगम स्थल चुरे पर्वत श्रृखला नै हो । पानी परेको बेला वर्षा याममा उर्लिने यी नदीहरु पानी परेको केही समयमा नै पानीको बहावमा कमी हुन्छ । यी खोलानाला हिउँदको बेला प्रायः जसो सुख्खै रहन्छन् भने पानी भए पनि थोरै आयतनमा हुन्छ । बर्षा याममा यी

खोलाहरुले प्रशस्त मात्रामा चुरेबाट ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा बगाई ल्याएर चुरे फेदीदेखि दक्षिणसम्म थुपार्ने गर्दछ ।

❖ **जलवायु/हावापानी :**

जिल्लाको धरातलीय विविधता संगसंगै यहाँको हावापानीमा सुदुर दक्षिण र उतरमा केही भिन्नता पाईन्छ । यहाँ मुख्यत दुई किसिमको हावापानी छ । दक्षिणतर्फको मैदानी भागमा सुख्खा उष्ण र उतरतर्फ समशितोष्ण किसिमको केही ठण्डा हावापानी पाईन्छ । यहाँ जाडोमा अति जाडो र गर्मीमा अति गर्मी हुन्छ ।

❖ **हावा र पानीको गुणस्तर एवं ध्वनिको मात्रा :**

यस क्षेत्रमा कुनै कलकारखाना नभएकोले हावा तथा ध्वनिको गुणस्तर राम्रो रहेको पाईयो । पानीमा ढल तथा कलकारखानाको फोहोर नमिसाईएकोले गुणस्तर राम्रो पईयो ।

❖ **ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवाको अवस्था :**

प्रस्तावित खोलाहरु पहाडी क्षेत्रहरुबाट बग्ने भएका कारण वर्षातको समयमा प्रशस्त मात्रामा ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा बगाई खोलामा यत्रतत्र जम्मा भै राखेको देखिन्छ । खोलाको अवलोकन समयमा वरपरको किनारा तथा विचमा अधिकाँश क्षेत्रमा ०.५ देखि २ मिटरसम्म पनि ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा जम्मा भएको देखिन्छ ।

❖ **भू-उपयोग :**

निजगढ नगरपालिकाको कुल भू-भागको ७४ प्रतिशत क्षेत्रफल जङ्गलले ओगटेको छ ११ प्रतिशत जमिनमा कृषि गरिएको छ । त्यसैगरी ४ प्रतिशत जमिनमा मानिसको बसोबास रहेको छ । बाँकी ११ प्रतिशत भू-भाग पानी र घाँसे मैदानले ओगटेको छ । भू-उपयोग सम्बन्धी विवरण चित्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

तालीका १८ : भू-उपयोगिताको विवरण

सि.नं.	विवरण	प्रतिशत
१.	वन जंगल क्षेत्र	७४
२.	कृषि क्षेत्र	११
३.	बसोबास क्षेत्र	४
४.	पानी, बगर तथा घाँसे मैदान क्षेत्र	११
जम्मा		१००

श्रोत:- आवधिक निजगढ नगर विकास योजना २०७३

५.२. जैविक वातावरण :

❖ **वन्यजन्तु, पंक्षि, माछा तथा सरिसृप :**

स्तनधारी वन्यजन्तुहरूमा बाघ, भालु, मृग, घोरल, दुम्सि, थार आदि छन् भने पंक्षि जातिमा प्युरा, च्याखुरा, मुनाल, कालिज, तित्रा आदि प्रमुख रहेका छन् । माछा प्रजातिमा असला, मसिना, सहरे, कत्ले, बुढुवा, लोहरी, बाम, काप्रे, कटङ्गा आदिछन् भने सर्प तथा अन्य सरिसृप प्रजातिमा भित्ते सर्प, हरेउ, करेत, छेपारो, भ्यागुतो, सुनगोहोरो, मलसाप्रो आदि छन् । प्रस्तावित कार्यान्वयन क्षेत्र वरपर पाईने संरक्षित र वर्गिकृत जिवजन्तुहरूको विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालीका १९ : वन्यजन्तु, पंक्षि, माछा तथा सरिसृप

क्र.सं.	नाम	वैज्ञानिक नाम
	स्तनधारीजन्तुहरू	
१.	न्याउरी मूसो	*herpestes edwardsi*
२.	लंगुर	*presbytis Entelius*
३.	फ्याउरो	*vulpes Bengalensis*
४.	बँदेल	*sus scrofa*
५.	चितुवा	*panthera pardus*
६.	स्याल	*canis aureus*
७.	बाँदर	*macaca mulatta*
८.	मलसाप्रो	*martes flavigula*
	चरा प्रजातिहरू	
९.	पानी हाँस	*aythya nyroca*
१०.	लाटो कोसेरो	*aviceeda leuphotes*
११.	चील	*spizaetus nipalensis*
१२.	धनेस	*buceros bicomis*
१३.	गिद्ध	*gyps bengalensis*
१४.	चिवे	*dicrurus leucophaeus*
	सरिसृप र उभयचर	
१५.	भ्यागुता	*rana tigrina*
१६.	कछुवा	*kachuga flaviventer*
१७.	सुन गोहती	*varanus flavescens*

❖ **वनस्पति :**

प्रस्ताव-कार्यान्वयन हुने क्षेत्रसंग जोडिएको वन क्षेत्रमा मुख्यत साल*(Shorea robusta)* रहेको छ । तर नदी किनारमा सिसौ*(Dalbergia sissoo)*, खयर *(Acacia catechu)* समेत रहेका छन् । साल संगसंगै साज*(Terminalia alata)* र कमा{*(Adina cordifolia)* पनि देख्न सकिन्छ । यी प्रजाति लगायत अन्य कुकाठ प्रजातिहरु दाउराको रुपमा प्रयोग हुने गरेका छन् । फलको रुपमा आँप*(Magnifera indica)*, वयर*(Semecarpus anacardium)*, जामुन*(Syzygium cumini)*, भलायो*(Semecarpus anacardium)*, लाई उपयोग गरेको देखिन्छ । त्यस्तै औषधिको रुपमा हर्रो*(Terminalia chebula)*, बर्रो *(Teminalia bellirica)*, अमला*(Phyllanthus emblica)*, आदि प्रजातिहरु पनि रहेको पाइन्छ। बन तरुल*(Diocorea deltoida)*, निउरो*(Dryopteris cochleata_*, जिब्रे साग *(Ophiolossum vulgatum)* का साथै विभिन्न प्रजातिका च्याउहरु तरकारीको रुपमा प्रयोग गरेको पाईन्छ । त्यस्तै पिपल*(Ficus religiosa)*, बर*(Ficus bengalensis)*, वेल*(Aegle marmelos)* आदि प्रजातिहरु विभिन्न धार्मिक कार्यमा प्रयोग गरेको पाईन्छ । साथै बाबियो *(Eulaliopsis binata)*, काँस *(Saccharum spontanium)* जस्ता प्रजातिहरु घर छाउन र डोरी बनाउन प्रयोग गरिएको देखिन्छ ।

५.३. सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण :

❖ **जनसांख्यिक स्थिति :**

पछिल्लो जनगणना २०६८ अनुसार निजगढ नगरपालिकाको कूल जनसंख्या ३५,३३५ रहेको छ जसमध्ये पुरुष १७,०२६ र महिला १८,३०९ रहेको छ । निजगढ नगरपालिकाको समग्र जनसाँख्यिक अवस्थाको संक्षिप्त विवरण देहायको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालीका २० : जनसाँख्यिक अवस्थाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	कूल जनसंख्या	३५,३३५
१.	महिला	१८,३०९
२.	पुरुष	१७,०२६
३.	घरधुरी संख्या	७,१६२
४.	लैंगिक अनुपात	०.९३
५.	औषत घर परिवार आकार	६.३३
६.	जनसंख्या वृद्धिद्धर	४.९३
७.	जनघनत्व/वर्ग कि.मी.	१२२

श्रोत:- आवधिक निजगढ नगर विकास योजना २०७३

❖ जातजाति र लिङ्ग अनुसार जनसंख्या :

विभिन्न जातजातिको मिश्रित बसोबास भएको यस नगरपालिकामा ब्राह्मण/श्रेत्री र तामाङ्ग जातिको जनसंख्या बढि रहेको देखिन्छ । ब्राह्मण/श्रेत्री १२६११ (३५.६९%), तामाङ्ग जातिको १२५६७(३५.५७%) छ । त्यसैगरि ५.२०% मगर जाति र ३.९०% नेवार जातिको बसोबास रहेको छ भने बाँकि १९.६५% अन्य विभिन्न जातिको बसोबास रहेको देखिन्छ । जातजाति र लिङ्ग अनुसार जनसंख्याको विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका २१ : जातजाति र लिङ्ग अनुसार जनसंख्या विवरण

क्र.सं.	जात	पुरुष	महिला	जम्मा
१	श्रेत्री	२५९१	२८२२	५४१३
२	ब्राह्मण (पहाडी)	३४३७	३७६१	७१९८
३	मगर	८५५	९८१	१८३६
४	थारु	१०६	९३	१९९
५	तामाङ	६००७	६५६०	१२५६७
६	नेवार	६७२	७०६	१३७८
७	मुस्लिम	११७	१०३	२२०
८	कामी	३१७	३४३	६६०
९	यादव	५३	३८	९१
१०	राई	१७१	१८६	३५७
११	गुरुङ	४७	३८	८५
१२	दमाई/धोली	११८	१२९	२४७
१३	लिम्बु	१५	१४	२९
१४	सार्की	१७	१२	२९
१५	तेली	२८	२२	५०
१६	चमार/हरीजान/राम	४	७	११

१७	कोइरी/कुशवाहा	१३	१२	२५
१८	कुर्मी	१०	६	१६
१९	सन्यासी/दशनामी	५७	६३	१२०
२०	दुसाद/पासवान/पासी	१३	११	२४
२१	सोनार	३७	५६	९३
२२	ब्राह्मण (तराई)	१३	१२	२५
२३	काठबनियान	३४	३३	६७
२४	घर्ती/भुजेल	३१	३७	६८
२५	मल्ल	६	५	११
२६	कल्वार	५७	४७	१०४
२७	हजामरठाकुर	४५	४१	८६
२८	कानु	२०	२२	४२
२९	सुनुवार	२४	२७	५१
३०	तत्मा/तत्वा	७	४	११
३१	माझी	३०४	२८७	५९१
३२	नुनिया	१८	१०	२८
३३	कुम्हर	१२	१३	२५
३४	दनुवार	१४६१	१४९०	२९५१
३५	कायस्थ	५	७	१२
३६	भोटे	६	१०	१६
३७	पहरी	२९	२३	५२
३८	बङ्गाली	९	५	१४
३९	बादी	१७	१३	३०
४०	चेपाङ प्रजा	४३	५९	१०२
४१	अन्य	१०६	८९	१९५
४२	दलित अन्य	८१	१०५	१८६
४३	तराई अन्य	१३	७	२०
जम्मा		१७,०२६	१८,३०९	३५,३३५

श्रोत:- आवधिक निजगढ नगर विकास योजना २०७३

❖ भाषा र लिङ्ग अनुसार जनसंख्या :

मिश्रित जाति जनजातिहरुको बसोबास रहेको यस नगरपालिकामा नेपाली र तामाङ्ग भाषा बोल्नेको बाहुल्यता रहेको देखिन्छ । नेपाली र तामाङ्ग भाषा बोल्ने जनसंख्या क्रमश: ४७.५० प्रतिशत र ३४.६१ प्रतिशत रहेको छ । त्यसैगरी ८.७२ प्रतिशत जनसंख्याले मैथिली भाषा बोल्दछन् । बाँकि ९.१८ प्रतिशतले भोजपुरी, थारु, नेवार, मगर, गुरुङ, उर्दु, हिन्दी, चाम्लिङ, दनुवार, माझी, राई, चेपाङ र अन्यभाषा बोल्ने गरेका छन् । भाषा अनुसारको जनसंख्याको विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालीका २२ : भाषा र लिङ्ग अनुसार जनसंख्या विवरण

क्र.सं.	भाषा	पुरुष	महिला	जम्मा
१	नेपाली	७९८७	८७९६	१६७८३
२	मैथिली	१५४१	१५३९	३०८०
३	भोजपुरी	३३१	२८०	६११
४	थारु	३३	२६	५९
५	तामाङ	५८५६	६३७२	१२२२८
६	नेवार	४३६	४३०	८६६
७	मगर	४११	४२०	८३१
८	गुरुङ	२६	२०	४६
९	उर्दु	८८	७८	१६६
१०	हिन्दी	११	७	१८
११	चाम्लिङ	७	४	११
१२	दनुवार	३२	२९	६१
१३	माझी	६२	६३	१२५
१४	राई	११७	१३७	२५४
१५	चेपाङ	४३	५९	१०२
१६	अन्य	४५	४९	९४
जम्मा		१७,०२६	१८,३०९	३५,३३५

श्रोत:- आवधिक निजगढ नगर विकास योजना २०७३

❖ उमेर अनुसार जनसंख्याको विवरण :

निजगढ नगरपालिकाको जनसंख्याको अवस्थालाई उमेरगत आधारमा १६ समूहमा विभाजन गरिएको छ ।

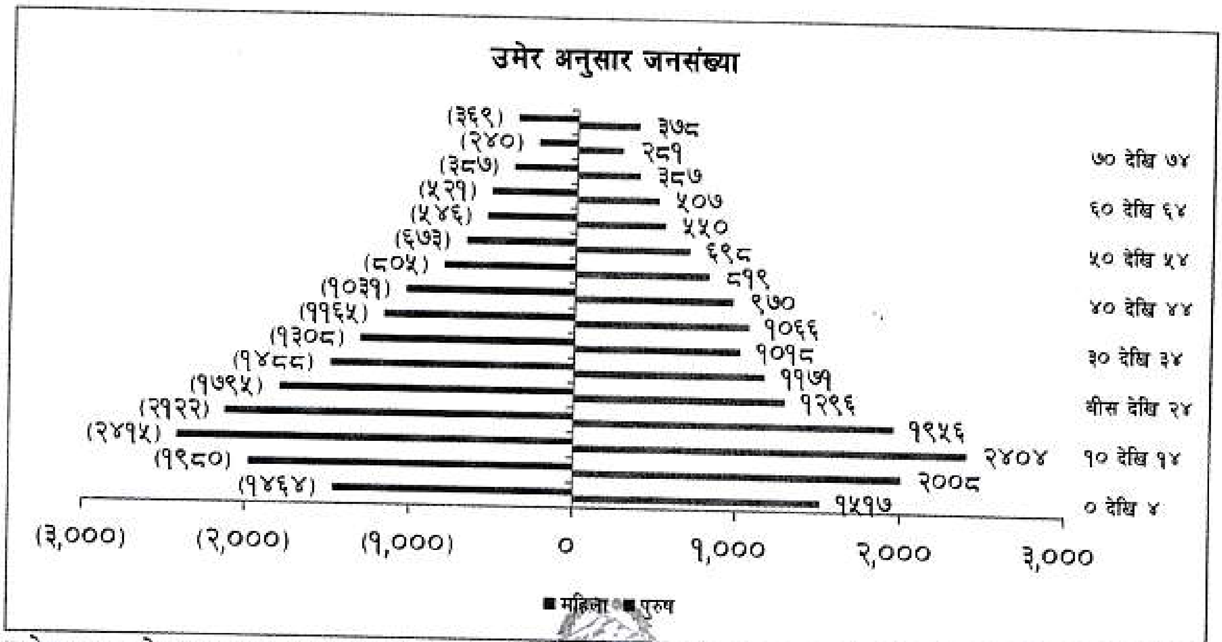

उमेर समूहको आधारमा जनसंख्याको विस्तृत विवरण स्तम्भ चित्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

श्रोत:- आवधिक निजगढ नगर विकास योजना, २०७३

❖ **बसाईं सराई :**

प्रस्तावित क्षेत्रमा भएको छलफल र स्थानिय जानकारहरूका अनुसार निजगढमा अन्यत्रबाट बसाईं सरेर आउने मानिसहरूको उपस्थित अत्यधिक मात्रामा रहेको पाईन्छ भने बाहिरीनेहरूको जनसंख्या सामान्य मात्रामा रहेको पाईन्छ । उनीहरूका अनुसार विक्रम सम्वत् २०२४/२५ सालतिर तत्कालिन महेन्द्र राजमार्ग (पूर्व-पश्चिम लोकमार्ग) बनेपछि र त्यसपछि हेटौडा आसपासवाट सट्टा भर्ना पाएर आएका मानिसहरुको वसोवास भएपछि निजगढ वस्ती विकास दृष्टिकोणले अझ फराकिलो भयो । यद्धपी हालपनि यँहा वस्तीविकासको क्रम तिव्ररुपले अगाडी बढिरहेको छ । त्यस्तै बि.सं. २०४६ सालपछि उत्तरी भाग लाल, रतनपुरी र सिंगौलमा पहाडी जिल्लाबाट बसाई सरेर आउनेहरुको संख्या अत्यधिक मात्रामा आएर खोला नजिक र वन जंगलका भू-भागहरू कब्जागरी खेतिपाती गरेर बसेका छन् भने अर्कोतर्फ स्थानिय मानिसहरू आफ्नो थलो छोडेर सुविधायुक्त ठाउँ सिमरा, हेटौडा जस्ता ठाउँहरुमा बसाई सरी गएको पाईन्छ । यसका साथ साथै यस क्षेत्रबाट कामका लागि विदेशिएका युवाहरूको संख्या पनि निक्कै बढी रहेको पाईन्छ ।

❖ **आर्थिक कृयाकलाप :**

प्रस्तावित आयोजना क्षेत्रको प्रमुख आर्थिक कृयाकलापको रूपमा कृषि रहेको छ । कृषि प्रमुख आर्थिक कृयाकलाप भएतापनि यसले व्यवसायिकरणको अवधारणा अवलम्बन गर्न सकिरहेको छैन् । तथापी प्रमुख बालीमा धान, मकै, दलहन तथा अन्य खाद्यन्नहरू लगायत मौसम अनुसारको हरिया सागपात लगाउने गरेको पाईन्छ । तर यी सवै उत्पादनहरू केवल घरायसी प्रयोजनका लागि मात्र भएको पाईन्छ प्राय: घरबाट युवाहरू विदेशिने कारणले गर्दा कतिपय कृषियोग्य भूमीहरू बाँझै रहेको देखिन्छ । तसर्थ वैदेशिक रोजगारमा जाने मानिसहरूको कारण घरघरमा भित्रने बिप्रेषणले गर्दा पनि ति घर परिवारको आर्थिक अवस्थामा केही सुधार भएको देखिन्छ ।

❖ **ज्याला दर :**

स्थानीय स्तरमा कामको प्रकृति र अवस्था हेरी ज्याला निर्धारण हुने गरेको देखिन्छ । खासगरी खेतिपातीको समयमा ज्याला दर केही बढी भएता पनि अन्य समयमा भने सामान्य हुने गर्दछ । यस प्रस्तावित क्षेत्रमा सालाखाला पुरुष तथा महिलाको लागि प्रतिदिन रू.५०० ज्याला दर कायम गरिएको छ । तर कतिपय दक्ष श्रमशक्तिको आवश्यकता परेको खण्डमा भने त्यसको लागि बढी नै ज्याला तिर्नु पर्ने हुन्छ ।

❖ **यातायात :**

प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने बकैया नदी पुग्न पूर्व-पश्चिम राजमार्गको बकैया पुलबाट उतर र दक्षिण जाने बाँधको विभिन्न ठाउँहरुबाट प्रस्तावित क्षेत्रमा जान पाइन्छ । प्रस्तावित क्षेत्र यातायातको सुविधाको हिसावले माथिल्लो कोटीमा नै पर्न आउँछ । तथापि मूख्य सडकवाट केहि परका वस्तिहरूमा भने अझै पनि यातायातको असुविधा नै देखिन्छ ।

६.प्रस्ताव कार्यान्वयनका विकल्पहरू

६.१ प्रस्तावको विकल्प विश्लेषण :

विकल्प विश्लेषण वातावरणीय प्रभाव अध्ययनको महत्वपूर्ण अंगको रुपमा लिईएको छ । वातावरण संरक्षण नियमावली २०७७ को अनुसूची ११ को महल ७ मा उल्लेख भए अनुसार विश्लेषण गर्नुपर्ने विकल्पहरुमध्ये (कच्चा पदार्थको विकल्प नरहेको, ईन्धन आवश्यक नपर्ने तथा श्रोत संकलनमा डिजाईन असम्वन्धीत रहेकोले हटाइएको) यस प्रस्तावको सम्भावित विकल्प निम्नानुसार रहेका छन् ।

विकल्प १ : प्रस्ताव कार्यान्वयन नै नगर्ने ।

विकल्प २ : परम्परागत विधिद्वारा प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्ने ।

विकल्प ३ : वैज्ञानिक व्यबस्थापन प्रणाली अनुसार प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्ने ।

६.२ प्रस्तावका विकल्पहरु :

❖ **विकल्प १ : प्रस्ताव कार्यान्वयन नगर्ने (शुन्य प्रस्ताव विकल्प) :**

यस प्रकारको विकल्पलाई रोज्दा प्रस्तावित क्षेत्रमा भएका ढुंगा, गिट्टी, वालुवा संकलन तथा उत्खनन नै नगर्ने, सो क्षेत्रलाई पुर्ण रुपमा निषेधित ⁄ संरक्षित क्षेत्रको (Restricted/Protected Area) रुपमा विकास गर्ने । गैर कानूनी रुपमा संकलन गरेमा विगो जफत गरी प्रचलित ऐन कानून बमोजिम दण्ड सजाय गर्नु पर्ने र क्षेत्रको पूर्ण रेखदेख न.पा. बाट गर्नु पर्ने हुन्छ । यस विकल्पले भौतिक संरचना निर्माणमा आवश्यक निर्माण सामाग्री (ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा आदि) संकलन तथा उत्खनन्का लागी खोलाको बगर क्षेत्रभन्दा जमिनमा गरिने उत्खनन्लाई प्रोत्साहन गर्दछ । खानीजन्य उत्खनन्ले वातावरणमा पनि अधिक नकारात्मक प्रभाव पर्ने तथा तत्काल खानीको विकास पनि नभैसकेको अवस्थामा यस विकल्पलाई अस्वीकृत गरिनेछ ।

❖ **विकल्प २ : परम्परागत विधिद्वारा प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्ने :**

परम्परागत विधिद्वारा ढुंगा, गिट्टी र वालुवा संकलन तथा उत्खनन् गर्दा श्रोतहरुको अवैज्ञानिक र अनियन्त्रित रुपबाट संकलन तथा बिक्री वितरण हुने, अदक्ष मानिसहरुबाट समय सिमा नराखी कुनै पनि बखत श्रोत संकलन गर्ने र व्यवसायिक रुपमा काम गर्ने व्यक्तिहरुलाई बिक्री गर्नु पर्ने हुन्छ । श्रोत संलकन गर्ने मानिसहरुलाई सो को महत्व, मुल्य, संकलन विधि लगायतका कुनै कुराको पनि जानकारी नहुने र जथाभाबी कुनै ज्ञानबिना श्रोत संकलन गर्दा यसबाट पर्यावरण तथा पारिस्थितिकीय प्रणालीमा नराम्रो प्रभाव पुग्नुका साथै स्थानीय राजश्व तथा जनताको आर्थिक उन्नति समेतमा बाधा पुग्ने हुन्छ ।

यसर्थ ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा आदि संकलन गर्दा वन क्षेत्रका साथै संकलन क्षेत्रमा कुनै किसिमको हानी नोक्सानी नपारी तथा वातावरणीय अवस्थामा कुनै प्रभाव नपर्ने गरी संकलन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ । यसको लागि नियमानुसार संकलन ईजाजत दिईने र कर्मचारीहरुले नियमित अनुगमन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ । ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा आदिको लागि आश्विन देखि जेष्ठ मसान्तसम्म (नदी खोलाहरुमा बाढी नआएको बखत) संकलन गर्ने समय दिईनेछ । संकलन कार्यबाट वातावरणमा असर नपर्ने परम्परागत तथा आधुनिक साधनको मात्र प्रयोग गरिनेछ । जैविक विविधताको संरक्षणलाई ध्यानमा राखी निर्धारित स्थानमा मात्र प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने र यो प्रस्तावले वातावरणलाई क्षति नपुऱ्याई प्रस्तावमा उल्लेखित श्रोत सर्वेक्षणबाट निर्धारित भए बमोजिमको परिमाण मात्र संकलन गर्ने व्यवस्था मिलाउदा श्रोतहरुको उचित व्यवस्थापन भई दिगो हुने हुदा यो विकल्पलाई रोजिएको छ ।

❖ **विकल्प ३ : वैज्ञानिक व्यवस्थापन प्रणाली अनुसार प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्ने**

अवैज्ञानिक र अव्यवस्थित विधिद्वारा ढुंगा, गिट्टी, वालुवा उत्खनन गर्दा र खोलाले वार्षिक थुपार्ने परिमाणभन्दा वढि उत्खनन गर्दा त्यस्ता श्रोतहरुको निरन्तरता नहुने, हैसियतमा ह्रास आउने भएकोले

त्यसको वैज्ञानिक व्यवस्थापनका साथै संकलन विधिमा सुधार ल्याई यस्ता श्रोतको दिगो विकास गर्न यो प्रस्ताव प्रस्तुत गरिएको हो । ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा आदिको विगतमा भएको संकलन विधिमा छलफल गर्दा अव्यवस्थित किसिमबाट संकलन तथा उत्खनन र खोलाले वार्षिक थुपार्ने परिमाणभन्दा वढि उत्खनन गरिएको जानकारी आएकोले आगामी दिनहरुमा संकलन गर्दा जहा पायो त्यही संकलन नगरी तोकिएको क्षेत्रबाट र तोकिएका परिमाण मात्र संकलन कार्य गर्न/गराइनेछ ।

६.३ विभिन्न विकल्पहरुको वातावरणीय तुलनात्मक प्रभावहरुको विश्लेषण :

प्रस्ताव कार्यान्वयनका तीनवटा विकल्पहरुलाई तालिका २७ मा तुलनात्मक रुपमा अनूकूल र प्रतिकूल वातावरणीय प्रभावको छोटो तथा संक्षिप्तमा Qualitative approach बाट विश्लेषण गरिएको छ । Qualitative Approach विकल्प छनौट गर्ने पूरानो र सहज उपाय हो

तालिका २३ : विकल्पहरुको वातावरणीय तुलनात्मक प्रभावहरुको विश्लेषण

सि. नं.	विकल्पहरु	अनुकूल वातावरणीय प्रभाव	प्रतिकूल वातावरणीय प्रभाव
१	विकल्प १ प्रस्ताव कार्यान्वयन नगर्ने	भू-क्षयमा कमी	स्थानिय स्तरमा गरिवी निवारणका लागि निजी क्षेत्रको संलग्नतामा कमी आउने
		वातावरणमा सन्तुलन	औद्योगिक विकासमा टेवा नपुग्ने
		प्राकृतिक रुपमा रहेका श्रोतहरुको संरक्षण र वृद्धि	यस कार्यमा संलग्न स्थानीय जनशक्ति विस्थापित हुने
		श्रोतको चोरीमा कमी	संकलन नहुदा श्रोतको सदुपयोग नभई खेर जाने
		जलचर र उनीहरुको बासस्थानको संरक्षण	स्थानिय जनसमुदायबाट संरक्षण कार्यमा सहभागिताको कमीको कारण श्रोतको दुरुपयोग हुने
		बंशाणु स्रोत संरक्षण	स्थानीय विकास निर्माण कार्यमा प्रतिकूल असर पर्ने
		जैविक विविधता र पारिस्थितिकीय प्रणालीको संरक्षण	कच्चा पदार्थको आपूर्ति नहुँदा उद्योग बन्द हुने वा अर्को देशको भर पर्नुपर्ने
		स्रोतको मौज्दातमा बृद्धि	राजश्व नउठ्दा अर्थतनत्रमा प्रतिकूल असर पर्ने, ढुंगा, गिट्टी, बालुवा आदी संकलन नगर्दा खोलाको सतह बढ्न गई बाढीको पानी बस्ती र खेतमा पसी धनजनको नोक्सानी हुने, खोलाको सतह बढी बाध र पुलहरुलाई वर्षात्को समयमा क्षति पुग्ने
२	विकल्प २ परम्परागत विधिद्वारा प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्ने	दक्ष जनशक्ति आवश्यक नपर्ने	ढुंगा, गिट्टी, बालुवा जस्ता पैदावारको दुरुपयोग हुने
		नीति नियमको परीधि भित्र नआउने	महत्वपूर्ण प्रजातिहरु लोप हुनगई जैविक विविधतामा ह्रास आउने र राजस्व समेत प्राप्त नहुने
		अल्पकालीन रुपमा अत्याधिक परिमाण संकलन हुने	स्थानीय निकायलाई प्राप्त हुने राजशवमा कमी आउने र सरकारी जनशक्तिको बढी आवश्यकता पर्ने
		संकलनको बैज्ञानीक प्रकृयाका बारेमा जानकारी आवश्यक नपर्ने	वातावरण विनासका प्रवाभहरु देखिने
		कुनै सीप र प्रविधिको आवश्यक नपर्ने	स्थानीय उद्योगहरुलाई नियमित रुपमा कच्चा पदार्थ प्राप्त नहुने

इन्जिनियर

सि. नं.	विकल्पहरु	अनुकूल वातावरणीय प्रभाव	प्रतिकूल वातावरणीय प्रभाव
		स्वतन्त्र रुपमा जुन कुनै समयमा संकलन गर्न सकिने	संलग्न जनशक्ति विस्थापित हुने
		कम लागतमा श्रोत संकलन हुने	रोजगारी र अन्य आयआर्जनका अवसरहरु घट्दै जाने
			स्थानीय स्तरमा गरिवी निवारणका लागी निजी क्षेत्रको संलग्नतामा कमी आउने
			वनश्रोतको अत्याधिक दोहन हुने
		भौतिक संरचनाको लागी निर्माण सामाग्री प्राप्त हुने	अव्यवस्थित तरिकाले ढुंगा, गिट्टी, वालुवा आदि संकलन गर्दा खोलाको सतह गहिरो भई किनार कटान हुने
			भौतिक संरचनाहरु पुल, बाँध आदिलाई क्षति पुग्न सक्ने
३	विकल्प ३ : वैज्ञानिक व्यवस्थापन प्रणाली अनुसार प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्ने	ढुंगा, गिटी वालुवा जस्ता श्रोतको दिगो व्यवस्थापन हुने र लोपोन्मुख प्रजातिको संरक्षण र विकासका साथै स्थानीय तहमा प्रविधि हस्तान्तरण हुने	प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा दक्ष जनशक्तिको आवश्यकता पर्ने
		स्थानीय तहमा कच्चा पदार्थ स्थायी र दिगो रुपमा प्राप्त हुने ।	बढी खर्चिलो हुने
		स्थानीय स्तरमा थप रोजगारीका अबसर सिर्जना भई आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा थप टेवा पुग्ने	मानवीय गतिविधिका कारण भूक्षय बढ्न सक्ने
		जनसहभागितामा बृद्धि भई स्थानीय जनसमुदायबाट संरक्षण, सम्बर्धन कार्यमा सकारात्मक प्रभाव पर्ने	जलसंग सम्वन्धित जीवजन्तुहरु मानवीय प्रभावमा आउन सक्ने
		जैविक विविधता र पारिस्थितिकीय प्रणालीको संरक्षण हुने	समय पालना र निश्चित नियम कानूनको पालना गर्नु पर्ने
		जैविक वंशाणु श्रोत संरक्षणमा मद्दत मिल्ने	अन्य प्रजातीहरुको हानी नोक्सानी हुनसक्ने
		वातावरणीय प्रतिकूल प्रभाव घट्न गई सकारात्मक प्रभाव बढ्दै जाने	नदी वरपर वस्ती विस्तार यवंम नदी अतिक्रमण हुनसक्ने
		दिगो रुपमा राजश्व प्राप्त भई स्थानीय आयमा बृद्धि हुने	भौतिक संरचना जस्तै पुलको जगमा प्रत्यक्ष आच आउन सक्ने

सि. नं.	विकल्पहरु	अनुकूल वातावरणीय प्रभाव	प्रतिकूल वातावरणीय प्रभाव
		अन्य विभिन्न उपयोगी प्रजातिको पहिचान हुने	
		व्यवस्थित तरिकाले ढुंगा, गिट्टी, बालुवा आदि संकलन गर्दा किनार कटान नहुने र नदी बिच भागबाट बग्ने	
		अनुसन्धान तथा अध्ययनमा मद्दत मिल्ने	
		प्रस्ताव कार्यान्वयन क्षेत्र वरपरको भौतिक पूर्वाधारहरु पुल आदिको संरक्षण हुने	
		माग र आपूर्तिको स्थिति विश्लेषण गरी सञ्चिती समेत गर्न सकिने	

Qualitative Approach का आधारमा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन अध्ययनको क्रममा फिल्ड निरीक्षण गर्दा स्थानीयवासी, प्रमुख सूचनादातासंगको छलफल, प्रत्यक्ष अवलोकन र न.पा. सँगको छलफलका आधार प्रस्तावको विकल्पहरुको विश्लेषण गर्दा प्रस्ताव कार्यान्वयका विकल्पहरु मध्ये विकल्प न. ३ वैज्ञानिक तरिकाले ढुंगा, गिट्टी, वालुवा उत्खनन् तथा संकलन गर्ने विकल्पको अनूकूल र प्रतिकूल वातावरणीय प्रभावहरु आधारमा यस विकल्पवाट वातावरणमा सवैभन्दा कम असर पर्ने, उत्खनन् कार्य वातावरणमैत्री हुने, स्थानीय स्रोतको सहि सदुपयोग हुने, स्थानीयस्तरमा थप रोजगारीका अवसर सिर्जना भई आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा थप टेवा पुग्ने, दिगो रुपमा राजश्व प्राप्त भई स्थानीय आयमा बृद्धि हुने, जनसहभागीता बढ्ने जस्ता विभिन्न कारणले गर्दा यो विकल्प नै उचित ठहरिएका कारण नगरपालिकालाई प्रस्ताव कार्यान्वयनका लागी विकल्प ३ सिफारिस गरिएको छ।

७: प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्ने प्रभावहरु

७.१ सकारात्मक प्रभावहरु :

७.१.१ भौतिक वातावरण :

❖ **बाटो/सडक संजालमा वृद्धि :**

नदीजन्य पदार्थको संकलन गर्नका लागि संकलन गरिने घाटसम्म पुग्ने बाटो हुनु जरुरी रहेको छ । यस्ता बाटो उत्खनन् गरिएका सामाग्रीको सहज ढुवानीका लागि सडक संजालसँग जोडिएका हुन्छन् । यसरी जोडिएका बाटोहरुले अन्य सर्वसाधारणलाई समेत फाइदा पुग्नेछ ।

❖ **किनारा कटान तथा बाढी प्रकोप न्यूनिकरण :**

खोलाले लगातार आफ्नो किनारामा ढुङ्गा र बालुका लगायतका सामग्रीहरु संग्रहित गर्दछ । खोलाको एक किनारामा संग्रहित बढ्नुको साथै त्यसको विपरीत किनारामा कटान पनि वृद्धि हुँदै जान्छ । यसले विपरीत किनारामा रहेका वस्तीहरुमा किनारा कटान तथा बाढीका समस्या निम्त्याउँछ । तसर्थ नदी किनाराबाट वैज्ञानिक तरिका अपनाई सङ्कलन र उत्खनन् कार्य गर्दा किनारा कटान र बाढी प्रकोप न्यूनीकरण हुन्छ ।

❖ **नदिजन्य सामग्रीको उत्पादनमा वृद्धि :**

वैज्ञानिक रुपमा नदिजन्य सामग्रीहरु सङ्कलन र उत्खनन् भएको खाली गाउँमा खोलाले बर्षायाममा नदिजन्य पदार्थहरु संचय गर्दछ । यसरी निरन्तर रुपमा एकै ठाउँबाट त्यहाँ संचय भएका ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा सङ्कलन तथा उत्खननले यस्ता सामग्रीहरुको उत्पादनमा वृद्धि गर्दछ ।

७.१.२ जैविक वातावरण :

❖ **रुख कटानमा गिरावट :**

निर्माण सामग्रीको सहज उपलब्धताले वनजंगलबाट निर्माण सामग्रीको रुपमा आयात तथा खपत गरिने काष्ठजन्य सामग्रीहरुमा न्यून चाप पर्दछ । यसले गर्दा न्यून रुपमा नै भएपनी निर्माणको लागि गरिने रुख कटानमा गिरावट आउन सक्ने आँकलन गर्न सकिन्छ । जमिन सतहबाट गरिने ढुङ्गा उत्खनन्बाट हुन वनजंगलको क्षतिलाई पनि यसले कम गर्छ ।

❖ **वनको संरक्षण :**

नदी आफ्नो बाटोमा बग्दा वरपर नगई जैविक वातावरणमा क्षति कम हुन जान्छ । वर्षेनै कटान भईरहेका वन क्षेत्रका जमिन जोगिन जादाँ पुरै पारिस्थीकिय प्रणालिनै सुधार हुन जाँदछ ।

७.१.३ सामाजिक, आर्थिक तथा साँस्कृतिक वातावरण :

❖ **आयश्रोतको एवं रोजगारीको अवसर :**

यस ढुङ्गा, गिट्टी संकलन तथा उत्खनन् कार्यको संचालनका कारण त्यस क्षेत्रमा रोजगारी एवं आयश्रोतको वृद्धि हुनेछ । उत्खनन् कार्यका लागि प्रशस्त मात्रामा कामदारहरुको आवश्यकता पर्ने भएको हुदा यस प्रस्तावको संचालनबाट रोजगारीका अवसरहरु सृजना हुनेछन् जसका कारण स्वत: रोजगारी लिनेहरुको आयश्रोतमा वृद्धि हुनेछ ।

❖ **न.पा. को आयश्रोतमा वृद्धि :**

जिल्लामा भएका नदीबाट बहने नदीजन्य पदार्थः ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा आदी उत्खनन् तथा संकलन गर्दा जिल्लाबाट अनुमति लिने, दर्ता गर्ने, लाइसेन्स वितरण तथा नवीकरण तथा खारेजी को जिम्मा न.पा. को

हुनुका साथै उत्खनन् गरिएका सामाग्रीको व्यवस्थापन तथा जिल्लामा रहेका प्राकृतिक श्रोत साधनबाट संकलन हुने राजस्व समेत न.पा. ले नै संकलन गर्ने प्रावधान रहेको हुनाले न.पा. को आयश्रोतमा वृद्धि हुनेछ ।

❖ **विकास निर्माण सामाग्रीको उपलब्धता :**

स्थानीय क्षेत्रमा प्रशस्त मात्रामा कार्य संचालन हुदा त्यस क्षेत्रको विकासका पुर्वाधार निर्माणका लागि आवश्यक पर्ने निर्माण सामाग्री स्थानीय क्षेत्रमै सुलभ तवरले र न्यून शुल्कमा उपलब्ध हुनेछ ।

७.२ नकारात्मक प्रभावहरु :

७.२.१ भौतिक तथा रासायनिक प्रभावहरु :

❖ **बाढी एवं अन्य जल उत्पन्न प्रकोप :**

ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवाको अव्यवस्थित तथा जथाभावी सङ्कलन/उत्खनन गर्दा खोलाले सङ्ग्रहित गर्ने सामग्रीहरुभन्दा बढी हुन गएमा यसले विभिन्न जल उत्पन्न प्रकोपहरु हुनसक्छ । अव्यवस्थित सङ्कलन/उत्खनन्ले नदि किनार वरीपरीको क्षेत्रमा बाढी, किनारा कटान र पहिरोको जोखिम बढाउन सक्छ । त्यसै गरी निर्माण सामग्रीहरु जथाभावी सङ्कलन/उत्खनन् गर्दा नदिले आफ्नो धार परिवर्तन गरी वरपरको खेतीयोग्य जमिनलाई नष्ट गरी बगरमा परिणत गर्ने सम्भावना बढी रहन्छ ।

❖ **खोलाको बहाव बाटोमा आउने प्रभाव :**

नदी किनारमा वा त्यसको वरपर रहेका ठूला साना ढुङ्गाहरुले बाँधको रुपमा काम गरिरहेका हुन्छन् । त्यस्ता ढुङ्गाको व्यवस्थित सङ्कलन तथा उत्खनन्ले खोलाको बहावमा परिवर्तन गरी विषेश गरी वर्षायाममा त्यस नदीका घाटको वरपर रहेको समुदायहरुलाई बाढी लगायतका अन्य जल उत्पन्न प्रकोपको त्रासले सताउने सम्भावना देखिन्छ । ध्यान नपुऱ्याई गरिएको उत्खनन्, सङ्कलन र पहुँचबाटो निर्माणले खोलाको धारमा परिवर्तन ल्याउन सक्छ । जसले गर्दा अन्य समस्याहरुबाट वरपरका समुदायहरु ग्रस्त हुन सक्छन् ।

❖ **भिरालोपन बढ्ने :**

नदी किनारबाट निर्माण सामग्री सङ्कलन तथा उत्खनन् गर्दा खोलाले किनारा कटान गर्दछ । यसको परिणाम स्वरुप नदी किनारामा भिरालोपन बढ्ने सम्भावना बढी देखिन्छ ।

❖ **भौतिक संरचनामा हुने असर :**

नदी किनार क्षेत्रका निर्माण सामग्रीहरुको सङ्कलन तथा उत्खनन् गर्दा त्यस नजिक रहेको भौतिक संरचनामा पनि असर पुऱ्याउँछ । नदी किनारामा रहेको बाटोमा पहिरो जानु, समतल भागमा रहेको सडक/पहुँचमार्गमा बाढी आउनु र पक्की तथा कच्ची पुलहरुको आधारलाई असर गर्नु जस्ता असरहरु जथाभावी निर्माण सामग्री सङ्कलन तथा उत्खनन्का उपज हुन सक्छन् ।

❖ **पिउने पानी तथा सरसफाइको समस्या :**

स्थानिय कामदारहरु बाहेकका अन्य कामदारहरु बस्नको लागि घर तथा टहराहरु निर्माण गर्नुपर्ने हुन्छ । यस क्रममा कामदारहरुबाट पानीका मुहान तथा अन्य भौतिक तथा सामाजिक सम्पत्तिहरुको प्रयोग हुन्छ र त्यस्ता सम्पत्तिमा चाप बढ्छ । यसले मुख्यतय खानेपानीको स्रोतमा सरसफाइको समस्या निम्त्याउँछ र खानेपानीलाई दुषित बनाउन सक्छ । यस खोलाको दाँया वाँया क्षेत्रमा बसोबास गर्ने माझी समुदायहरुको खानेपानीको मुख्य स्रोत नै नदी र त्यस वरपरका मुलहरु भएको कारणले यस प्रस्तावको कार्यान्वयनले कामदारहरुद्वारा गरिने नदी र खानेपानीको स्रोत प्रदुषणको सम्भावना ज्यादा देखिन्छ ।

❖ **धुलोपन एवं ध्वनी प्रदुषण :**

यस प्रस्तावको कार्यान्वयन गर्दा मुख्य गरी सुख्खायाममा कच्ची पहुँचमार्गबाट ढुवानी गर्ने सवारी साधनहरुले निम्त्याउने धुलो र धुँवाले वरपरको वातावरणमा वायु प्रदुषणको सम्भावना देखिन्छ । यसबाहेक ती सवारी साधनहरुबाट निस्कने ध्वनी प्रदुषण र कोलाहलले वरपरको समुदायहरुको एकान्त वातावरणलाई असर गर्ने देखिन्छ ।

❖ **सङ्कलनतथा उत्खनन् सामग्रीको भण्डारणको प्रभाव :**

सङ्कलन तथा उत्खनन् सामग्रीहरु लामो समयसम्म भण्डारन गर्दा यसले नदी वरपरको वातावरणलाई कुरुप बनाउने काम गर्छ । यसबाहेक पनि भण्डारन क्षेत्रको अभावमा सङ्कलन तथा उत्खनन् गरिएका सामग्रीहरुलाई बाटोको छेउमा राख्दा यसले अरु सवारी साधनको आवगमनलाई पनि असर गर्न सक्छ ।

❖ **फोहोरमैला एवं खेरजाने सामग्रीको प्रभाव :**

नदी किनारका मानिसहरुको काम गर्ने धुलोको रुपमा स्थापित हुँदै जाँदा त्यहाँबाट निस्कने फोहोरमैला एवं खेरजाने पदार्थहरु पनि वृद्धि हुँदै जान्छ । फोहोरमैलाको व्यवस्थापन गर्न उचित कार्यविधि र ठाउँ नहुने कारणले गर्दा ति पदार्थहरु नदी वरिपरी तथा खोलामा प्रदुषण गर्न सक्छन् ।

❖ **इन्धन, लुब्रिकेन्टस, अम्ल तथा अन्य रसायनहरुको चुहावट :**

यस कार्यका लागि विभिन्न किसिमका उपकरण तथा औजारहरुको प्रयोग गरिन्छ जसलाई मर्मत गर्नका लागि बेलाबेलामा विभिन्न लुब्रिकेन्ट्स् आदीको प्रयोग गर्नुपर्ने हुन्छ । यस्ता साामग्रीको प्रयोग गर्दा चुहावट हुन गएमा त्इसले उत्खनन् क्षेत्रको पानीको गुणस्तरमा नकारात्मक प्रभाव पार्न सक्छ । त्यसैगरी, यस्तो चुहावट यस्ता वस्तु स्टोर गरी राखिएको स्थानबाट समेत हुन सक्छ ।

❖ **धुलो एवं धुँवा उत्सर्जन :**

ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा आदी नदीजन्य उत्पादनको उत्खनन् गर्दा आउने एउटा समस्या त्यस क्षेत्रमा उत्सर्जन हुने धुवाँ तथा धुलोका कारण हुनै वायु प्रदाषण रहेको छ । यस प्रस्तावका कारण समेत प्रस्ताव क्षेत्रमा वायु प्रदुषणको प्रभाव पर्ने देखिन्छ ।

६.२.२ जैविक प्रभावहरु :

❖ **माछा एवं अन्य जलचरमा पर्ने प्रभाव :**

यस प्रस्ताव अनियन्त्रित तवरले कार्यान्वयन गर्दा यसबाट निस्कने फोहोरमैला लगायतका पदार्थहरु खोलामा प्रदुषण गर्दा त्यहाँका माछा एवं अन्य जलचरलाई प्रभाव पर्न सक्छ । यसबाहेक नदी क्षेत्रमा हुने सवारी साधन र कामदारहरुको कोलाहलले पनि जलचरको प्राकृतिक विचरणमा असर गर्छ । प्राय: माछाहरु अण्डा पार्नको लागि तल्लो नदीय क्षेत्रबाट माथिल्लो क्षेत्रतिर बसाईं सराईं गर्छन । सो क्रममा कोलाहल तथा अशान्त नदीहरुबाटभन्दा शान्त नदीहरुबाट माथिल्लो तटीय क्षेत्रतिर माछाहरुको बहावलाई यस्ता प्रस्तावहरुले प्रभाव पार्ने देखिन्छ ।

❖ **माछाको उपलब्धतामा प्रभाव :**

माथि उल्लेख गरिए अनुसार व्यस्त नदी किनारमा माछाको संख्या पनि घट्दो हुन्छ । यसले त्यस ठाउँको खोलामा माछा पाइने सम्भाव्यतालाई विस्तारै न्यून गर्दै लैजान्छ । यस बाहेक पनि कामदारहरुले पनि माछा मार्ने प्रवृतिलाई प्राथमिकता दिन सक्छन् । यसले खोलामा माछाको चाप स्वत: घट्दै जान्छ ।

❖ **वनजंगलमा पर्ने असर :**

यस नदीका केही किनारहरुका भिरहरुमा उल्लेख्य रुपमा सामुदायिक तथा सरकारी वनजंगलहरु छन् । ढुङ्गा र बालुवा लगायतका निर्माण समाग्रीहरुको सङ्कलन, उत्खनन् तथा ढुवानी गर्ने काममा लागेका कामदारहरुले त्यही क्षेत्र वरपरको वनजंगलबाट वन्यजन्तु एवं अन्य वन पैदावरको गैरकानुनी व्यापार तथा अनुचित लाभ लिन सक्छन् ।

❖ **वन्यजन्तुको गैरकानुनी शिकार :**

नदीजन्य निर्माण सामग्रीहरुको सङ्कलन, उत्खनन् र ढुवानीमा काम गर्ने कामदारहरुबाट त्यस क्षेत्रको वरिपरी पाईने वन्यजन्तुको गैरकानुनी रुपमा शिकार गर्न सक्छन् । यस्ता शिकारहरु मासुजन्य पर्दाथको लागि मात्र नभएर विभिन्न संरक्षित जनावरको शरिर तथा शरिरको अंगहरुको गैरकानुनी व्यापारको लागि पनि हुन सक्छ ।

❖ **वन्यजन्तुको प्राकृतिक विचरणमा पर्ने प्रभाव :**

पहुचबाटोको मर्मतसंभार देखि लिएर, निर्माण सामग्रीको ढुवानी र त्यसबाट हुने ध्वनि प्रदुषणले वन्यजन्तुको प्राकृतिक विचरणमा पर्ने प्रभाव पार्छ । तर यस खोलाको किनारमा वनजंगलहरु न्यून रुपमा भएको कारणले गर्दा उल्लेख्य प्रभाव नपरे पनि न्यून प्रभावको सम्भावना छ ।

७.२.३ सामाजिक-आर्थिक क्षेत्रमा पर्ने प्रभाव :

❖ **पेशागत स्वास्थ्य एवं सुरक्षा :**

संकलन तथा उत्खनन् कार्यका क्रममा विभिन्न किसिमका ठूला तथा साना मेशिन तथा औजारहरुको प्रयोग हुने भएको हुदा त्इस्ता औजार तथा मेशिनको प्रयोगका क्रममा कामदारलाई टेपटक लाग्न सक्ने सम्भावना रहेको हुन्छ । साथै, कुनै रोगबाट संत्रमित कामदारबाट अर्कोमा कामदारमा रोगको संक्रमण भई यसै गरि फैलन सक्ने सम्भावना पनि रहेको हुनेछ ।

❖ **खेतीयोग्य जमिन एवं कृषिजन्य सामाग्री :**

यस प्रस्तावको संचालनका कारण खोलामा विभिन्न समयमा बाढी पहिरो आउन सक्ने हुदा यस्ता प्रकोपका कारण प्रस्ताव क्षेत्र नजिकै रहेका खेतीयोग्य जमिनहरुमा बाढी पसे बाली सखाप गर्न सक्ने सम्भावना रहेको हुन्छ । त्यसैगरि, संकलन तथा उत्खनन् कार्यका कारण पानीको गुणस्तरमा ह्रास आउन सक्ने हुदा यसले बालीनलीमा पनि प्रभाव पार्न सक्छ ।

❖ **धार्मिक, साँस्कृतिक एवं ऐतिहासिक स्थलमा प्रभाव :**

प्रस्तावित खोलाको दोभानमा त्यस क्षेत्रका मानिसहरुको अन्तिम संस्कारको लागि प्रयोगमा ल्याइएको घाट छ तर त्यस क्षेत्र नदीजन्य निर्माण सामग्रीहरु सङ्कलन तथा उत्खनन्को लागी योग्य नभएकाले त्यस्ता धार्मिक तथा साँस्कृतिक धरोहरहरु जोखिममा पर्ने सम्भावना छैन ।

❖ **बाल मजदुर बढ्न सक्ने :**

ढुङ्गा, गिट्टी, तथा बालुवा सङ्कलनलाई बेरोजगार परिवार तथा सदस्यहरु धेरैले छोटो समयको लागि आकर्षक पेशाका रुपमा लिन सक्छन् । यसले गर्दा निम्न आर्थिक स्तर भएका परिवारहरु यस्ता पेशामा वढी सक्रिय देखिन्छन् । बालबालिकाहरु पनि केही पैसा कमाउने लोभमा होस् या आफ्नो परिवारलाई सघाउने आशमा, यो पेशा अँगाल्न थाल्छन् । यसले गर्दा प्रस्तावित क्षेत्रमा बाल मजदुरी बढ्ने र स्कूल जाने विद्यार्थीको संख्या घट्न सक्ने अवस्था आउँछ । यसले मूलतः त्यस क्षेत्रमा शैक्षिक विकासमै पनि प्रभाव पार्ने देखिन्छ ।

❖ **सामाजिक अपराधमा वृद्धि :**

नदीजन्य निर्माण सामग्री सङ्कलन, उत्खनन् तथा ढुवानी कार्यको लागि स्थानिय मात्र नभएर बाह्य ठाउँहरुबाट आएका मानिसहरुले पनि काम गर्छन् । यस क्रममा विषेशगरी बाह्य ठाउँहरुबाट आउने कामदारहरुले रातमा मध्यपान गरी होहल्ला गर्ने, चोरी डकैती जस्ता कार्यहरुमा सक्रिय हुने र वेश्यावृत्ति र यौनजन्य गतिविधिहरुलाई बढवा दिने गरेको देखिन्छ । तसर्थ यस्ता सामाजिक कुकार्य र अपराधको घटनाहरुमा वृद्धि हुने सम्भावना पनि धेरै रहन्छ । यसका साथै कामदारहरुलाई बढी दोहव गर्दा पनी झै-झगडाको स्थिति आउन सक्छ ।

❖ **कामदार माथी शोषण :**

ढुङ्गा, गिट्टी, तथा बालुवा सङ्कलनलाई बेरोजगार परिवार तथा सदस्यहरु धेरैले छोटो समयको लागि आकर्षक पेशाका रुपमा लिन सक्छन् । यसले गर्दा निम्न आर्थिक स्तर भएका परिवारहरु यस्ता पेशामा बढी सक्रिय देखिन्छन् । यसरी निम्न आय भएका अदक्ष कामदार आकर्षित हुने हुदाँ कामदार माथि शोषणको सम्भावना रहन्छ ।

❖ **जग्गा स्वामित्वको विवाद :**

खहरे प्रकृतिको यस खोलाले प्रत्यक बर्षको बाढीसँगै किनारमा रहेको व्यक्तीगत खेती योग्य जमिनलाई बगरमा परिणत गरेको छ । अहिले बगर रहेको यस जमिनबाट ढुङ्गा, गिट्टी, तथा बालुवा सङ्कलन कार्य गर्दा सम्वन्धीत जग्गा धनीले आफ्नो जग्गाको स्वामित्वको दावी गर्न सक्छ ।

७.२.४ साँस्कृतिक क्षेत्रमा पर्ने प्रभाव :

❖ **कामदारबीच झै झगडा :**

कार्य संचालनका क्रममा विभिन्न जातजाति, भाषभाषी र क्षेत्रका कामदारले काम गर्ने हुदा समय समयमा उनीहरुबीच विभिन्न कारणका लागि वैचारिक द्वेष उत्पन्न भई कुनै समय झगडा नै पनि हुन सक्ने सम्भावना रहेको हुन्छ ।

७.३ प्रभावहरुको वर्गिकरण :

माथि व्याख्या गरिएका प्रभावहरु प्रस्तावित आयोजनाको कार्यान्वयनबाट पर्न सक्ने प्रभावहरु हुन् । पहिचान भएका प्रभावहरुको परिमाण (धेरै, मध्यम, थोरै, सिमावधि (क्षेत्रीय, स्थानीय, स्थलगत), समयावधि (अल्पकालीन, मध्यावधि, दीर्घकालीन) र प्रकृति (प्रत्यक्ष, अप्रत्यक्ष) एकै समान नहुने हुँदा यी प्रभावहरुको प्रवलता पनि फरक फरक गुण र प्रकृतिका हुन्छन् । यस आधारमा उल्लेखनीय प्रभावहरुको वर्गीकरण गरि उक्त प्रभावहरुको लागि समयानुकूलनका न्यूनिकरणका उपायहरु तोकिने छन् । राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका २०५० को आधारमा प्रभावहरुको पूर्वानुमान र उल्लेखनीय प्रभावहरुको पहिचान गरिएको छ । तल उल्लेखित पक्षहरुको आधारमा उक्त प्रभावहरुको वर्गीकरण गरिएको छ ।

❖ **परिमाण(Magnitude)** : प्रभावहरुको तीव्रताको (Severity) को आधारमा परिमाण निर्धारण गरिएको छ । प्रस्तावित आयोजनाबाट पर्न सक्ने केहि असरहरुलाई पूर्ण न्यूनिकरण गर्न नसकिने स्थिति देखिएमा उक्त प्रभावलाई धेरै परिमाणमा हुने प्रभावको रुपमा वर्गीकरण गरिएको छ । त्यसैगरि केहि असरहरु सरल उपायद्वारा सजिलै न्यूनीकरण गर्न सकिने देखिएमा थारै परिमाणका प्रभावको रुपमा निर्धारण गरिएको छ । साथै केहि असरहरु सजिलै न्यूनीकरण गर्न नसकिएता पनि उक्त असरहरुको न्यूनीकरणका उपायहरु अपनाउन सकिने किसिमका प्रभावहरुलाई मध्यम परिमाणका प्रभावको रुपमा वर्गीकरण गरिएको छ ।

❖**सिमावधि/फैलावट(Extent)** : प्रस्तावित आयोजनाको क्रियाकलापहरुले असर पुऱ्याउन सक्ने सम्भावित क्षेत्रको आधारमा प्रभावहरुको सिमावधि/फैलावट निर्धारण गरिएको छ । उक्त प्रभावित क्षेत्रलाई ३ क्षेत्रमा वर्गीकरण गरिएको छ : क्षेत्रीय, स्थानीय र स्थलगत ।

❖**समयावधि(Duration)** : प्रस्तावित आयोजनाको क्रियाकलापहरुद्वारा प्रभावित क्षेत्रमा पर्न गएको असरहरु विभिन्न समयसम्म रहि रहने हुनाले उक्त असरहरुको समयावधिको आधारमा सम्बन्धित प्रभावहरुको समयावधि निर्धारण गरिएको छ ।

तसर्थ माथि उल्लेखित परिमाण, सिमावधि र समयावधिको आधारमा प्रस्तावित आयोजनाबाट पर्न जाने सम्पूर्ण प्रभावहरुको लेखाजोखा तथा तहगत वर्गीकरण गरिएको छ । प्रस्तावित आयोजनाको कार्यान्वयनबाट पर्न जाने सकारात्मक तथा नकारात्मक प्रभावहरुलाई माथि उल्लेखित पक्षहरुको आधारमा लेखाजोखा सहित तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । प्रभावहरुको उल्लेखनीयताको तहगत वर्गीकरण विज्ञहरुको ज्ञान तथा बुझाईको आधारमा गरिएका छने भने मूल्याङ्कनका लागि निम्न उल्लेखित आधारहरु तय गरिएको छ ।

तालिका २४ : प्रभाव मुल्याङ्कन म्याट्रिक्स

प्रकृति(Nature)		परिमाण(Magnitude)		सिमावधि(Extent)			समयावधि(Duration)		
प्रत्यक्ष (Direct)	D	उच्च	६०	क्षेत्रयि	६०	न.पा स्थल भन्दा बाहिरसम्म हुने असर	लामो समय	२०	२० वर्ष भन्दा बढि असर अवधि भएको
अप्रत्यक्ष (Indirect)	I	मध्य	२०	स्थानीय	२०	न.पा. स्तरमा हुने असर	मध्यम समय	१०	देखि २० वर्ष असर अवधि भएको
		न्युन	१०	तोकिएको क्षेत्र	१०	प्रस्तावित क्षेत्र भित्र मात्र हुने असर	छोटो समय	५	३ वर्ष सम्म असर अवधि भएको

तालिका २५ : सकारात्मक प्रभावहरुको पुर्वानुमान तथा मूल्यांकन

पक्ष	प्रभावहरु	प्रकृति	परिमाण	सिमावधि	समयावधि	उल्लेखनीयता
भौतिक	बाटो वा सडक संजालमा वृद्धि	D	६०	२०	२०	१०० (उच्च महत्वपूर्ण)
	किनारा कटान तथा बाढि न्यूनिकरण	D	२०	२०	२०	६० (महत्वपूर्ण)
	नदीजन्य निर्माण सामाग्रीको उत्पादनमा बृद्धि	D	६०	२०	२०	१०० (उच्च महत्वपूर्ण)
सामाजिक तथा आर्थिक सास्कृतिक	आयोजनाका क्रियाकलापहरुमा रोजगारको अवसर र रोजगारको खोजीमा गरिने बसाँईसराँईमा गिरावट	D	६०	२०	२०	१०० (उच्च महत्वपूर्ण)
	न.पा. को आयस्रोत/राजस्वमा बृद्धी	D	६०	२०	२०	१०० (उच्च महत्वपूर्ण)
	आम्दानीको श्रोत बढ्नाले स्थानीय आर्थिक कियाकलापमा बृद्धी	I	६०	२०	२०	१०० (उच्च महत्वपूर्ण)
	सडक सञ्जालको व्यवस्थापन तथा यातायातको सुविधा	I	२०	२०	२०	६० (महत्वपूर्ण)
	नदीबाट उत्पादित विकास निर्माण सामग्रीको सहज	D	६०	२०	२०	१०० (उच्च महत्वपूर्ण)

रुपेश कुमार यादव
ईन्जिनियर

	उपलब्धता					
	सामुदायिक विकास र सार्वजनिक सुविधाहरुमा सुधार	I	२०	२०	२०	६० (महत्वपूर्ण)
जैविक	रुख कटानमा गिरावट	I	२०	२०	२०	६० (महत्वपूर्ण)
	वनको संरक्षण	I	६०	२०	२०	१०० (उच्च महत्वपूर्ण)

तालिका २६ : नकारात्मक प्रभावहरुको पुर्वानुमान तथा मूल्यांकन

पक्ष	प्रभाव	प्रकृति	परिमाण	सिमावधि	समयावधि	उल्लेखनीयता
भौतिक	बाढी एवं अन्य जल उत्पन्न प्रकोपको समस्या	I	१०	१०	२०	४० (कम महत्वपूर्ण)
	खोलाको बहाव / बाटोमा आउने प्रभाव	D	१०	१०	२०	४० (कम महत्वपूर्ण)
	नदी किनाराको भिरालोपनमा वृद्धी र त्यसबाट बढ्नसक्ने पहिरो तथा भू-क्षयको खतरा	D	१०	१०	२०	४० (कम महत्वपूर्ण)
	नदी वरपरका भौतिक संरचनाहरुमा पर्ने प्रभाव	D	१०	१०	२०	४० (कम महत्वपूर्ण)
	खानेपानीको स्रोतमा चाप तथा सरसफाइको समस्या	I	१०	१०	२०	४० (कम महत्वपूर्ण)
	धुलोपन एवं ध्वनी प्रदुषण	D	६०	१०	२०	९०(उच्च महत्वपूर्ण)
	जथाभावी सङ्कलन तथा उत्खनन् गरिएका सामाग्रीहरु भण्डारणले भू-उपयोगितामा परिवर्तन र स्थानीय भू-सौर्न्दयतामा ह्रास	D	१०	१०	२०	४० (कम महत्वपूर्ण)
	जथाभावी दिशापिसाब लगायत अरु फोहोरमैला एवं खेरजाने सामग्रीहरुले खोलाको पानी तथा जमिनमुनिको पानी दुषित हुने / जल प्रदुष्णको सम्भावना	I	२०	१०	२०	५० (महत्वपूर्ण)
	मालबाहक सवारी साधनबाट हुने ध्वनी प्रदुषण र सुख्खा याममा त्यस्ता सवारी साधनले उडाउने धुलोले हुने वायु प्रदुषण	D	२०	२०	२०	६० (महत्वपूर्ण)

रुपेश कुमार यादव
इन्जिनियर

	इन्धन, लुब्रिकेन्टस, अम्ल तथा अन्य रसायनहरुको चुहावट	D	१०	१०	२०	४० (कम महत्वपूर्ण)
सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक	जनस्वास्थ्य, पेशागत स्वास्थ्य र सुरक्षा	D	१०	१०	२०	४० (कम महत्वपूर्ण)
	खेतीयोग्य जमिन एवं कृषिजन्य सामाग्री	I	१०	१०	१०	३० (कम महत्वपूर्ण)
	धर्मिक, सास्कृतिक एवं ऐतिहासिक स्थलमा प्रभाव	I	२०	१०	१०	४० (कम महत्वपूर्ण)
	बाल मजदुरी बढ्न सक्ने	I	२०	२०	२०	६० (महत्वपूर्ण)
	सामाजिक अपराधमा बृद्धि	I	१०	२०	२०	५० (महत्वपूर्ण)
	कामदार माथी शोषण	I	१०	१०	२०	४० (कम महत्वपूर्ण)
	जग्गाको स्वमित्वको विवाद	I	१०	२०	२०	५० (महत्वपूर्ण)
	कामदारबिच झै झगडा	I	२०	२०	२०	६० (महत्वपूर्ण)
जैविक	माछा एवं अन्य जलचरको प्राकृतिक विचरणमा पर्ने प्रभाव	I	१०	६०	२०	९०(महत्वपूर्ण)
	माछाको उपलब्धतामा पर्ने प्रभाव	I	२०	१०	२०	५० (महत्वपूर्ण)
	वनजंगलमा पर्ने असर	I	१०	१०	२०	४० (कम महत्वपूर्ण)
	वन्यजन्तुको गैरकानुनी शिकार	I	१०	१०	२०	४० (कम महत्वपूर्ण)
	वन्यजन्तुको प्राकृतिक विचरणमा पर्ने प्रभाव	I	१०	१०	२०	४० (कम महत्वपूर्ण)

८.सकारात्मक प्रभाव बढोतरी एवं नकारात्मक प्रभाव न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू र वातावरणीय व्यवस्थापन योजना

आयोजनाबाट प्रभावित हुने क्षेत्रको वातावरण र स्थानीय समुदायहरुलाई प्रस्तावित आयोजनाको कार्यान्वयनबाट हुन जाने सकारात्मक प्रभावको वढोत्तिकरण उपायहरु र नकारात्मक प्रभावहरुबाट जोगाउने वातावरणीय संरक्षणका उपायहरुको पहिचान गर्नु नै यस अध्यायको मुख्य उद्देश्य हो । प्रस्तावित आयोजनाबाट श्रृजित सकारात्मक प्रभावहरुको बढावा साथै नकारात्मक प्रभावहरुको न्यूनीकरण गर्ने वातावरणीय संरक्षणका उपायहरु निर्धारण गरि ती उपायहरु कार्यान्वयन गर्न लाग्ने खर्च समेत यस अध्यायमा उल्लेख गरिएको छ । वातावरण संरक्षणमा प्रचलनमा आइएका ३ किसिमका उपायहरु निम्न प्रस्तुत गरिएको छ । यि उपायहरु प्रभाव वढोत्तिकरण एवं न्यूनीकरण उपायहरुको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

१. **प्रतिवाधक उपाय(Preventive measures)** : प्रस्तावित आयोजनाको कार्यान्वयनबाट हुन सक्ने सम्भावित नकारात्मक प्रभावहरुको असर पर्नु पूर्व विभिन्न किसिमका उपायहरु जस्तै : उपयुक्त विकल्पहरुको छनौट, उचित योजना तथा व्यवस्थापन, जनजागरणका कार्यक्रम आदि अपनाउनु नै प्रतिवाधक उपाय भित्र पर्दछ।

२. **सुधारात्मक उपाय(Corrective measures)** : प्रस्तावित आयोजनाको कार्यान्वयनबाट हुन जाने प्रभावहरुलाई उपयुक्त प्रविधि तथा औजारको प्रयोग गरि नकारात्मक प्रभावहरुलाई स्विकार गर्न सकिने अवस्थामा पुऱ्याउनु नै सुधारात्मक उपायको मुख्य उद्देश्य हो।

३. **क्षतिपूर्तिदायक उपाय (Compensatory measures)** : प्रस्तावित आयोजनाको कार्यान्वयनबाट हुन जाने क्षतिहरुको सन्दर्भमा रकम तथा अन्य उपयुक्त माध्यमहरुको प्रयोग गरि विभिन्न किसिमका क्षतिहरुको न्यूनीकरण गर्नु नै क्षतिपुर्तिदायक उपाय भित्र पर्दछ।

यी उपायहरु प्रभाव वढोत्तिकरण एवं न्यूनीकरण उपायहरुको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

८.१. सकारात्मक प्रभावको वढोत्तिकरण उपायहरु :

८.१.१. सामाजिक आर्थिक एवं सांस्कृतिक वातावरणमा प्रभाव :

❖ रोजगारीको अवसर :

आयोजना क्षेत्र वरपरका स्थानीय बासीन्दाहरुलाई आयोजनाबाट श्रृजना हुने रोजगारमा ग्राहयता दिनुपर्छ । चाहिएको अवस्थामा सिपमुलक तालिमहरुद्वारा स्थानिय जनशक्ति निर्माण गरी स्थानिय जनसहभागिता वृद्धि गर्नुपर्छ । महिलाहरुलाई पनि रोजगारमा ग्राहयता दिई लिङगभेद विना श्रमको मुल्य दिनुपर्छ।

❖ स्थानीय बासीन्दाहरुको आयस्रोतमा वृद्धि :

आयोजना क्षेत्रका आर्थिक रुपमा विपन्न परिवार तथा दक्ष, अदक्ष र अर्धदक्ष बेरोजगार युवाहरुलाई दक्षता अनुसारको रोजगारमा संलग्न हुन प्रोत्साहन गर्नुपर्छ । रोजगारबाट आउने प्रत्यक्ष आय बाहेक पनि स्थानीय आयआर्जनका स्रोत जस्तै कृषि उत्पादन, बाखापालन तथा माछापालनको निम्ति सचेत गराउने र तालिमहरुको व्यवस्था गर्नुपर्छ।

❖ नगरपालिकाको आयस्रोतमा वृद्धि :

नगरपालिकाले आफुले गरेको अध्ययनको आधारमा देखिएको दिगो रुपमा सङ्कलन तथा उत्खनन् गर्न सकिने क्षेत्रहरुलाई वा नदीजन्य निर्माण सामग्रीको स्रोतलाई उचित रकममा अरुलाई मापदण्ड अनुसार

उपभोग/उपयोग गर्न दिने र आफुले त्यसको लेखाजोखा राख्ने काम गर्नुपर्छ । यसबाहेक मालबाहक सवारी साधनको ढुवानी कर पनि न.पा. ले आफ्नो आयस्रोतमा वृद्धि: गर्नसक्छ ।

❖ **सडक सञ्जालको विकास तथा यातायातको सुविधा :**

आयोजना क्षेत्रमा भएका पहुंचमार्गको मर्मत संभार गरिनेछ र राजश्व बापत प्राप्त रकम मध्येको निश्चीत प्रतिशत सम्बन्धित क्षत्र तथा नगरपालीकाहरुको सडक सञ्जालको विकास तथा यातायातको सुविधा निमित्त खर्च गरिनेछ ।

❖ **निमार्ण सामग्रीको उपलब्धता तथा स्थानीय क्षेत्रको विकास :**

निमार्ण सामग्रीको सहज उपलब्धता उपयोग गर्न स्थानीय बासीन्दाहरुलाई प्राथमिकता दिइनेछ । राजश्व बापत प्राप्त रकम मध्येको निश्चीत प्रतिशत सम्बन्धित क्षेत्र तथा नगरपालीकाहरुको भौतिक विकासका पुर्वधारहरुको विकासका लागी खर्च गरिनेछ ।

८.१.२. भौतिक वातावरण :

❖ **किनारा कटान तथा बाढी प्रकोप न्यूनिकरण :**

किनारमा बाँधको रुपमा प्रयोग हुने ठुला ढुङ्गाहरुको सङ्कलन वा उत्खनन् नगरी त्यसलाई प्राकृतिक बाँधको रुपमा अझ स्थायी तरिकाले नदी किनारामा मिलाएर राख्नुपर्छ ।

❖ **नदिजन्य सामग्रीको उत्पादनमा वृद्धि :**

प्रस्तावित नदीका किनाराहरुमा ज्यादा रुपमा वार्षिक नदिजन्य सामग्रीको सञ्चितिकरण हुने ठाँउहरुमा व्यवस्थित तरिका अपनाई दिगो रुपमा सङ्कलन तथा उत्खनन् गरिनुपर्दछ ।

८.१.३. जैविक वातावरण :

❖ **रुख कटानमा गिरावट :**

स्थानिय बासिन्दालाई निर्माण सामग्री सहजै उपलब्ध गराउनुको साथै काष्ठजन्य सामग्रीहरुभन्दा स्थानिय नदी किनाराका निर्माण सामग्री आवास तथा अन्य संरचना बनाउन प्रयोग गर्दाको फाइदाको बारेमा सबैलाई सचेत गरानुपर्छ ।

तालिका २७ : सकारात्मक प्रभावहरुको वढोत्तिकरण उपायहरु

पक्ष	सकारात्मक प्रभावहरु	प्रभावको महत्व	वढोत्तिकरण उपायहरु	उपायको किसिम
भौतिक	बाढी एवं अन्य जल उत्पन्न प्रकोप न्यूनिकरण	महत्वपूर्ण	किनारमा बाँधको रुपमा प्रयोग हुने ठुला ढुङ्गाहरुको सङ्कलन वा उत्खनन् नगर्ने	प्रतिवाधक
	ढुङ्गा, वालुवा, गिटी जस्ता नदीजन्य निर्माण सामाग्रीहरुको उत्पादन	उच्च महत्वपूर्ण	वीर्षक नदिजन्य सामग्रीको सञ्चितिकरण हुने ठाँउहरुमा व्यवस्थित तरिका अपनाई दिगो रुपमा सङ्कलन तथा उत्खनन् नगर्ने	सुधारात्मक
सामाजिक तथा आर्थिक सास्कृतिक	सङ्कलन, उत्खनन् कार्य, ढुवानी, आदि आयोजनाका क्रियाकलापहरुमा रोजगारको अवसर र रोजगारको खोजीमा गरिने बसाँईसराँईमा गिरावट	उच्च महत्वपूर्ण	स्थानीय वासीन्दाहरुलाई आयोजनाबाट श्रृजना हुने रोजगारमा ग्राहयता दिने	क्षतिपूर्तिदायक
	न.पा. को आयस्रोत / राजस्वमा बृद्धि	उच्च महत्वपूर्ण	दिगो रुपमा सङ्कलन तथा उत्खनन् गर्न सकिने क्षेत्रहरुलाई वा नदीजन्य निर्माण सामग्रीको स्रोतलाई उचित रकममा अरुलाई मापदण्ड अनुसार उपभोग / उपयोग गर्न दिने र आफुले त्यसको लेखाजाखा राख्ने काम	सुधारात्मक
	आम्दानीको श्रोत वढ्नाले स्थानीय आर्थिक क्रियाकलापमा बृद्धि	उच्च महत्वपूर्ण	आयोजना क्षेत्रका आर्थिक रुपमा विपन्न परिवार तथा दक्ष, अदक्ष र अर्धदक्ष बेरोजगार युवाहरुलाई दक्षता अनुसारको रोजगारमा संलग्न हुन प्रोत्साहन गनु	सुधारात्मक
	सडक सञ्जालको व्यवस्थापन तथा यातायातको सुविधा	महत्वपूर्ण	आयोजना क्षेत्रमा भएका पहुंचमार्गको मर्मत संभार गर्ने र राजश्व बापत प्राप्त रकम मध्येको निश्चीत प्रतिशत समन्धित क्षेत्र तथा न.पा. को सडक सञ्जालको विकास गर्ने	सुधारात्मक
	नदीबाट उत्पादित विकास निर्माण	उच्च महत्वपूर्ण	निमार्ण सामग्रीको सहज उपलब्धता र उपयोग गर्न स्थानीय	सुधारात्मक

पक्ष	सकारात्मक प्रभावहरु	प्रभावको महत्व	वढोत्तिकरण उपायहरु	उपायको किसिम
	सामग्रीको सहज उपलब्धता		बासीन्दाहरुलाई प्राथमिक दिइने	
जैविक	निर्माण सामग्रीको सहज उपलब्धताले वनजंगलबाट निर्माण सामग्रीको रुपमा आयात तथा खपत गरिने काष्ठजन्य सामग्रीहरुमा न्यून चाप	महत्वपूर्ण	काष्ठजन्य सामग्रीहरुभन्दा स्थानिय नदी किनाराका निर्माण सामग्री आवास तथा अन्य संरचना बनाउन प्रयोग गर्दाको फाइदाको बारेमा सबैलाई सचेत गराउने	प्रतिवाधक

८.२ नकारात्मक प्रभावहरु निराकरण तथा न्यूनिकरणका उपायहरु :

तालिका २८ : नकारात्मक प्रभावहरु निराकरण तथा न्यूनिकरणका उपायहरु

पक्ष	नकारात्मक प्रभावहरु	प्रभावको महत्व	निराकरण तथा न्युनिकरणका उपायहरु	उपायको किसिम
भौतिक	बाढी एवं अन्य जल उत्पन्न प्रकोपको समस्या	कम महत्वपूर्ण	River training तथा Bio-engineering प्रविधिको उपयोग	प्रतिवाधक
	खोलाको बहाव / बाटोमा आउने प्रभाव	कम महत्वपूर्ण	River training तथा Bio-engineering प्रविधिको उपयोग	प्रतिवाधक
	नदी किनाराको भिरालोपनमा वृद्वी र त्यसबाट बढ्नसक्ने पहिरो तथा भूक्षयको खतरा	कम महत्वपूर्ण	नदी नियन्त्रण गर्न बनाईएका बाँध स्पर लगायतका संरचनाहरु मजबुत बनाउने ।	प्रतिवाधक
	खानेपानीको स्रोतमा चाप तथा सरसफाइको समस्या	कम महत्वपूर्ण	खाने पानीको मुहान तथा कुलोका आसपास प्रदुषण नगर्ने कामदारलाई सचेत गराउने	प्रतिवाधक

	जथाभावी सङ्कलन तथा उत्खनन् गरिएका सामाग्रीहरु भण्डारणले भू-उपयोगितामा परिवर्तन र स्थानीय भू-सौन्दर्यतामा ह्रास	कम महत्वपूर्ण	आयोजनाको कार्य अवधि पश्चात उत्खनन् क्षेत्रको सतह मिलाई उक्त क्षेत्रको भू-दृश्य कायम राख्ने	सुधारात्मक
	जथाभावी दिशापिसाब लगायत अरु फोहोरमैला एवं खेरजाने सामग्रीहरुले खोलाको पानी तथा जमिनमुनिको पानी दुषित हुने / जल प्रदुष्णको सम्भावना	महत्वपूर्ण	जथाभावी दिशापिसाब लगायत अरु फोहोरमैला नगर्न कामदारलाई सचेत गराउने, फोहोरमैला उचित भण्डारण र विर्सजन गर्ने, जैविक फोहोरलाइ कृषिमा उपयो गर्ने	प्रतिवाधक
	मालबाहक सवारी साधनबाट हुने ध्वनी प्रदुषण र सुख्खा याममा त्यस्ता सवारी साधनले उडाउने धुलोले हुने वायु प्रदुषण	महत्वपूर्ण	प्रेशर हर्न निषेध अंकीत बोर्डको प्रयोग, ढुवानी साधनलाई बिस्तारै चलाउने	प्रतिवाधक
सामाजिक तथा आर्थिक सास्कृतिक	जनस्वास्थ्य, पेशागत स्वास्थ्य र सुरक्षा	कम महत्वपूर्ण	कामदारहरुलाई स्वास्थ्य तथा सुरक्षाका आधारभूत तालिम, सुरक्षा सामग्रीहरु जस्तैमास्क, बुट, पञ्जा, हेलमेट र औषधी उपचारको लागि प्राथमिक उपचारका सामग्रीहरु उपलव्ध गराउने र ढुवानी साधनलाई बिस्तारै चलाउने	प्रतिवाधक
	धर्म, संस्कृति तथा परम्परामा प्रभाव	कम महत्वपूर्ण	स्थानीय बासीन्दाहरुलाई आयोजनाबाट श्रृजना हुने रोजगारमा ग्राहयता दिने	क्षतिपूर्तिदायक
	धर्मिक, सास्कृतिक एवं ऐतिहासिक स्थलमा प्रभाव	महत्वपूर्ण	स्थानीय बासीन्दाहरुलाई आयोजनाबाट श्रृजना हुने रोजगारमा ग्राहयता दिने	क्षतिपूर्तिदायक

	बाल मजदुरी बढ्न सक्ने खतरा	महत्वपूर्ण	बालबालिकाहरुलाई रोजगारमा नलगाउने	प्रतिवाधक
	कामदार बीच मनमुटाव र झैझगडाको सम्भावना	कम महत्वपूर्ण	कामदारहरुलाई अनुशासित रहन सल्लाह दिने	प्रतिवाधक
	सामाजिक शान्ति सुरक्षामा खलल् तथा अपराधमा बृद्धी	महत्वपूर्ण	कामदारहरुलाई अनुशासित रहन सल्लाह दिने	प्रतिवाधक
जैविक	माछा एवं अन्य जलचरको प्राकृतिक विचरणमा पर्ने प्रभाव	महत्वपूर्ण	रातीको समयमा काम गर्न निषेध गर्ने, माछा तथा जलचरको महत्व र संरक्षण सम्वधि जनचेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्न	प्रतिवाधक
	मछाको उपलब्धतामा पर्ने प्रभाव	महत्वपूर्ण	कामदारहरुलाई नदी प्रदुषण हुने गतिविधि गर्न नदिने	प्रतिवाधक
	वनजंगलमा पर्ने असर	कम महत्वपूर्ण	कामदारहरुलाई वनजंगलमा संरक्षण सम्वन्धि जनचेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्न र संरक्षण सम्वन्धि जनचेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने तथा बाढीले वनको क्षेत्रफल बगाउने ।	प्रतिवाधक
	वन्यजन्तुको गैरकानुनी शिकार	कम महत्वपूर्ण	कामदारहरुलाई वन्यजन्तुको शिकार गैरकानुनी भएको बताउने र तिनीहरुके संरक्षण सम्वधि जनचेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	प्रतिवाधक
रसायनिक	जल प्रदुषण	महत्वपूर्ण	इन्धनहरुको प्रयोग हुने श्रोत साधनहरुबाट हुन सक्ने चुहावट रोक्न यी साधनहरुको नियमित मर्मत गर्ने, जथाभावी दिशापिसाब लगायत अरु फोहोरमैला नगर्न कामदारलाई सचेत गराउने र उपयुक्त ठाँउमा शौचालयको व्यवस्था गर्ने	प्रतिवाधक

	धुवाँ र धुलोले गर्ने वायु प्रदुषण	महत्वपूर्ण	ढुवानी गर्ने सवारी साधनहरु सकेसम्म नँया चलाउने, इन्धनहरुको प्रयोग हुने श्रोत साधनहरुबाट हुन सक्ने चुहावट रोक्न यी साधनहरुको नियमित मर्मत गर्ने	प्रतिवाधक

तालिका २९ : प्रभावहरुलाई न्यूनीकरण तथा वढोत्तिकरण गर्न लाग्ने अनुमानित वजेट

क्र.स.	न्यूनिकरणका उपाय/विधि	स्थान	समय	अनुमानित लागत (ने.रु.)	जिम्मेवारी
१	River training तथा Bio-engineering प्रविधिको उपयोग जस्तै बाँस, अम्रिसो लगायतका बिरुवाहरु रोपण गर्ने ।	आवश्यक स्थान	कार्य अवधिभर	८,००,०००	वडा, न.पा. र ठेकेदार
	नदी नियन्त्रण गर्न बनाईएका बाँध, स्पर लगायतका संरचनाहरुलाई मजबुत बनाउने ।	आवश्यक स्थान	कार्य अवधिभर		
२	खाने पानीको मुहान तथा कुलोका आसपास प्रदुषण नगर्ने कामदारलाई सचेत गराउने	आयोजना स्थान / समुदाय	कार्य अवधिभर	१०,०००	न.पा. र ठेकेदार
३	आयोजनाको कार्य अवधि पश्चात उत्खनन् क्षेत्रको सतह मिलाई उक्त क्षेत्रको भू-दृश्य कायम राख्ने	सम्वन्धित स्थान	आयोजनाको अवधि पश्चात	२०,०००	ठेकेदार
४	प्रेशर हर्न निषेध अंकीत बोर्डको प्रयोग, ढुवानी साधनलाई बिस्तारै चलाउने	सम्वन्धित स्थान	अयोजना कार्यान्वयन पूर्व	१०,०००	न.पा. र ठेकेदार
५	कामदारहरुलाई स्वास्थ्य तथा सुरक्षाका आधारभूत तालिम, सुरक्षा सामग्रीहरु जस्तै मास्क, बुट, पन्जा, हेलमेट र औषधी उपचारको लागि प्राथमिक उपचारका सामग्रीहरु	आयोजना स्थान	अयोजना कार्यान्वयन पूर्व र कार्य अवधिभर	५०,०००	ठेकेदार

क्र.स.	न्यूनिकरणका उपाय/विधि	स्थान	समय	अनुमानित लागत (ने.रु.)	जिम्मेवारी
	उपलब्ध गराउने र ढुवानी साधनलाई बिस्तारै चलाउने				
६	स्थानीय बासीन्दाहरुलाई आयोजना बाट श्रृजना हुने रोजगारमा ग्राहयता दिने	आयोजना स्थान / समुदाय	कार्य अवधिभर		ठेकेदार
७	कामदारहरुको लागी वन्यजन्तु तथा वनजंगलमा संरक्षण सम्वन्धि जनचेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्न र संरक्षण सम्वन्धि जनचेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्न	आयोजना स्थान / समुदाय	अयोजना कार्यान्वयन पूर्व	२०,०००	ठेकेदार
८	जथाभावी दिशापिसाव लगायत अरु फोहोरमैला नगर्न कामदारलाई सचेत गराउन, फोहोर सङ्कलन टोकरीहरुको व्यवस्था, उपयुक्त ठाँउमा शौचालयको व्यवस्था गर्ने	आयोजना स्थान	अयोजना कार्यान्वयन पूर्व र कार्य अवधिभर	५०,०००	नगरपालिका/ ठेकेदार
	जम्मा			९,६०,०००	

९.वातावरणीय अनुगमन

निजगढ नगरपालिकाको वातावरण तथा प्राकृतिक श्रोत संरक्षण ऐन, २०७७ र संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण कार्यविधि, २०७७ मा उल्लेख भए अनुसार वातावरण संरक्षणका उपायहरु कार्यान्वयन गर्न वातावरण व्यवस्थापन योजना तयार गरिएको हो । यस वातावरण व्यवस्थापन योजनाले प्रस्तावकलाई प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्नका लागि सहजता प्रदान गर्ने निर्देशिकाको भूमिका निर्वाह गर्दछ । तसर्थ वातावरणीय व्यवस्थापन योजनाका उद्देश्यहरु निम्न अनुसार तय गरिएको छ :

- आयोजना कार्यान्वयनका विभिन्न कार्यहरुलाई मार्ग निर्देशन गर्ने ।
- वातावरण अनुगमनको लागि सम्बन्धित आवश्यक निकायहरुको पहिचान गर्ने ।
- आयोजनाबाट हुन जाने नकारात्मक प्रभावहरुको न्यूनीकरण तथा सकारात्मक प्रभावहरुको बढावा गर्न उपयुक्त उपायहरुको प्रावधान गर्ने ।
- अनुगमन तथा परिक्षणको(Monitoring and Auditing) कार्य सम्बन्धी रुपरेखा तयार गर्ने ।

प्रस्तावित आयोजनाको कार्यान्वयनबाट हुन जाने निर्धारित वातावरणीय प्रभावहरुको सुझाइएको वातावरण संरक्षणका उपयहरुको चेक जाँच तथा आयोजनाको अनुगमन, मूल्याङ्कन आदि कार्यहरु वातावरणीय व्यवस्थापन योजनामा समेटिएको छ । यस योजनामा आयोजनाको विभिन्न चरणमा अपनाइने विधि र आयोजनाको जिम्मेवार निकायहरु सम्बन्धी विवरण उल्लेख गरिएको छ । यस आयोजनासँग सम्बन्धित निकायहरु जस्तैः स्थानीय निकाय, स्थानिय विकास संस्थाहरु, जिल्ला वन कार्यालय, आदिलाई अनुगमन तथा निणर्य लिन यस योजनाले सहयोग पुऱ्याउने छ ।

९.१. अनुगमन प्रगति अभिलेखिकरण :

प्रत्येक क्रियाकलाप अनुगमन गरेपछि त्यसबाट प्राप्त सूचनाहरुको अभिलेखिकरण गर्नु प्रर्दछ । अनुगमनबाट प्राप्त सूचनाहरुको आधारमा न.पा. ले भविष्यको योजना तर्जुमा गर्दछ । सुधार गर्नु पर्ने पक्षहरुलाई ध्यान दिदै नयाँ र प्रभावकारी योजना तर्जुमा गर्न अनुगमन अभिलेखिकरणबाट प्राप्त भएका सूचनाहरुको ठूलो सघाउ पुऱ्याउनेछन् । सामान्यतया आयोजनाका क्रियाकलापहरुको मुल्याङ्कन गर्ने आधार रेखा अनुगमन, पालना अनुगमन र प्रभाव अनुगमन गरिन्छ ।

९.१.१ आधार रेखा अनुगमन :

आधार-रेखा अनुगमन आयोजना कार्यन्वयन भन्दा अगाडि गरिने अनुगमन विधि हो । आयोजना कार्यान्वयन हुने क्षेत्रको विद्यमान भौतिक, सामाजिक-आर्थिक तथा सांस्कृतिक, जैविक आदि सूचनाहरुको अभिलेखिकरण गर्नु पर्दछ । यो किसिमको आधार रेखाले पछि कार्यान्वयन हुने आयोजनामा देखा परेका परिवर्तनहरु तुलना गर्न मद्धत पुग्दछ ।

९.१.२. नियमपालन अनुगमन :

नियमपालन अनुगमनमा आयोजना कार्यान्वयन हुनु अगाडि प्रतिवेदनमा सुझाइएका प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरुको लिखित प्रतिबद्धता समावेश छ कि छैन हेर्नु पर्दछ । त्यसै गरी प्रतिवेदमा सुझाइएका कार्यविधिहरु, वातावरण मैत्री उपायहरु, सङ्कलन/उत्खनन् कार्य र त्यसका मापदण्डहरु, तोकिएको स्थानबाट सामग्री सङ्कलन गर्ने प्रतिबद्धता प्रष्ट छ कि छैन र आयोजना कार्यान्वयन हुंदा प्रतिवद्धतामा उल्लेखित बुंदाहरुको अनुसरण भएको छ कि छैन स्थलगत रुपमा हेर्नु पर्दछ ।

९.१.३. प्रभाव अनुगमन :

रुपेश कुमार यादव
इन्जिनियर

आयोजना कार्यान्वयन पश्चात त्यसबाट उत्पन्न वास्तविक प्रभावहरुको अध्ययन गर्नु नै वास्तवमा प्रभाव अनुगमन हो । प्रभाव अनुगमनले प्रभाव न्यूनीकरण गर्दा अझ कसरी प्रभावकारी रुपमा गर्न सकिन्छ भन्ने कुरालाई निर्देश गर्दछ ।

९.२. अनुगमन तथा वातावरणीय व्यवस्थापन योजना र समय तालिका :

प्रस्ताव कार्यान्वयन पछि यसका प्रतिकुल प्रभाव न्यूनीकरण गर्न र अनुकुल प्रभावलाई अधिकतम गर्नका लागि स्थान, समय र कार्यक्रमको भौतिक, सामाजिक, आर्थिक तथा साँस्कृतिक वातावरणका प्रभावको सूचक निर्धारण गरी न्यूनतम महिना र वार्षिक रुपले वातावरणीय अनुगमनको व्यवस्था गरिएको छ । अनुगमन कार्यक्रमको कार्यान्वयन सम्वन्धी विवरण निम्न बमोजिम तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ३० : अनुगमन तथा वातावरणीय व्यवस्थापन योजना र समय तालिका

अनुगमन प्रकार	क्र.स.	बिषय बस्तु	सूचक	तरिका बिधि	समय तालिका	जिम्मेवारी
आधाररेखा अनुगमन	१.	खोलाको किनारको अवस्था	खोलाको किनारको उत्खनन् स्थानहरु र धाराको अवस्था	स्थलगत निरिक्षण	आयोजना कार्यान्वयन हुनुभन्दा पहिला	नगरस्तरीय अनुगमन समिति वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन समिति
	२.	बसोबासको अवस्था	नदि वरिपरिका बस्ति बसोबासको प्रकृति र जनसख्या बृद्धि	स्थलगत निरिक्षणर छलफल	वार्षिक	वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन समिति
नियमपालना अनुगमन	३.	प्रस्ताव दस्तावेजमा प्रारम्भिक वातावरण प्रतिवेदन सिफारिसको समावेश	प्रारम्भिक वातावरण प्रतिवेदनमा न्यूनीकरणका उपायहरु अवलम्वन गर्न ठेक्का सम्झौता अनिवार्य समावेश गर्ने	ठेक्का सम्झौताको सम्पुर्ण व्यहोरा अध्ययन	सम्झौता गर्दा	वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन समिति जिल्ला स्तरीय अनुगमन समिति नगरस्तरीय अनुगमन समिति
	४.	सिफारिस गरिएका न्यूनीकरण कार्यान्वयन कार्य भए नभएको	उत्खनन् कार्य तोकिएको स्थान, मापदण्ड र मात्रामा सङ्कलन गरेको हेर्ने	स्थलगत निरिक्षण	प्रत्येक ६ महिनामा	वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन समिति र ठेकेदार जिल्ला स्तरीय अनुगमन समिति नगरस्तरीय अनुगमन समिति
	५.	सङ्कलन इजाजत अनुसार काम भए नभएको	परिचयपत्र, चलानी पुर्जी आदि	स्थलगत निरिक्षण र चलानी पुर्जी	वार्षिक	वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन समिति र ठेकेदार जिल्ला स्तरीय अनुगमन समिति
	६.	जनचेतना अभिबृद्धि कार्य भए नभएको	स्थानिय जनताहरुमा भएको जानकारी	स्थानियसगँ छलफल	वार्षिक	वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन समिति
	७.	सुरक्षा, स्वास्थ्य	बिरामी रेकर्ड र सोधपुछ	स्थलगत निरिक्षण	६ र ६ महिनामा	वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन समिति
	८.	इन्स्योरेन्स	इन्स्योरेन्स खोलेको दस्तावेज	कामदारसगँ सोधपुछ	सञ्चालन भएको २ महिनाभित्र	वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन समिति जिल्ला स्तरीय अनुगमन समिति नगरस्तरीय अनुगमन समिति
	९.	तोकिएको परिमाण वा बढि सङ्कलन	सङ्कलन तथा उत्खनन् गरिएका सामग्रीहरुको निरिक्षण	श्रोत जाँच तथा स्थलगत निरिक्षण	प्रत्येक महिनामा	वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन समिति

अनुगमन प्रकार	क्र.स.	बिषय बस्तु	सूचक	तरिका बिधि	समय तालिका	जिम्मेवारी
		गरेका वा नगरेको				
	१०.	बालमजदुरी भएको वा नभएको	कामदारको रजिस्टार	स्थलगत निरिक्षण तथा स्थानियसगँ सोधपुछ	६/६ महिनामा	वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन समिति
प्रभाव अनुगमन	११.	नदि किनारको अवस्था	नदिको धार परिवर्तन, नदि किनारको कटान	स्थलगत निरिक्षण तथा स्थानियसँग छलफल	आवश्यकता अनुसार प्रत्येक ३ ३ महिनामा	वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन समिति जिल्ला स्तरीय अनुगमन समिति नगरस्तरीय अनुगमन समिति
	१२	भैतिक संरचनाको सरक्षण भए नभएको	भैतिक संरचनाको तलमाथिको क्षेत्र, बाटो	स्थलगत निरिक्षण तथा स्थानियसँग छलफल	बर्षमाा २ पटक	वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन समिति
	१३	वायु, धुवां, ध्वनीको प्रदुषण	सङ्कलन गर्ने तरिका तथा ढुवानिमा प्रयोग हुने सवारी साधनको जाँच	स्थलगत निरिक्षण तथा स्थानियसँग छलफल	प्रत्येक ६ महिनामा	वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन समिति
	१४	वन तथा वनस्पती र वन्यजन्तु	वन तथा लोपोन्मुख वनस्पतीको अवस्था, वन्यजन्तुको पदचिन्ह	स्थलगत निरिक्षण	आवश्कता अनुसार गस्ती गर्ने	वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन समिति
	१५	माछा तथा जलचरमा असर परे नपरेको	माछा तथा जलचरको अवस्था	स्थलगत निरिक्षण	आवश्कता अनुसार गस्ती गर्ने	वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन समिति
	१६	स्थानिय रोजगार	कामदारको नाम, ठेगाना आदि	स्थलगत निरिक्षण तथा छड्के जाँच	प्रत्येक ६ महिनामा	वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन समिति
	१७	सामाजिक सद्भावको अवस्था	आपराधिक तथा अप्रिय गतिविधि	स्थानियबासी कामदारसगं छलफल	महिनामा १ पटक	वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन समिति

निजगढ नगरपालिका कार्यालय
रुपेश कुमार यादव
ईन्जिनियर

९.३ अनुगमन गर्ने निकायहरु

❖ जिल्ला स्तरीय अनुगमन समिति

नदीजन्य पदार्थको उत्खनन्, संकलन र विक्री वितरण सम्बन्धी प्रक्रियाको अनुगमन गर्न देहाय बमोजिमको नदीजन्य पदार्थको जिल्ला अनुगमन समिति रहनेछ।

i.	जिल्ला समन्वय समितिको प्रमुख	संयोजक
ii.	सम्बन्धित स्थानीय तहको प्रमुख/अध्यक्ष	सदस्य
iii.	प्रमुख जिल्ला अधिकारी	सदस्य
iv.	जिल्ला प्रहरी कार्यालयको प्रमुख	सदस्य
v.	जिल्ला स्थित सशस्त्र प्रहरी बल प्रमुख	सदस्य
vi.	डिभिजन वन कार्यालयको प्रमुख	सदस्य
vii.	नेपाल सरकार वा प्रदेश सरकार वा स्थानीय तह अन्तर्गत जिल्लामा कार्यरत मध्येबाट समितिले तोकेको इन्जिनियर	सदस्य
viii.	आन्तरिक राजश्व कार्यालय वा करदाता सेवा कार्यालय वा सो नभएको जिल्लामा को.ले.नि.का.प्रमुख	सदस्य
ix.	जिल्ला समन्वय अधिकारी	सदस्य-सचिव

❖ नगरपालिका स्तरीय अनुगमन समिति

नदीजन्य पदार्थको संकलन/उत्खनन् सम्बन्धी प्रक्रियाको अनुगमन गर्न देहाय बमोजिमको निजगढ नगरपालिका स्तरीय अनुगमन समिति रहनेछ।

i.	सम्बन्धित नगरपालिकाको उपमेयर	संयोजक
ii.	सम्बन्धित वडाको वडा अध्यक्ष	सदस्य
iii.	सम्बन्धित नगरपालिका कार्यालयको वातावरण शाखाको प्रमुख	सदस्य
iv.	सम्बन्धित नगरपालिका कार्यालयको इन्जिनियर	सदस्य
v.	सम्बन्धित नगरपालिकाको प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	सदस्य-सचिव

❖ नदी/खोला स्तरीय अनुगमन कार्यदल

यस बकैया खोलाबाट नदीजन्य पदार्थको संकलन/उत्खनन् गर्ने क्रममा खोला स्तरीय अनुगमन गर्नको लागी देहायका पदाधिकारीहरु भएको बकैया खोलास्तरीय अनुगमन कार्यदल गठन गर्नेछ। सो कार्यदलको काम, कर्तव्य र अधिकार तोके बमोजिम हुनेछ।

i.	सम्बन्धीत न.पा.को वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन शाखा प्रमुख	संयोजक
ii.	सम्बन्धीत क्षेत्रको वन/सब डिभिजन वन कार्यालयको प्रतिनिधि	सदस्य
iii.	सम्बन्धीत क्षेत्रको ईलाका प्रहरी कार्यालय/प्रहरी चौकीको प्रतिनिध	सदस्य

९.४ अनुगमनको खर्चको बिवरण :

आयोजना कार्यान्वयन पूर्व, कार्यान्वयन भईरहेको समयमा र कार्यान्वयन पश्चात् नियमित अनुगमन गरिने हुदाँ त्यसका लागि निम्न रकम छुट्याइएको छ।

तालिका ३१ : वार्षिक वातावरण अनुगमन लागत

क.स	अनुगमन गरिने क्रियाकलाप	अनुमानित लागत		कैफियत
१.	प्राविधिक अनुगमन लागत खर्च (एक वर्षको लागि)			
	विज्ञहरु	अवधि (दिन)	दर (रु/दिन)	जम्मा रकम
i	वातावरणविद	६	३,०००	१८,०००
ii	भूगर्भविद	६	३,०००	१८,०००
iii	समाजशास्त्री	६	३,०००	१८,०००
iv	यातायात	ल.स.		१०,०००
v	प्रतिवेदन तयार	ल.स.		१०,०००
	जम्मा			७४,०००
२.	नियमित अनुगमन लागत एकवर्षका लागि			५०,०००
कुल जम्मा अनुगमन खर्च				१,२४,०००

निजगढ नगरपालिका नगर कार्यपालिका कार्यालय निजगढ, बारा २०७३

रुपेश ... इन्जिनियर

१०.निष्कर्ष एवं प्रतिबद्धता

१०.१ निष्कर्ष :

यो प्रस्तावको कार्यान्वयनबाट स्थानीय तहमा ठूलो मात्रामा रोजगारी श्रृजना हुनुको साथै २ नं. प्रदेश सरकार र निजगढ नगरपालिका बारालाई प्रत्यक्ष रुपमा राजस्व प्राप्त हुनेछ । ढुङ्गा, गिट्टी बालुवा आदि संकलनको योजना बनाई कार्य संचालन गरिएमा श्रोतको उचित उपभोग मात्र नभई व्यवस्थापनतर्फ ठूलो सहयोग पुग्नेछ । निर्माणको लागी आवश्यक पर्ने ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा समयमै वैज्ञानिक तरिकाद्वारा संकलन हुँदा श्रोतमा आधारित उद्योगहरु र निर्माणका योजनाहरु संचालनमा रही स्थानीय स्तरदेखि राष्ट्रिय स्तरसम्म आपूर्तिको व्यवस्था हुन सक्छ । संकलन कार्यले वातावरण संरक्षण, पारिस्थितिकीय प्रणालीको विकास, जनशक्ति विकास र सम्पदाको उचित प्रयोगमा सहयोग पुऱ्याउने मात्र नभई नदी कटान, कृषियोग्य भूमि, मरुभूमिकरण, जलाधार क्षेत्रको विनास जस्ता पर्यावरणीय समस्याहरुलाई नियन्त्रण गरी राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा सकारात्मक योगदान पुऱ्याउँछ ।
यसका साथै प्रस्तावको कार्यन्वयनबाट स्थानीय क्षेत्रमा ढुङ्गा, गिट्टी बालुवा जस्ता प्राकृतिक पैदावारमा आधारित उद्योगहरुको प्रवर्द्धन हुनेछ । यस्ता प्राकृतिक सम्पदाको वैज्ञानिक व्यवस्थापनद्वारा उत्पादनशील विकास भई त्यसबाट समुन्नत र विकसित समाजको श्रृजना हुनमा टेवा पुग्नेछ । यो प्रस्ताव कार्यान्वयन हुँदा पर्ने वातावरणीय प्रभावलाई विचार गर्दा प्रतिकूल प्रभावहरुको तुलनामा अनुकुल प्रभावहरु बढी रहेको देखिन्छ । प्रस्तावहरुको विकल्प विश्लेषण गर्दा वैज्ञानिक व्यवस्थापन प्रणाली अनुसार संकलन गर्न प्रस्तावित प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्नु पर्ने स्पष्ट देखिएको छ ।
प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट हुने धेरैजसो नकारात्मक असरहरु स्थानीय स्तरमा मात्र सिमित छन् जुन माथी दिइएका न्यूनीकरणका उपायहरुबाटै कम गर्न सकिन्छ । वातावरणीय व्यवस्थापन योजनाकोभित्र समेटिएका उपायहरु अवलम्बन गरीए प्रस्ताव क्षेत्रमा भौतिक, जैविक, सामाजिक तथा साँस्कृतिक वातावरणमा कुनै किसिमको बाँकी असर पर्ने देखिदैन । त्यसैले प्रस्तावको प्रकृति, यसको अवस्थिति, स्थानीय जनसमुदायहरुको प्रस्ताव प्रतिको रुचि तथा पहिचान गरिएका सम्भावित नकारात्मक असरहरुलाई मध्यनजर गर्दै प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण अध्ययनले निर्देशन गरे अनुरुपको न्यूनीकरण तथा अभिवृद्धिकरणका उपायहरु अवलम्बन गर्ने शर्तमा प्रस्तावित प्रस्तावना कार्यान्वयनका लागी सिफारिस गरिन्छ साथै यो प्रस्तावना स्वीकृतिका लागी प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण पर्याप्त रहेको छ ।

१०.२ प्रतिबद्धता :

ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा संकलन तथा उत्खनन् कार्यलाई व्यवस्थित र वातावरणमैत्री बनाउन निम्न लिखित प्रतिवद्धताहरू तथा सुझावहरु अवलम्बन गरिएको छ ।

- ❖ अनुगमन योजनामा दिइएका न्युनीकरणका उपायहरुको अनिवार्य कार्यन्वयन र त्यसको नियमित अनुगमन गरिने छ ।
- ❖ रोजगारीको लागि स्थानीयलाई प्राथमिकता दिइने छ ।
- ❖ प्रत्येक बर्ष वर्षायाम सकिएपछि थुप्रिएको ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवाको परिमाण नापजांच अभिलेख राखिने छ ।
- ❖ ठेक्का संझौतामा उल्लेख भएको परीमाण, स्थान आदिको नियमित अनुगमन गरिने छ ।
- ❖ निजगढ नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालयले ठेक्का गर्नु पुर्व IEE ले सुझाव गरेको संकलन/उत्खनन् क्षेत्रको परिधिलाई किल्ला गाडेर रेखाङ्कन गर्नु पर्ने र संकलन/उत्खनन् क्षेत्रको गहिराईको बेन्च मार्किङ गर्नु पर्नेछ ।
- ❖ स्थानीय समुदायको सहभागितामा अनुगमन कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन र खोलाहरुको रेखदेख गर्न विशेष व्यवस्था गरिनेछ ।
- ❖ तेश्रो पक्षद्वारा अनुगमन (सम्वन्धित क्षेत्रका विज्ञहरु समावेश भएको टोली) को व्यवस्था गरिनेछ ।
- ❖ नदी जन्यपदार्थको पानीको बीचबाट उत्खनन् कार्य गरिने छैन ।
- ❖ नदी जन्यपदार्थ जस्तै ढुंगा,गिट्टी,बालुवा खोला र खोलाको वगरबाट हालको प्रचलन जस्तै ठेका प्रथाद्वारा नगरी स्थानीय तह आफैले उक्त नदी जन्य पदार्थ संकलन एवम् उत्खनन गरी घाटगदी गर्ने र यसरी घाटगदी गरिएको स्थानबाट मात्र विकी वितरणको व्यवस्था गर्ने ।

ईन्जिनियर

सन्दर्भसामग्री:

१. बातावरण संरक्षण ऐन, २०५३ र वातावरण संरक्षण नियावली, २०५४
२. राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका, २०५०
३. स्थानीय स्वायत शासन ऐन, २०५५ स्थानीय स्वायत्त शासन नियमावली, २०५६
४. वन ऐन, २०४९ र वन नियमावली, २०५१
५. वनक्षेत्रको नीति, २०४६
६. राष्ट्रिय सिमसार निति, २०५९
७. राष्ट्रिय जैविक विविधता सम्वन्धि रणनीति, ०५९
८. रा. नि. तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन, २०२९
९. विरुवा संरक्षण ऐन, २०२९
१०. भू-तथा जलाधार संरक्षण ऐन, २०३९ तथा नियमावली, २०४२
११. वन क्षेत्रको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका, २०५२
१२. वन पैदावार बिक्री वितरण कार्यविधि निर्देशिका
१३. सम्बन्धित गा.वि.स. अन्तर्गतका सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको विधान र कार्ययोजना ।
१४. वन क्षेत्रका लागि प्रारम्भिक बातावरणीय परीक्षणको कार्यसूचि तथा प्रतिवेदन दिग्दर्शन २०६१
१५. जिल्ला स्तरबाट नदीजन्य पदार्थ संकलन र उत्खनन् कार्यका लागी गरिने प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षणको कार्यसूचि तथा प्रतिवेदन स्वीकृति सम्बन्धी मार्गदर्शन,२०७३
१६. जिल्ला पार्श्वचित्र, २०७१, जि.वि.स बारा ।
१७. स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४
18. 20 Year Road Plan, 2002-2022, GoN
19. APHA, AWWA, WEF 1998. Standard Methods for examination of Water and Waste water, American Public Health Association, Washington DC, 20th edition.
20. Approach for development of Agricultural and Rural roads 1999 (2055 BS), GoN
21. Batawaran Nirdesika(Nepali), GoN, 2057
22. Child Labour (Prohibition and Regulation) Act, 2000, GoN
23. Convention on Biological Diversity, 1992, GoN
24. Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES), (1973 amended 1979)
25. DoR Bridge Policy and Strategy, GoN, 2004
26. DoR, 2006. Environmental and Social Management Framework, a guideline to the environmental and social issues associated worth the New road construction and upgrading. Ministry of the Physical Planning and Works, Department of Road, Kathmandu.
27.Environment Protection Act 1997, Environment Protection Rule, 1997 & as amended (1999, 2007, 2009 and 2010)
28. GoN, 2003.Reference manual for the Environmental and Social aspects of the Integrated Road Development. Ministry of the Physical Planning and works Department of the Road, Kathmandu
29. Interim Constitution of Nepal, 2007 (with amendment)
30. Labour Act, 1992, GoN
31. Land Acquisition Act, 1977 and Land Acquisition Rules, 1969, GoN
32. Local Self-Governance Act, 1998, GoN
33. Policy Document, Environmental Assessment in the Road Sector of Nepal Public Road Act, 1974
34. National EIA guidelines, 1993, GoN
35.National Water Quality Standard GoN, 2009. Smarika. Ministry of water resources. Land Water development Committee, 30thAnniversary and land Water day, 19 Kartik, 206 BS.
36.Nepal Road standard (2027), Government of Nepal.
37.Reference manual for Environmental and Social aspect of integrated Road Development Convention on Biological Diversity, 1992
38. Three year plan approach paper, (2010/11- 2012/2070) GoN, 2010.
39. Aquatic Animal Protection Act, 2017 (1960), GoN

अनुसूची-१ : कार्यसूची स्वीकृतको पत्र

हाम्रो नगर हाम्रो शान, Smart City निर्माण हाम्रो अभियान

निजगढ नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
बारा
प्रदेश नं. २, नेपाल।

पत्र संख्याः २०७७।०७८
च.नं.: २००५

फोन नं.: ०५३-५४०२००

मितिः २०७८/०१/१४ गते

विषय : कार्यसूचि (TOR) स्वीकृत गरिएको सम्बन्धमा।

श्री सुनरस कन्सल्टेन्सीं एण्ड ट्रेडर्स प्रा. लि.
बीरगंज १६, पर्सा।

उपरोक्त सम्बन्धमा यस नगरपालिकाको प.सं.०७७/०७८ च.नं.१९७३ मिति २०७७/१२/०९ गतेको कार्यादेश र सम्झौता अनुसार बकैया नदीबाट ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा लगायतका नदीजन्य पदार्थ संकलन/उत्खनन् कार्यको प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण (IEE) प्रतिवेदन तयार गर्नको लागी तहाँबाट मिति २०७७।१२।१३ गते कार्यसूचि (TOR) पेश भएकोमा यस नगरपालिकाको मिति २०७८।०१।१४ को निर्णय अनुसार उक्त कार्यसूचि (TOR) स्वीकृत भएकोले स्वीकृत कार्यसूचि (TOR) को अधिनमा रही यस नगरपालिकाको वातावरण तथा प्राकृतिक श्रोत संरक्षण ऐन, २०७७ र संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण कार्यविधि, २०७७ अनुसार प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयार गरी कार्यादेशानुसार कार्य सम्पन्न गर्नु हुन् जानकारी गराईन्छ।

(सुमन कुमार कार्की)
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
उपसचिव

---- www.nijgadhmun.gov.np, nijgadhmun@gmail.com ------

ईन्जिनियर

अनुसूचि २ : परीक्षणसूची/जाँचसूची एवं प्रश्नावली

प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण
Environmental Checklist

भौतिकवातावरण सम्बन्धितथ्याङ्क संकलनकालागिप्रश्नावली

१.भौगोलिक स्थिति चित्रण
२.भू-गर्भ
३.जलवायू
४.नदी, खहरे र खोला
५.हावा, ध्वनी र पानीको गुणस्तरको अवस्था

जैविकवातावरण सम्बन्धितथ्याङ्क संकलनकालागिप्रश्नावली

१.वनजंगलको प्रकार, सामुदायिकवन , वनतथावनस्पतिको प्रजाति
२.जडीबुटीहरु
३.वन्यजन्तु
४.जलचरहरु
५.लोपन्मूख र संरक्षितवन्यजन्तु तथावनस्पतिकाप्रजाति

सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिकवातावरण सम्बन्धितथ्याङ्क संकलनकालागिप्रश्नावली

उत्तरदाताको नाम
उमेर
शिक्षा
पेशा
पद
गा.वि.स वानगरपालिकाको नाम

१.गा.वि.स वानगरपालिकाको विस्तृत जानकारी

वार्ड नम्बर	वस्तीको नाम	प्रमुखबजार	बाटोको सुविभा छ वा छैन ?	जम्मा घर संख्या	जन्मा जनसंख्या	
					महिला	पुरुष

२.प्रमुखजातजाति

क.स.	घरधुरी	जम्मा जनसंख्या	
		महिला	पुरुष

३. गा.वि.स वा नगरपालिकाको पेशागत विवरण

कृषि		व्यापार		नोकरी		घरधन्दा		अन्य	
महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष

४.जनसेवाका लागि उपलब्ध संघसंस्थाहरु

क.स.	संघसंस्थाहरु नाम	जम्मा जनसंख्या	ठाउँ	वार्ड नं

५.शिक्षा

क.स.	शैक्षिक संघसंस्थाहरुको स्तर	शैक्षिक संघसंस्थाहरुको संख्या	ठाउँ, वार्ड नं	पर्याप्त छ वा छैन

६.खानेपानीकाश्रोतहरु

ठाउँ	श्रोत	उपभोग गर्ने घरसंख्या	पर्याप्त छ वा छैन

७. स्वास्थ्य सुविधाहरु

क.सं.	स्वास्थ्य संस्थाहरु	ठाउँ, वार्ड नं	संख्या	पर्याप्त छ वा छैन

८.भू उपयोग वर्गीकरण

क.सं.	भू उपयोग वर्गीकरण	प्रतिशत
१	कृषियोग्यजमिन	
२	वन क्षेत्र	
३	चरण क्षेत्र	
४	ताल	
५	नदीनालाहरु	
६	अन्य	

९. विद्युत सुविधा

क.सं.	श्रोतहरु	उपभोग गर्ने घर संख्या
१	विद्युतप्राधिकरण	
२	लघु जलविद्युत	
३	सोलार	

१०. संचार सेवा

११.जग्गाप्रति घरधुरी
न्युनतम्
अधिकतम्
औषत

१२. लगाइने वालीकाप्रकारहरु
बर्षाते वाली
हिउँदे वाली
नगदे वाली

१३. वाली औषत उब्जनी

	धान	मकै	गहुँ	अन्य
सिचित खेत				

१४. उद्योगधन्दाहरु

क.सं.	उद्यागको नाम	संख्या

१५. मन्दिर, ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थलहरु

क.सं.	नाम	ठाउँ

Checklist for Group Discussion

१.ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवाउत्खनन् तथा संकलन :

क. श्रोतको प्रकार
ख. कहिले देखि सुरु भएको हो ?
ग. संकलन स्थलकुनकुनहो ?
घ. कतिजना परिवार लाभान्वितभएका छन् ?
ङ.कुनजाति बढी निर्भर छन् ?
च. अनुमतिआयकति हुन्छ ? (दैनिक)
छ. दैनिकप्रतिव्यक्तिले कतिश्रोत संचयगर्न सक्छ ।
ज. खोलाको वहावमा परिवतर्तन आएको छ वा छैन
झ. खोलाको प्रकृतिमाआएको परिवर्तन बारे तपाईले जानेका कुराहरु
ञ. उत्खनन्को मात्राको अवस्था कस्तो छ

२.स्वास्थ्य, सुरक्षा तथा सरसफाई

क.आफ्नो सुरक्षको लागि के के विधिअपनाउने गरेको छ
ख. उत्खननमा संलग्नव्यक्तिहरु कस्तो रोगबाट ग्रसित हुन्छन
ग. उत्खनन् स्थलको सरसफाइको अवस्था

३. खोलाको वहाव र जलचर

क. पहिले र अहिलेको बहावको बारेमातपाईको राय
ख. पहिले पाइने जलचरहरुको बारेमातपाईको राय
ग. अहिले पाईने जलचरहरुको अवस्था
घ. पानीको गुणस्तरको अवस्था

रुपेश कुमार
ईन्जिनियर

अनुसूची ३ : सार्वजनिक सूचना

जि. प्रशा. का., बारा, द. नं.: ६४३०७२३०७३ जि. हुलाक का., बारा, द. नं.: १०३०७२३०७३
सत्य, तथ्य र निष्पक्ष समाचारका लागि
साझेदारी
राष्ट्रिय दैनिक
SAJHEDARI NATIONAL DAILY
वर्ष ६ अंक ६८० २०७८ साल वैशाख १५ गते, बुधवार Wednesday 28 April 2021 मूल्य ₹ ५।- पृष्ठ ४

साझेदारी दैनिकको सूचना
sajhedari.daily@gmail.com
053-551047,9855045050

नारायणी अस्पतालमा उपचाररत ३ जना कोरोना संक्रमितको मृत्यु

उपमहानगरपालिकालाई गम्भिर बन्न ध्यानाकर्षण

निजगढ नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

निजगढ, बारा

प्रदेश नं २, नेपाल

सार्वजनिक रुपमा जारी गरिएको सूचना

(प्रकाशित मिति :२०७८/०१/१५)

यस नगरपालिकाको क्षेत्र भित्र पर्ने धन्सार खोला,बगर खोला, बकैया खोला, लाल/भक्तलाल खोला र शक्ति खोलाहरुबाट दिगो रुपमा नदीजन्य पदार्थ ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवाको उत्खनन् एवं संकलन गरी बिक्री वितरण गर्ने कार्यको लागि निजगढ नगरपालिकाको संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण कार्यविधि, २०७७ को दफा ६ (३) र सोही कार्यविधिको अनुसूचि-८ बमोजिम प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण (IEE) प्रतिवेदन तयारी गर्नु पर्ने भएकोले यो सार्वजनिक सूचना प्रकाशित गरिएको छ ।

निजगढ नगरपालिका, नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, निजगढ, बाराद्वारा निम्न बमोजिमको प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्न लागिएको सूचित गरिन्छ ।

प्रस्तावकको नाम र ठेगाना :	निजगढ नगरपालिका, नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, निजगढ, बारा । सम्पर्क नं.- ०५३-५४०२०० Email:- nijgadhmun@gmail.com
प्रस्तावको व्यहोरा :	निजगढ नगरपालिकाको क्षेत्रभित्र पर्ने निम्न खोलाहरुबाट दिगोरुपमा नदीजन्य पदार्थ ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवाको उत्खनन् एवं संकलन गरी बिक्री वितरण गर्ने कार्यको लागी आवश्यक पर्ने प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण (IEE) प्रतिवेदन तयारी -निजगढ नगरपालिका वडा नं. १,२,३ को क्षेत्रभित्र पर्ने धन्सार खोला र बगर खोला । -निजगढ नगरपालिका वडा नं. ४,८,९ को क्षेत्रभित्र पर्ने बकैया खोला । -निजगढ नगरपालिका वडा नं. ११, १२, १३ को क्षेत्रभित्र पर्ने लाल/भक्तलाल खोला । -निजगढ नगरपालिका वडा नं ११,१२,१३ को क्षेत्र भित्र पर्ने शक्ति खोला ।
प्रभाव पर्न सक्ने जिल्ला/न.पा./गा.पा.	बारा जिल्लाको निजगढ नगरपालिका,कोल्हवी नगरपालिका, जीतपुरसिमरा उ.म.न.पा. र रौतहट जिल्लाको गुजरा नगरपालिका र चन्द्रपुर नगरपालिकाहरुको क्षेत्र

माथि उल्लेखित प्रस्तावको प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण प्रतिवेदन तयारी गर्ने क्रममा सो क्षेत्रको प्राकृतिक प्रणाली, भौतिक प्रणाली, जैविक प्रणाली, सामाजिक प्रणाली, सांस्कृतिक प्रणाली र आर्थिक प्रणाली उपर के कस्तो प्रभाव पर्दछ भनी यकिन गर्न सो स्थानको न.पा./गा.पा. तथा त्यस क्षेत्रका विद्यालय, अस्पताल, स्वास्थ्य चौकी तथा सरोकारवाला व्यक्ति वा संस्थाको लिखित राय सुझाव लिन आवश्यक भएकोले यो सार्वजनिक सूचना प्रकाशन भएको मितिले सात दिन भित्र निम्न ठेगानामा आई पुग्ने गरी लिखित राय सुझाव उपलब्ध गराई दिनु हुन अनुरोध गरिन्छ ।

राय सुझावको लागि पत्राचार गर्ने ठेगाना :

प्रस्तावकको नाम र ठेगाना :	निजगढ नगरपालिका, नगर कार्यपालिकाको कार्यालय निजगढ, बारा । सम्पर्क नं.- ०५३-५४०२०० Email : nijgadhmun@gmail.com		
परामर्शदाताहरुको नाम र ठेगाना :	१.सुनरस कन्सल्टेन्सी एण्ड ट्रेडर्स प्रा.लि. विरगंज - १६, पर्सा । सम्पर्क व्यक्ति - शम्भु प्रसाद चौरसिया सम्पर्क नं.- ९८५१००६६४३	२. प्रकृति संरक्षणको लागी स्थानीय पहल- नेपाल (LINC-Nepal) विरगंज - १६, पर्सा । सम्पर्क व्यक्ति- संजय कुमार चौरसिया सम्पर्क नं.- ९८६५३५१६६६	३. लक्ष्मी कन्सल्टेन्सी एण्ड आई.टी. सेक्युरिटिज विरगंज - १६, पर्सा । सम्पर्क व्यक्ति- आशुतोष चौरसिया सम्पर्क नं.- ९८४५८५८४२३ ईमेल- haurasia.ashutosh18K@gmail.com

समयमा कर तिरौं गाउँको विकासमा सहयोगी बनौं ।
सुवर्ण गाउँपालिका,प्रसौनी गाउँपालिका,बारागढी गाउँपालिकाद्वारा जनहितमा जारी सन्देश

इन्जिनियर

अनुसूची ४ : सम्वन्धित संस्थाहरुबाट प्राप्त सिफारिस पत्रहरु

"हाम्रो नगर हाम्रो शान, स्मार्ट सिटी (Smart City) निर्माण हाम्रो अभियान"

निजगढ नगरपालिका

४ नं. वडा कार्यालय

बारा

प्रदेश २, नेपाल

प.सं :- ०७७।०७८
च.नं. :- ९९६६

मिति :- २०७८।२।२१

विषय : राय सुझाव सहित सिफारिस गरिएको बारे ।

श्री निजगढ नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालयल, निजगढ बारा ।

प्रस्तुत विषयमा मिति २०७८ ०१ १५ गते बारा, कलैयाबाट *साझेदारी राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा* प्रकाशित सार्वजनिक सुचना र मिति २०७८/०२/२१ गते भएको सार्वजनिक सुनुवाई अनुसार कार्यान्वयन हुने *बकैया* खोलाबाट दिगो रुपमा ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवाको उत्खनन् संकलन कार्यको प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण(IEE) प्रतिवेदन तयारी विषयको प्रस्तावबाट यस क्षेत्रमा निम्नानुसारको वातावरणीय प्रभाव पर्न जाने देखिन्छ ।

क) सकारात्मक प्रभाव : स्थानीय स्तरमा रोजगारी श्रृजना हुने, प्रविधिको हस्तान्तरण, व्यापारका अवसरहरु श्रृजना हुने, विकास निर्माणका सामग्रीको उपलब्धता र स्थानीय तहको राजस्वमा बृद्धि, पहुँच मार्गमा बृद्धि हुने ।

ख) नकारात्मक प्रभाव : धुलो, वायु प्रदूषण हुने ।

उल्लेखित प्रभावको आधारमा सकारात्मक प्रभाव अभिबृद्धि गर्ने र नकारात्मक प्रभाव न्यून गर्ने वातावरणीय व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयन गर्दै उल्लेखित प्रस्तावको सकारात्मक प्रभाव बढी देखिएकोले उल्लेखित प्रस्ताव निम्न आधारमा कार्यान्वयन गर्न मिल्ने व्यहोरा उल्लेख गरी यो सिफारिस गरिएको छ ।

प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्न मिल्ने आधार

१. स्थानीय जनताले रोजगारी पाउने ।
२. स्थानीय स्तरमा सस्तो मूल्यमा पूर्वाधार निर्माणको सामग्री उपलब्ध हुने ।
३. आर्थिक गतिबिधि बढ्ने जसले गर्दा गरिबी न्यूनिकरणमा टेवा पुग्ने ।

२।२१
जयराम कुँवर
वडा अध्यक्ष

रुपेश कुमार यादव
ईन्जिनियर

"हाम्रो नगर हाम्रो शान, स्मार्ट सिटी (Smart City) निर्माण हाम्रो अभियान"

निजगढ नगरपालिका

९ नं. वडा कार्यालय

निजगढ, बारा

प्रदेश २, नेपाल

प.सं. :- ०७७।०७८
च.नं. :- १६६८

मिति :- २०७८/०२/२९

विषय : राय सुझाव सहित सिफारिस गरिएको बारे ।

श्री निजगढ नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालयल, निजगढ बारा ।

प्रस्तुत विषयमा मिति २०७८ ०१ १५ गते बार, कलैयाबाट *साझेदारी राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा* प्रकाशित सार्वजनिक सूचना र मिति २०७८ ०२ .....गते भएको सार्वजनिक सुनुवाइ अनुसार कार्यान्वयन हुने *बकैया* खोलाबाट दिगो रुपमा ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवाको उत्खनन् संकलन कार्यको प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण(IEE) प्रतिवेदन तयारी विषयको प्रस्तावबाट यस क्षेत्रमा निम्नानुसारको वातावरणीय प्रभाव पर्न जाने देखिन्छ ।

क.सकारात्मक प्रभाव : स्थानीय स्तरमा रोजगारी श्रृजना हुने, प्रविधिको हस्तान्तरण, व्यापारका अवसरहरु श्रृजना हुने, विकास निर्माणका सामग्रीको उपलब्धता र स्थानीय तहको राजस्वमा बृद्धि, पहुँच मार्गमा बृद्धि हुने ।

ख.नकारात्मक प्रभाव : धुलो, वायु प्रदुषण हुने ।

उल्लेखित प्रभावको आधारमा सकारात्मक प्रभाव अभिवृद्धि गर्ने र नकारात्मक प्रभाव न्यून गर्ने वातावरणीय व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयन गर्दै उल्लेखित प्रस्तावको सकारात्मक प्रभाव बढी देखिएकोले उल्लेखित प्रस्ताव निम्न आधारमा कार्यान्वयन गर्न मिल्ने व्यहोरा उल्लेख गरी यो सिफारिस गरिएको छ ।

प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्न मिल्ने आधार

१. स्थानीय जनताले रोजगारी पाउने ।
२. स्थानीय स्तरमा सस्तो मूल्यमा पूर्वाधार निर्माणको सामग्री उपलब्ध हुने ।
३. आर्थिक गतिविधि बढ्ने जसले गर्दा गरिबी न्यूनिकरणमा टेवा पुग्ने ।

२०७८।०२।२९
सुदर्शन प्रसाद बडाल
वडा अध्यक्ष

रुपेश कुमार यादव
इन्जिनियर

"हाम्रो नगर हाम्रो शान, स्मार्ट सिटी (Smart City) निर्माण हाम्रो अभियान"

निजगढ नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
स्वास्थ्य शाखा
कछडिया टोल स्वास्थ्य चौकी
निजगढ, बारा
प्रदेश २, नेपाल

प.सं. : ०७७।०७८
च.नं. : ९६

मिति : २०७८/०२/२९

विषय : राय सुझाव सहित सिफारिस गरिएको बारे ।

श्री निजगढ नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, निजगढ बारा ।

प्रस्तुत विषयमा मिति २०७८ ०१ १५ गते बाग, कलैयाबाट *साझेदारी राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा* प्रकाशित सार्वजनिक सूचना र मिति २०७८ ०२ २१ गते भएको सार्वजनिक सुनुवाई अनुसार कार्यान्वयन हुने *बकैया* खोलाबाट दिगो रुपमा ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवाको उत्खनन, संकलन कार्यको प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण(IEE) प्रतिवेदन तयारी विषयको प्रस्तावबाट यस क्षेत्रमा निम्नानुसारको वातावरणीय प्रभाव पर्न जाने देखिन्छ ।

क.सकारात्मक प्रभाव : स्थानीय स्तरमा रोजगारी श्रृजना हुने, प्रविधिको हस्तान्तरण, व्यापारका अवसरहरु श्रृजना हुने, विकास निर्माणका सामग्रीको उपलब्धता र स्थानीय तहको राजस्वमा वृद्धि, पहुँच मार्गमा वृद्धि हुने ।

ख.नकारात्मक प्रभाव : धुलो, वायु प्रदुषण हुने ।

उल्लेखित प्रभावको आधारमा सकारात्मक प्रभाव अभिवृद्धि गर्ने र नकारात्मक प्रभाव न्यून गर्ने वातावरणीय व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयन गर्दै उल्लेखित प्रस्तावको सकारात्मक प्रभाव बढी देखिएकोले उल्लेखित प्रस्ताव निम्न आधारमा कार्यान्वयन गर्न मिल्ने व्यहोरा उल्लेख गरी यो सिफारिस गरिएको छ ।

प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्न मिल्ने आधार

१. स्थानीय जनताले रोजगारी पाउने ।
२. स्थानीय स्तरमा सस्तो मूल्यमा पूर्वाधार निर्माणको सामग्री उपलब्ध हुने ।
३. आर्थिक गतिविधि बढ्ने जसले गर्दा गरिबी न्यूनिकरणमा टेवा पुग्ने ।

(प्र)मुपतदेवी
प्रमुख

रुपेश कुमार यादव
ईन्जिनियर

"हाम्रो नगर हाम्रो शान, स्मार्ट सिटी (Smart City) निर्माण हाम्रो अभियान"

निजगढ नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
स्वास्थ्य शाखा

निजगढ प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र

प.सं. :- ०७७।०७८
च.नं. :- ५४०

मिति :- ०७८।३।२९

विषय : राय सुझाव सहित सिफारिस गरिएको बारे ।

श्री निजगढ नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, निजगढ बारा ।

प्रस्तुत विषयमा मिति २०७८ ०१ १५ गते बारा, कलैयाबाट *सार्वजनिक राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा* प्रकाशित सार्वजनिक सुचना र मिति २०७८ ०२ २९ गते भएको सार्वजनिक सुनुवाई अनुसार कार्यान्वयन हुने *बकैया* खोलाबाट दिगो रुपमा ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवाको उत्खनन् संकलन कार्यको प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण(IEE) प्रतिवेदन तयारी विषयको प्रस्तावबाट यस क्षेत्रमा निम्नानुसारको वातावरणीय प्रभाव पर्न जाने देखिन्छ ।

क. सकारात्मक प्रभाव : स्थानीय स्तरमा रोजगारी श्रृजना हुने, प्रविधिको हस्तान्तरण, व्यापारका अवसरहरु श्रृजना हुने, विकास निर्माणका सामग्रीको उपलब्धता र स्थानीय तहको राजस्वमा वृद्धि, पहुँच मार्गमा वृद्धि हुने ।

ख. नकारात्मक प्रभाव : धुलो, वायु प्रदूषण हुने ।

उल्लेखित प्रभावको आधारमा सकारात्मक प्रभाव अभिवृद्धि गर्ने र नकारात्मक प्रभाव न्यून गर्ने वातावरणीय व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयन गर्दै उल्लेखित प्रस्तावको सकारात्मक प्रभाव बढी देखिएकोले उल्लेखित प्रस्ताव निम्न आधारमा कार्यान्वयन गर्न मिल्ने व्यहोरा उल्लेख गरी यो सिफारिस गरिएको छ ।

प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्न मिल्ने आधार

१. स्थानीय जनताले रोजगारी पाउने ।
२. स्थानीय स्तरमा सस्तो मूल्यमा पूर्वाधार निर्माणको सामग्री उपलब्ध हुने ।
३. आर्थिक गतिविधि बढ्ने जसले गर्दा गरिबी न्यूनिकरणमा टेवा पुग्ने ।

०७८।३।२९

इन्जिनियर

श्री नेपाल राष्ट्रिय आधारभूत विद्यालय

निजगढ न.पा.-४, कछडियाटोल (बारा)

प.स :- ०७७।०७८
च.नं :- ४९

मिति :- २०७८।०२।२९

विषय : राय सुझाव सहित सिफारिस गरिएको बारे ।

श्री निजगढ नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, निजगढ बारा ।

प्रस्तुत विषयमा मिति २०७८/०१/१५ गते बारा, कलैयाबाट *साझेदारी राष्ट्रिय दैनिक पत्रिका*मा प्रकाशित सार्वजनिक सुचना र मिति २०७८/०२/२१ गते भएको सार्वजनिक सुनुवाई अनुसार कार्यान्वयन हुने *बकैया* खोलाबाट दिगो रुपमा ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवाको उत्खनन/संकलन कार्यको प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण(IEE) प्रतिवेदन तयारी विषयको प्रस्तावबाट यस क्षेत्रमा निम्नानुसारको वातावरणीय प्रभाव पर्न जाने देखिन्छ ।

क) सकारात्मक प्रभाव : स्थानीय स्तरमा रोजगारी श्रृजना हुने, प्रविधिको हस्तान्तरण, व्यापारका अवसरहरु श्रृजना हुने, विकास निर्माणका सामग्रीको उपलब्धता र स्थानीय तहको राजस्वमा बृद्धि, पहुँच मार्गमा बृद्धि हुने ।

ख) नकारात्मक प्रभाव : धुलो, वायु प्रदूषण हुने ।

उल्लेखित प्रभावको आधारमा सकारात्मक प्रभाव अभिवृद्धि गर्ने र नकारात्मक प्रभाव न्यून गर्ने वातावरणीय व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयन गर्दै उल्लेखित प्रस्तावको सकारात्मक प्रभाव बढी देखिएकोले उल्लेखित प्रस्ताव निम्न आधारमा कार्यान्वयन गर्न मिल्ने व्यहोरा उल्लेख गरी यो सिफारिस गरिएको छ ।

प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्न मिल्ने आधार

१. स्थानीय जनताले रोजगारी पाउने ।
२. स्थानीय स्तरमा सस्तो मूल्यमा पूर्वाधार निर्माणको सामग्री उपलब्ध हुने ।
३. आर्थिक गतिविधि बढ्ने जसले गर्दा गरिबी न्यूनिकरणमा टेवा पुग्ने ।

प्रधानाध्यापक

निजगढ नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय निजगढ, बारा २०७३

रुपेश कुमार
ईन्जिनियर

श्री जनज्योति आधारभूत विद्यालय

निजगढ न.पा.-४, बारा

प.सं. :- ०७७।०७८
च.नं. :- ४६

मिति :-

विषय : राय सुझाव सहित सिफारिस गरिएको बारे ।

श्री निजगढ नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालयल, निजगढ बारा ।

प्रस्तुत विषयमा मिति २०७८/०१/१५ गते बारा, कलैयाबाट *साझेदारी राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा* प्रकाशित सार्वजनिक सुचना र मिति २०७८/०२/२१ गते भएको सार्वजनिक सुनुवाइ अनुसार कार्यान्वयन हुने *बकैया* खोलाबाट दिगो रुपमा ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवाको उत्खनन् संकलन कार्यको प्रारम्भिक बातावरणीय परिक्षण(IEE) प्रतिवेदन तयारी विषयको प्रस्तावबाट यस क्षेत्रमा निम्नानुसारको बातावरणीय प्रभाव पर्न जाने देखिन्छ ।

क)सकारात्मक प्रभाव : स्थानीय स्तरमा रोजगारी श्रृजना हुने, प्रविधिको हस्तान्तरण, व्यापारका अवसरहरु श्रृजना हुने, विकास निर्माणका सामग्रीको उपलब्धता र स्थानीय तहको राजस्वमा वृद्धि, पहुँच मार्गमा वृद्धि हुने ।

ख)नकारात्मक प्रभाव : धुलो, वायु प्रदूषण हुने ।

उल्लेखित प्रभावको आधारमा सकारात्मक प्रभाव अभिवृद्धि गर्ने र नकारात्मक प्रभाव न्यून गर्ने बातावरणीय व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयन गर्दै उल्लेखित प्रस्तावको सकारात्मक प्रभाव बढी देखिएकोले उल्लेखित प्रस्ताव निम्न आधारमा कार्यान्वयन गर्न मिल्ने व्यहोरा उल्लेख गरी यो सिफारिस गरिएको छ ।

प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्न मिल्ने आधार

१. स्थानीय जनताले रोजगारी पाउने ।
२. स्थानीय स्तरमा सस्तो मूल्यमा पूर्वाधार निर्माणको सामग्री उपलब्ध हुने ।
३. आर्थिक गतिविधि बढ्ने जसले गर्दा गरिबी न्यूनिकरणमा टेवा पुग्ने ।

प्रधानाध्यापक

रुपेश कुमार यादव
इन्जिनियर

अनुसूची ५ : सार्वजनिक सुनुवाईको मुचुल्का, सार्वजनिक सुनुवाईको निर्णय

लिखितम् हामी तपसिल बमोजिमका व्यक्तिहरु आगे जिल्ला बारा निजगढ नगरपालिका क्षेत्रभित्रको बकैया खोला/ खोला, नदीबाट ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवाको उत्खनन् संकलन कार्यको प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण(IEE) प्रतिवेदन सम्बन्धी हुने सार्वजनिक सुनुवाई कार्यक्रमको सार्वजनिक सूचना आज मिति ०६८-२-१० गते तपसिल बमोजिमको व्यक्तिहरुको रोहवरमा निजगढ न.पा. वडा नं. ८ का ठाउँमा टाँसि भएको ठीक साँचो हो । फरक पर्ने छैन, फरक परे कानून बमोजिम सहुँला बुझाउँला भनी सही छाप गरी निजगढ नगरपालिकामा चढायौ ।

सर्वसाधारण रोहबर

१. जिल्ला बारा निजगढ न.पा. वाडं नं. ४ बस्ने बर्ष ३४का कैलाश कुमार चौधरी १

२. जिल्ला बारा निजगढ न.पा. वाडं नं. ४ बस्ने बर्ष १८का सोनिया थामी १

३. जिल्ला बारा निजगढ न.पा. वाडं नं. ४ बस्ने बर्ष ४६ का रञ्जना थामी १

४. जिल्ला बारा निजगढ न.पा. वाडं नं. ४ बस्ने बर्ष ३का आशिता कुँवर १

५. जिल्ला बारा निजगढ न.पा. वाडं नं. ४ बस्ने बर्ष ३१का प्रतिक्षा कुमारी थामी १

संघ/संस्था प्रतिनिधि रोहबर

१. सी.डी. आ बिरामुन्द बकैया टोलका क्षे.अ. मोहन रेग्मी १

२. बकैया हवाईसे चौरे) का ई.अ. यामप्रसाद कुँवर १

३. .... १

वडा प्रतिनिधि रोहबर

१. अध्यक्ष श्री राजाराम कुँवर निजगढ न.पा. वाडं नं. ४ १

ईति सम्वत २०७८ साल जेष्ठ १० गते रोज २ शुभम् ।

ईन्जिनियर

आज मिति २०७८।०२।२१ गतेका दिन जिल्ला बारा निजगढ नगरपालिका क्षेत्रभित्र पर्ने बकैया खोलाबाट दिगो रुपमा ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवाको उत्खनन संकलन कार्यको प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण(IEE) प्रतिवेदन तयारी सम्बन्धी सार्वजनिक सुनुवाई कार्यक्रम तपसिल बमोजिमको समय र स्थानमा देहायका नगरपालिकाका पदाधिकारी, कर्मचारी, संघ संस्था, नागरिक समाजका प्रतिनिधि तथा सरोकारवाला सर्वसाधारणहरुको उपस्थितिमा सम्पन्न भई निम्न बमोजिमको राय सुझाव संकलनको निर्णय गरियो ।

तपसिल

समय : १:०० बजे

स्थान : वडा नं. - ४ को कार्यालय र निजगढ न.पा. ५ बकैया पुल

उपस्थितिकर्ताहरु

सि.न.	नाम	पद	ठेगाना	सही
१	अमृत कुवर	अध्यक्ष	निजगढ न.पा. - ४	
२	नविन खनाल	स्व-कर्मचारी	निजगढ न.पा.	
३	[illegible]	[illegible]	निजगढ न.पा. ४	
४	[illegible]	[illegible]	निजगढ न.पा. ४	
५	[illegible] कुवर	[illegible]	[illegible] निजगढ - ४	
६	[illegible] कुवर	[illegible]	निजगढ न.पा. ४	
७	[illegible]	"	" "	
८	[illegible]	"	" "	
९	[illegible]	"	" "	
१०	[illegible] कुवर	"	" "	
११	[illegible] कुवर	"	" "	
१२	[illegible]	[illegible]	[illegible] निजगढ - ४	
१३	[illegible]	[illegible]	" "	
१४	[illegible]	[illegible]	निजगढ न.पा. ४	
१५	सपना ढकाल	वडा सचिव	निजगढ न.पा. - ५	
१६	नविन खनाल सुदर्शन [illegible]	वडाअध्यक्ष	निजगढ न.पा. - ५	
१७	शिव प्रसाद [illegible]	[illegible]	निजगढ न.पा. ५	
१८	[illegible] प्रसाद [illegible]	अध्यक्ष	[illegible]	

रुपेश कुमार यादव
इन्जिनियर

प्रस्तावहरु :

१.प्रस्तावको कार्यान्वयनबाट सो क्षेत्रको प्राकृतिक प्रणाली, भौतिक प्रणाली, जैविक प्रणाली र सामाजिक-सांस्कृतिक-आर्थिक प्रणालीमा पर्ने प्रभावहरुको सम्बन्धमा ।

२.प्रस्ताव कार्यन्वयनको सिफारिस सम्बन्धमा ।

निर्णयहरु :

१.प्रस्ताव नं. १ माथी छलफल गर्दा यो प्रस्ताव कार्यन्वयन भएमा यस क्षेत्रको प्राकृतिक प्रणाली, भौतिक प्रणाली, जैविक प्रणाली लगायत अन्य वातावरणमा खासै नकारात्मक असर नपर्ने देखिन्छ । सामान्य असर परे पनि प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण (IEE) प्रतिवेदनमा सुझाइएका वातावरणीय व्यवस्थापन योजनामा उल्लेखित उपायहरु अवलम्बन गरि नकारात्मक प्रभावहरुलाई न्यूनिकरण गर्ने र साथै यस खोलाबाट सुरक्षित तरिकाले नदीजन्य पदार्थ ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवाको उत्खनन्/संकलन गरेमा स्थानीय स्तरमा रोजगारीको अवसर श्रृजना हुने, आर्थिक गतिविधिमा बृद्धि हुने, बकैया खोलाले आफ्नो प्राकृतिक बहावमा बगी यस न.पा.को वार्ड नं. ४,२,६ मा बस्तीमा खोला पस्ने समस्या निराकरण हुने जस्ता सकारात्मक प्रभाव बढी रहेको निर्णय गरियो ।

२. प्रस्ताव नं. २ माथी छलफल गर्दा यस प्रस्तावको कार्यन्वयनबाट नकारात्मकभन्दा सकारात्मक प्रभाव बढी देखिएकोले यो प्रस्ताव कार्यन्वयनको लागी सिफारिस गर्ने निर्णय गरियो ।

अनुसूची ६ : संकलन क्षेत्र तथा छलफल गरिएका सान्दर्भिक फोटोहरु

बकैया पूलदेखि उतर बकैया खोलामा थुप्रिएको नदीजन्य पदार्थको नापजाँच एवं सर्वेक्षण

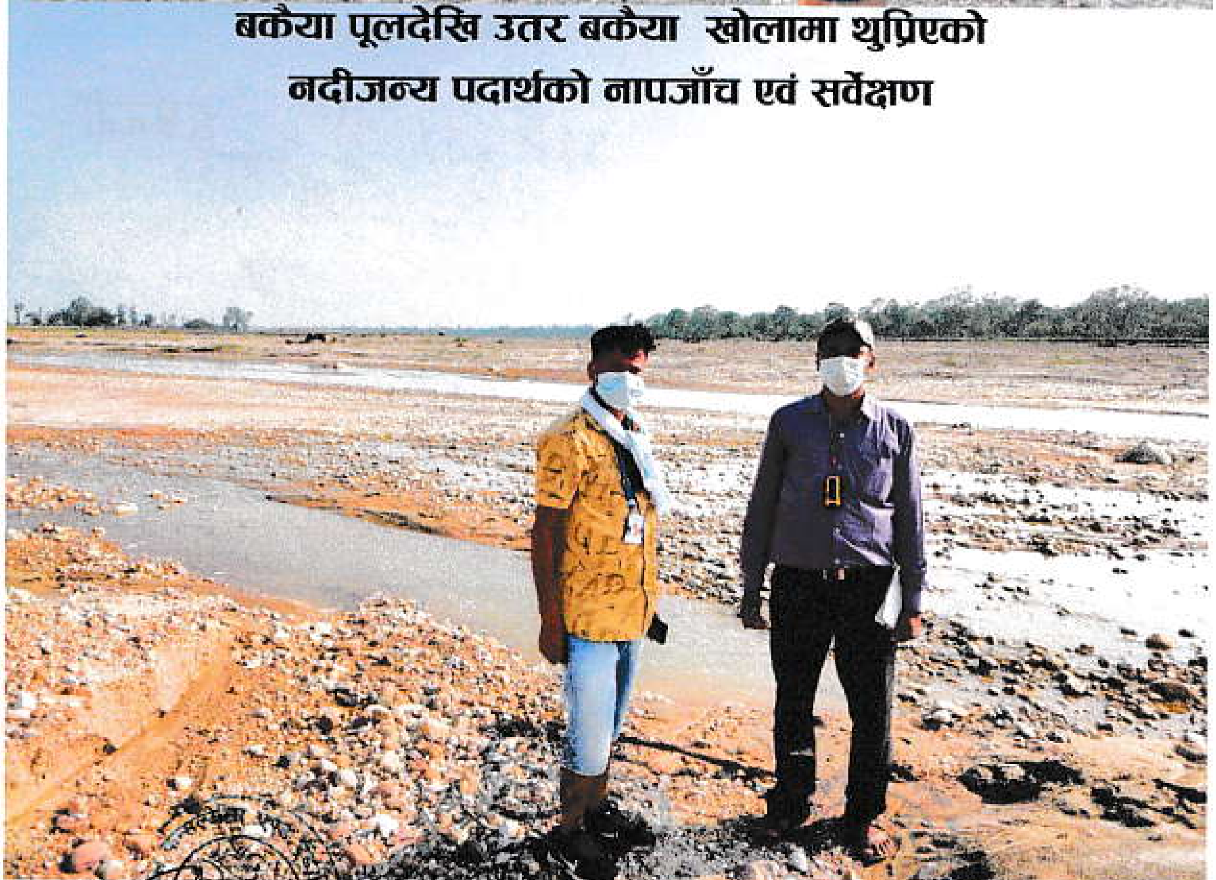

थुप्रिएको नदीजन्य पदार्थ

निजगढ नगरपालिका क्षेत्रभित्र पर्ने बकैया खोला/नदीबाट नदीजन्य पदार्थ
ढुङ्गा,गिट्टी,बालुवाको दिगो रुपमा उत्खनन्/संकलन गर्नको लागी आवश्यक पर्ने
प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण(IEE) प्रतिवेदन तयारी सम्बन्धी कार्यको
सार्वजनिक सुनुवाई
मिति : २०७८/०२/२१
समय : बिहान ११:०० बजेदेखि
आयोजक:
निजगढ नगरपालिका
निजगढ, बारा

अनुसूची ७ : सम्बन्धित नक्साहरुको छाँयाप्रति

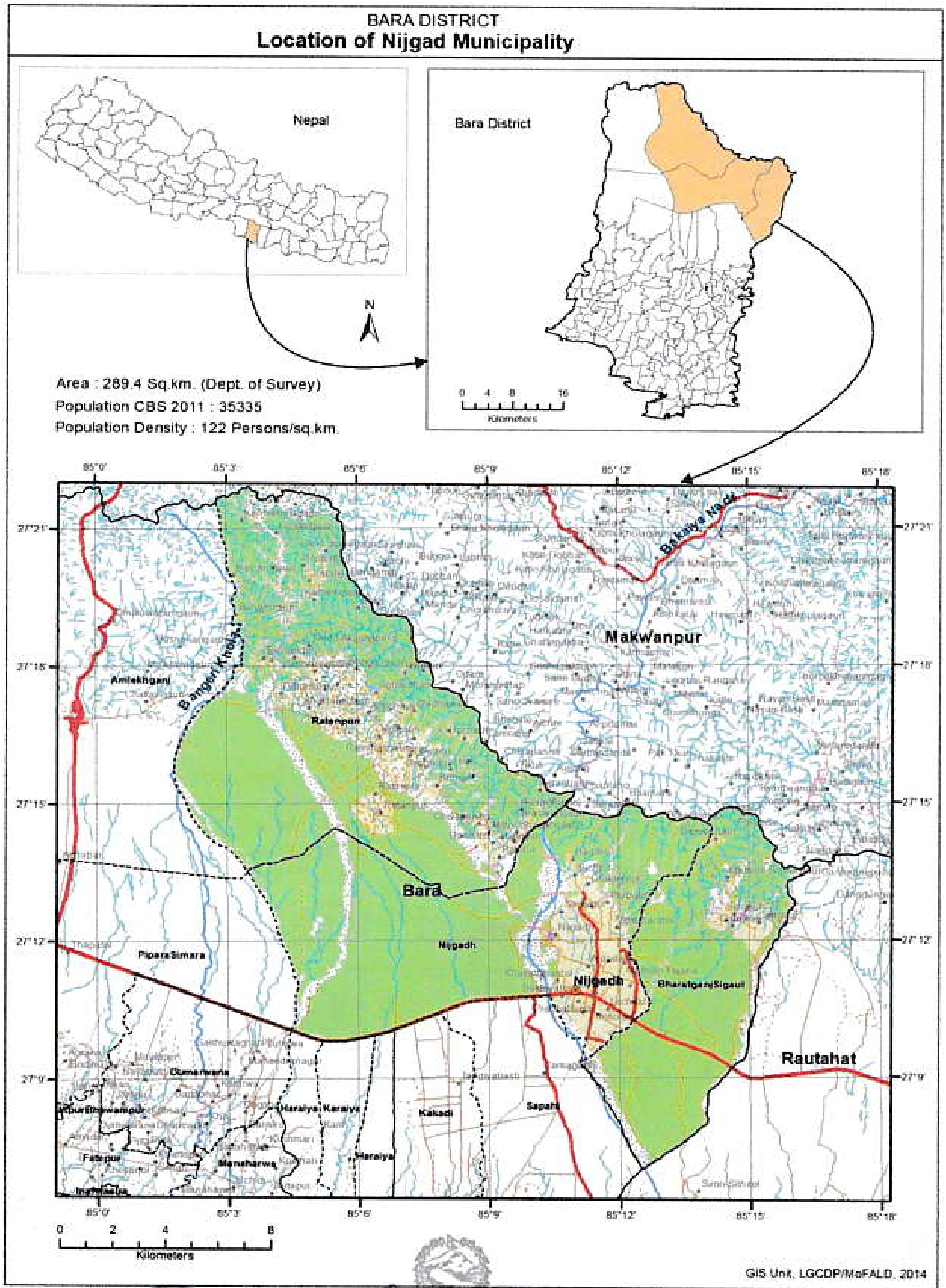

रुपेश कुमार यादव
इन्जिनियर

Topomap of Bakaiya Khola

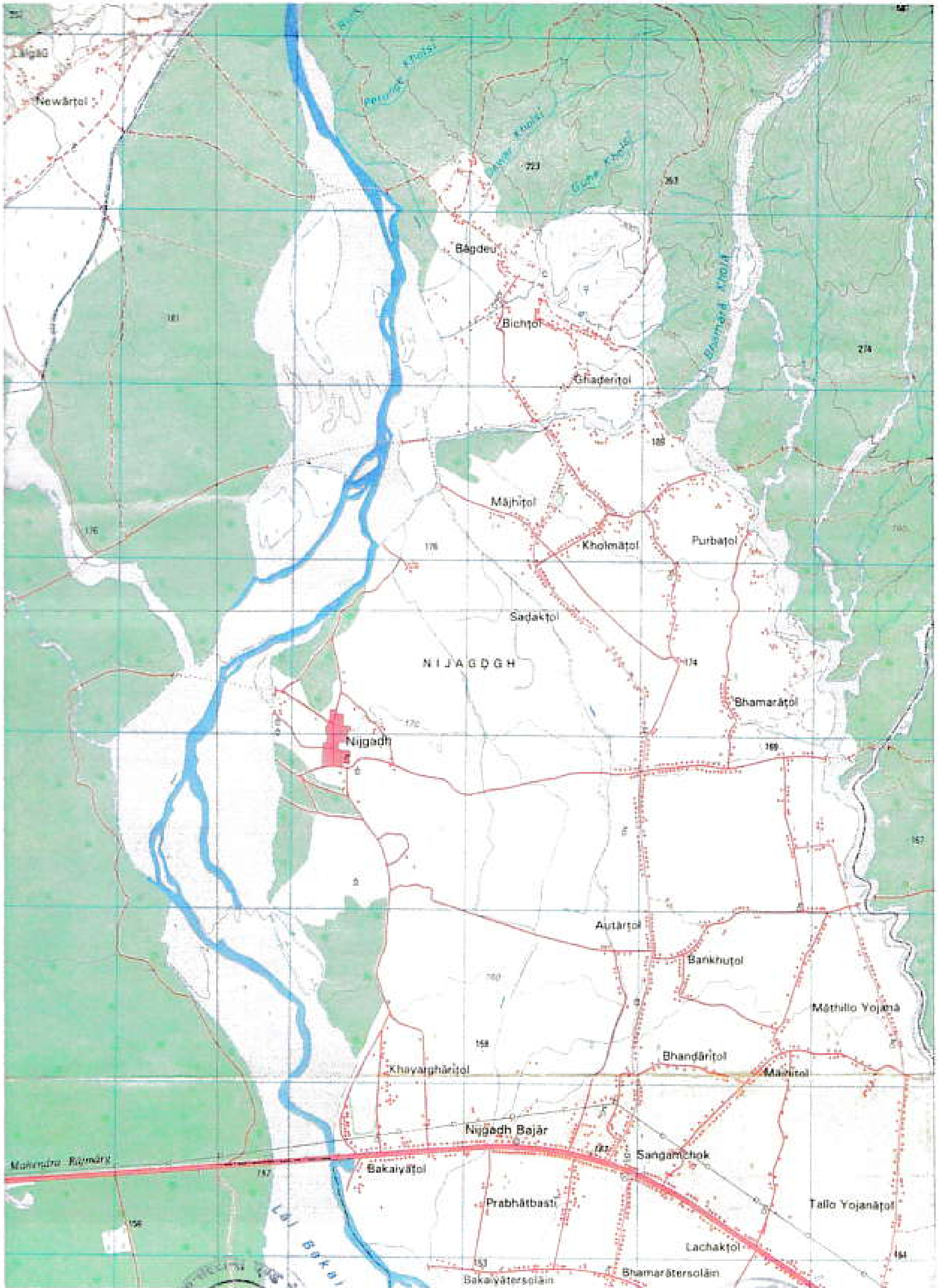

बकैया पूलदेखि उतर बकैया खोलाको नदीजन्य पदार्थको संकलन क्षेत्रहरु

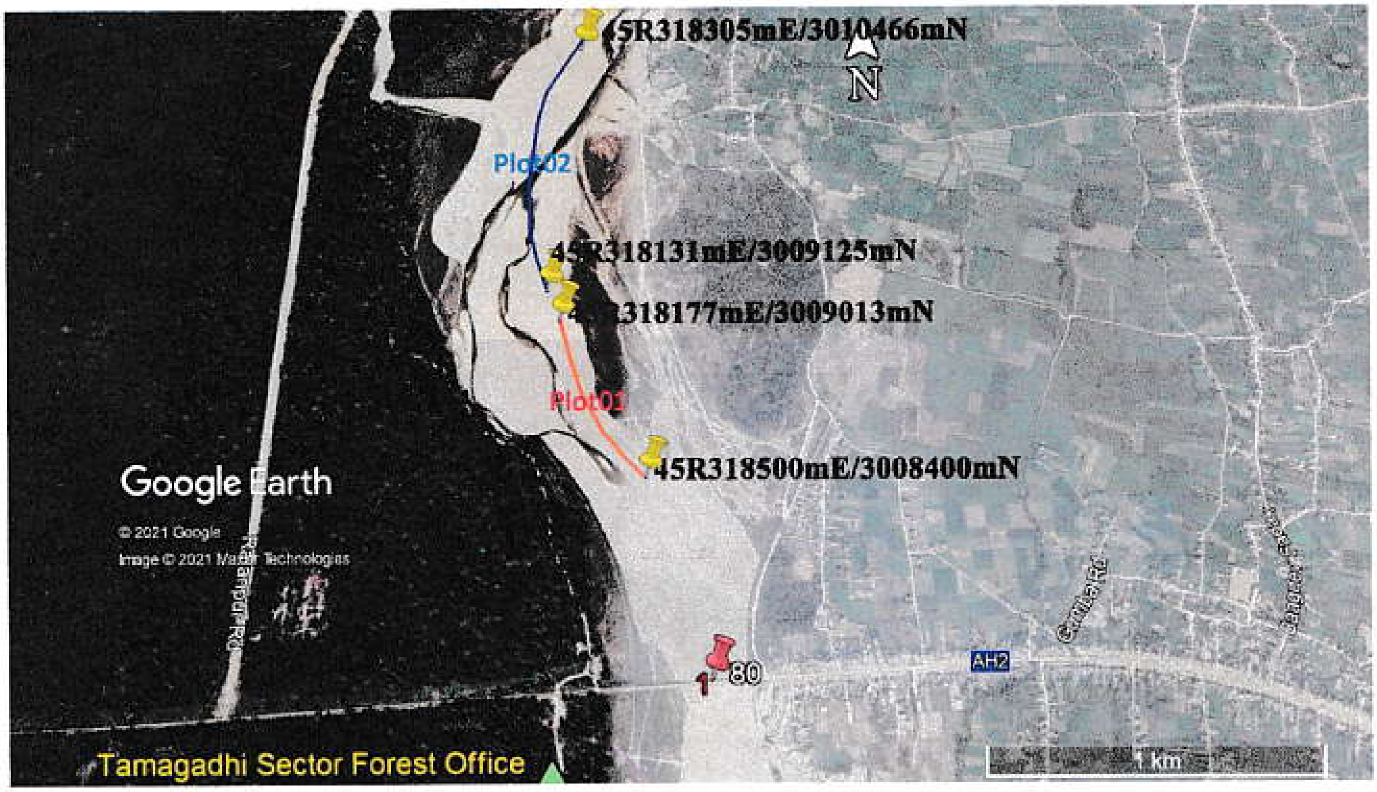

इन्जिनियर

बकैया पूलदेखि दक्षिण पानीको बहाव पूर्व बकैया खोलामा थुप्रिएको नदीजन्य पदार्थ

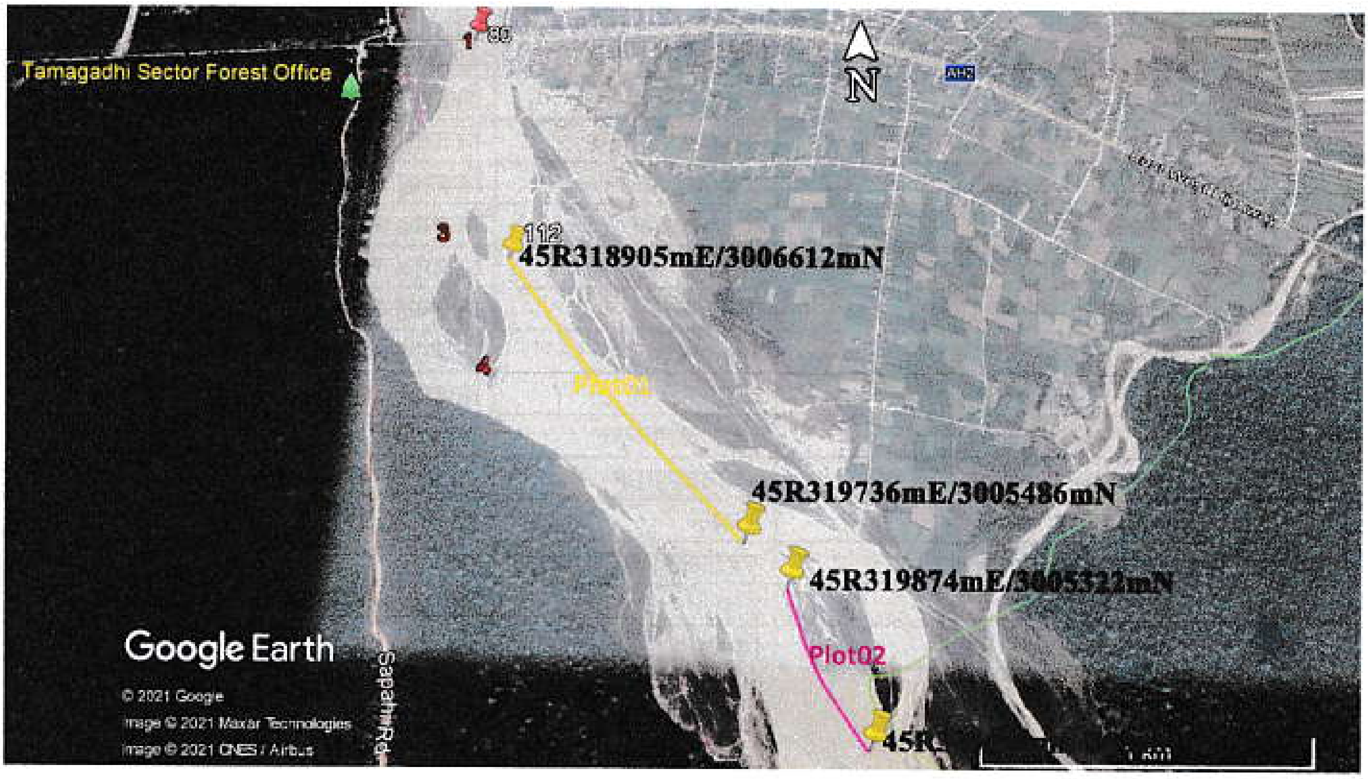

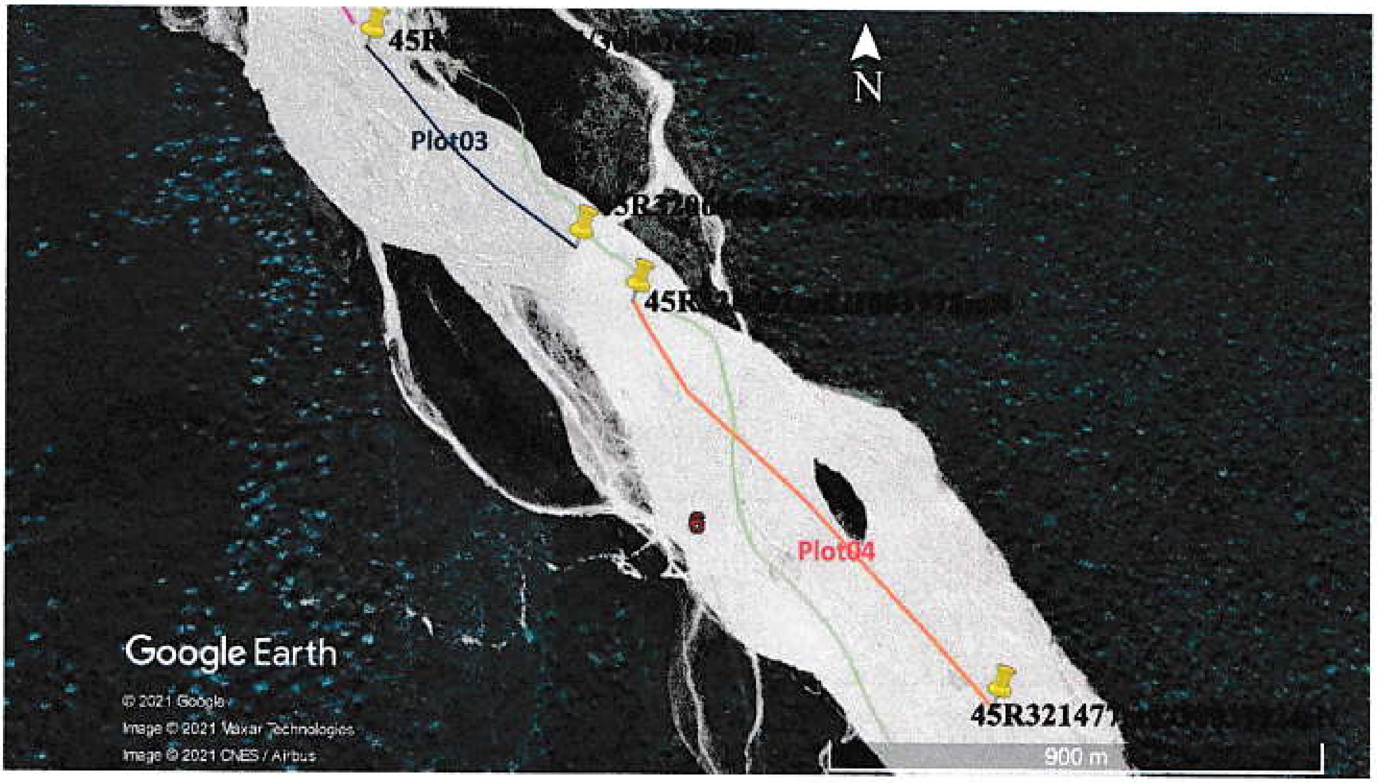

अनुसूची ८ : अध्ययनको क्रममा सम्पर्क राखिएका व्यक्तिहरुको सूची

सि.नं.	पदाधिकारी/व्यक्तिहरुको नामावली	पद	ठेगाना
१.	सुरेश कुमार खनाल	नगर प्रमुख	निजगढ नगरपालिका
२.	लिलादेवी लामिछाने खनाल	नगर उप-प्रमुख	निजगढ नगरपालिका
३.	सुमन कुमार कार्की	प्र.प्र.अ.	निजगढ नगरपालिका
४.	जयराम कुवर	वडा अध्यक्ष	निजगढ नगरपालिका-४
५.	आशिष तामाङ्ग	स्वकिय सचिव न.प्र.	निजगढ नगरपालिका
६.	अशोक कुमार कुशवाहा	ईन्जिनियर	निजगढ नगरपालिका
७.	नविन कुमार खनाल	सब-ईन्जिनियर	निजगढ नगरपालिका
८.	सुदर्शन प्रसाद वडाल	वडा अध्यक्ष	निजगढ नगरपालिका-९
९.	पासपत कुवर	हेल्थ असिस्टेन्ट	कछडिया स्वास्थ्य चौकी
१०.	मोहन प्रसाद रेग्मी	प्रधानाध्यापक	श्री ने.रा.आ.वि.निजगढ-४
११.	जनकधामी चौधरी	अध्यक्ष	श्री ने.रा.आ.वि.व्य.स.
१२.	सपना ढुङ्गाना	वडा सचिव	वडा नं. ९, निजगढ न.पा.
१३.	ईन्दिरा बजगाई	प्र.अ.	श्री जनज्योति आ.वि.
१४.	टंक घलान	नि.प्रमुख	श्री निजगढ प्रा.स्वा.केन्द्र

ईन्जिनियर

नेपाल सरकार

उद्योग मन्त्रालय

कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालय

कम्पनी दर्ताको प्रमाण -पत्र

दर्ता नं: १३७६८६/०७२/०७३

श्री सुनरस कन्सलटेन्सी एण्ड ट्रेडर्स

नामको प्राइभेट लिमिटेड कम्पनी संम्वत् २० ७२ साल श्रावण महिना १७ गते रोज १ मा दर्ता भएको हुनाले कम्पनी ऐन, २०६३ को दफा ५ को उपदफा (१) बमोजिम यो प्रमाण-पत्र दिइएको छ।

मिति: २०७२-०४-१७

स. रजिष्ट्रार

Government of Nepal

Ministry of Industry

Office of the Company Registrar

Registration No: 137686/072/073

CERTIFICATE OF INCORPORATION OF COMPANY

This Certificate of Incorporation has been issued to M/s Sunras Consultancy And Traders Private Limited having incorporated it on the 2 day of August, 2015 pursuant to sub-section (1) of section 5 of the Companies Act, 2006.

Date: 2015-08-02

Asst. Registrar

शर्त कम्पनी संस्थापनलाई मात्र कम्पनीको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्ने इजाजत प्रदान गरिएको नमानिने हुनाले कानून अनुसार लिनुपर्ने अनुमति सम्वन्धित निकायबाट लिएर मात्र कम्पनीको उद्देश्य अनुसार कारोबार गर्नु पर्नेछ ।

बिजगढ नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

रूपेश कुमार यादव
ईन्जिनियर

नेपाल सरकार
अर्थ मन्त्रालय
आन्तरिक राजस्व विभाग

स्थायी लेखा नम्बर (PAN) दर्ता प्रमाण पत्र

कर अधिकृत

	६	०	३	५	१	७	१	६	७
स्थायी लेखा नम्बर :	६	०	३	५	१	७	१	६	७
आन्तरिक राजस्व कार्यालय :	आन्तरिक राजस्व कार्यालय विरगंज								

दर्ता मिति

	दिन	महिना	साल
आयकर :	२०	०४	२०७२
मु. अ. कर :	१०	०२	२०७३
अन्त:शुल्क :			

कारोबारको नाम : सुनरस कन्सल्टेन्सी एण्ड ट्रेडर्स प्रा.लि.

करदाताको प्रकार : प्राइभेट लिमिटेड

ठेगाना : वार्ड नं. १९, बाईपास रोड
उप-महानगरपालिका: वीरगंज,
पर्सा

व्यवसाय कारोबारहरु : विविध वस्तुहरुको आयात निर्यात कर्ता, सप्लाई सम्बन्धी कारोबार, विविध एजेन्सि तथा सेवा प्रदान गर्ने,

करदाताको दस्तखत

कर अधिकृतको दस्तखत

कर अधिकृत

करदाताले पालना गर्नुपर्ने कर्तव्यहरु:

- कारोवार गर्दा अनिवार्य रुपमा बिल बिजक जारी गर्नुपर्छ ।
- मु.अ.करमा दर्ता हुनेले प्रत्येक कर अवधि (मासिक वा द्वैमासिक वा चौमासिक) समाप्त भएको २५ दिनभित्र मु.अ.कर विवरण तथा मु.अ.कर रकम बुझाउनु पर्छ ।
- अन्त:शुल्क लाग्ने कारोवार गर्नेले अन्यथा व्यवस्था गरेकोमा बाहेक प्रत्येक महिना समाप्त भएको २५ दिनभित्र मास्केवारी र अन्त:शुल्क रकम बुझाउनु पर्छ ।
- प्रत्येक आर्थिक वर्षका आय विवरण असोज मसान्तभित्र बुझाउनु पर्छ ।
- समयमा विवरण र कर रकम नबुझाएमा ब्याज, शुल्क र जरिवाना लाग्नेछ ।
- यो प्रमाणपत्र देखिने गरी कारोबार स्थल मुख्य कार्यालयमा राख्नु पर्नेछ ।
- कुनै द्विविधा भएमा कार्यालयमा सम्पर्क राख्नुहोला ।

रुपेश कुमार या...
ईन्जिनियर

नेपाल सरकार
अर्थ मन्त्रालय

आन्तरिक राजस्व विभाग

आन्तरिक राजस्व कार्यालय विरगंज

(आयकर नियमावली,२०५९ को नियम २६ संग सम्बन्धित)

प.सं: २०७७.०७८
च.नं. ८४५३
नं. ७७१३३६३७४

यो विवरण मिति २०७७.०८.०३ मा रुजु भएको छ।
मिति: २०७७.०८.०३

बिषय : कर चुक्ता प्रमाण पत्र ।

श्री सुनरस कन्सल्टेन्सी एण्ड ट्रेडर्स प्रा.लि.

१९- वीरगंज,
स्थायी लेखा नं : ६ ०३५१७१६ ७

यस कार्यालय अन्तर्गत दर्ता रहेका तपाई ले आ.व २०७६ .०७७ मा देहाय बमोजिमको आय रकमको आय विवरण मिति २०७७.०८.०३ मा यस कार्यालयमा पेश गरी सो अनुसार देहाय बमोजिमको आयकर दखिला गरेकोले यो कर चुक्ताको प्रमाण पत्र प्रदान गरिएको छ ।

आय विवरण पेश गरेको मिति	जम्मा आय (कारोबार) रकम रू	कर योग्य आय रु.	दाखिला गरको कर रकम र
२०७७.०८.०३	२,१८१,१००.००	७८,६७५.००	१४,७५१.००

कर अधिकृत

पुनश्च: यो प्रमाणपत्र त्यस फर्म/ उद्योग कम्पनी/ संस्थाले पेश गरेको विवरणको आधारमा जारी गरिएको छ, पेश भएको आय विवरण छानविनम